

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДИМИДЮК КАТЕРИНА ДМИТРІВНА

УДК: 342.95 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право»
(081 «Право»)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ К. Д. Димидюк

Науковий керівник –
Резнік Олег Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Харків – 2023

АНОТАЦІЯ

Димидюк К. Д. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» (081 «Право»). – Науково-дослідний інститут публічного права; Харківський національний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ, Харків, 2023.

Дисертацію присвячено визначенню сутності та розкриттю особливостей адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні, а також розробленню концептуальних засад, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення норм чинного адміністративного законодавства у відповідній сфері.

Аргументовано, що особливістю підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання є те, що таке регулювання забезпечується з боку держави через чотири ключові сфери: 1) легалізацію, як процес створення суб'єкту підприємницької діяльності та його реєстрації у законодавчо встановленій процедурі, та отримання відповідних документів дозвільного характеру; 2) через відносини між суб'єктами підприємницької діяльності та органами публічного адміністрування; 3) через взаємодію суб'єктів підприємницької діяльності між собою (партнерські, економічні, правові відносини) та споживачами послуг; 4) через забезпечення можливості використання суб'єктами підприємницької діяльності адміністративно-правових засобів захисту від незаконних рішень, дій або бездіяльності з боку органів публічного адміністрування, як несудових, так і судових.

Доведено, що державна політика у сфері підприємницької діяльності здійснюється за такими напрямками: 1) розробка відповідних загальнодержавних, регіональних та місцевих програм підтримки суб'єктів

підприємницької діяльності; 2) формування механізмів підтримки і розвитку малого підприємництва; 3) створення пільгових умов використання суб'єктами господарювання, зокрема підприємцями, державних матеріально-фінансових програм, які сприяють залученню нових осіб, які мають на меті здійснювати підприємницьку діяльність; 4) встановлення спрощеного порядку реєстрації та припинення підприємницької діяльності; 5) розробка органами державної влади та органами місцевого самоврядування програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації підприємців; розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері підприємницької діяльності.

Узагальнено, що сутністю державної політики у сфері підприємницької діяльності є такі її складові, як-то: мета державної політики у зазначеній сфері; її основні завдання; принципи; функції; адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у визначеній сфері; напрямки її реалізації.

Зазначається, що зміст державної політики у сфері підприємницької діяльності складають: сукупність цілей, програм, стратегій, законодавчих ініціатив суб'єктів публічного адміністрування, до чийх повноважень входить реалізація державної політики у визначеній сфері, а також мета, завдання та принципи такої державної політики.

Обґрунтовано, що адміністративно-правове регулювання складає основу реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, через те, що адміністративно-правові норми визначають засади, завдання, функції, гарантії діяльності, юридичну відповідальність, повноваження та компетенцію відповідних суб'єктів публічного адміністрування, які здійснюють регулюючий вплив на відносини, що складаються у сфері підприємницької діяльності.

Визначено, що система суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності представляє собою ієрархічно-побудовану, цілісну, взаємозалежну сукупність суб'єктів, які реалізують повноваження та здійснюють відповідні функції щодо реалізації відповідної державної політики.

Констатовано, що систему суб'єктів реалізації державної політики у

сфері підприємницької діяльності, передусім, складають суб'єкти публічного адміністрування, а також інші суб'єкти, які здійснюють регулюючий, охоронний, контролюючий чи інший адміністративно-правовий вплив на процес реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Встановлено, що публічно-правові відносини, як предмет реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, можна інтерпретувати як підвид публічно-правових відносин між визначеними суб'єктами, які взаємодіють між собою, шляхом реалізації наданих їм прав та кореспондуючих їм обов'язків у процесі реалізації державної політики у підприємницькій сфері задля досягнення юридично значущого результату.

Визначено межі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні як гранично-можливі прояви адміністративно-правового впливу суб'єктів публічного адміністрування, які визначаються законодавчими обмеженнями, а також суб'єктивним осягненням суспільства і держави існуючих публічно-правових відносин, що виникають у процесі такої реалізації.

Адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності визначено як зовнішнє вираження дій суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених на здійснення, в межах їх власних адміністративних повноважень, державної політики у зазначеній сфері, яке спрямоване на досягнення певних цілей та виконання завдань, реалізація яких може спричиняти або не спричиняти настання юридичних наслідків.

Виокремлено характерні риси методів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, зокрема: 1) системний характер; 2) вольовий спосіб досягнення мети адміністративно-правового механізму реалізації відповідного адміністративно-правового механізму; 3) відображають публічно-правову важливість відповідної сфери; 4) їх дія поширюється на усіх можливих суб'єктів відповідного адміністративно-правового механізму; 5) є інтегрованими за своєю сутністю.

Виокремлено перспективні напрямки удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності: 1) децентралізація окремих функцій і повноважень органів виконавчої влади; 2) дерегуляція сфери підприємницької діяльності, яка спрямована на оптимізацію ліцензування та сертифікації, зменшення кількості перевірок для суб'єктів підприємницької діяльності, зменшення податкового тиску на бізнес та послаблення контрольно-наглядової функції відповідних суб'єктів публічної адміністрації, оптимізація процедури державної реєстрації тощо; 3) цифровізація адміністративних послуг; 4) оптимізація та налагодження взаємодії органів виконавчої влади із інститутами громадянського суспільства; 5) протидія рейдерству; 6) лібералізація дозвільної системи, тобто продовження розробки заходів щодо підвищення рівня прозорості та ефективності дозвільної системи.

До загальних рис зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, які згодом можуть бути використані і в нашій країні, належать: а) оптимальне розмежування функцій та повноважень між усіма суб'єктами, що реалізують державну політику у сфері підприємницької діяльності; б) зважені процеси формування та реалізації державної підтримки відповідних суб'єктів, особливо представників малого та середнього бізнесу; в) застосування прямих заходів підтримки сфери малого бізнесу.

Запропоновано шляхи удосконалення організаційних засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, зокрема: 1) забезпечити гідну та конкурентоздатну оплату праці для службових осіб органів публічного адміністрування; 2) систематизувати розпорошене законодавство, що регламентує організаційні засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та оновити застарілі норми правового регулювання; 3) підвищити якість кадрів органів публічного управління за рахунок їх постійного навчання (у тому числі за кордоном) та самовдосконалення; 4) застосовуючи метод стимулювання ефективної та

продуктивної праці, ввести одну із нових методик фінансового стимулювання – запровадити фінансову оцінку ефективності роботи працівників – ключові показники ефективності, що дозволить оцінювати ефективність та продуктивність діяльності окремих службовців, або цілих структурних підрозділів; 5) створити та запровадити інституцію, до структури якої входили б окремі представники громадських інституцій, яка мала б незалежний статус для проведення громадської експертизи нормативно-правових актів, зокрема у сфері підприємницької діяльності, щодо наявних у них корупційних ризиків, ознак монополізації ринків.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правові засади, адміністративне законодавство, державна політика, публічне адміністрування, підприємницька діяльність, управлінські відносини.

SUMMARY

Dymydiuk K. D. Administrative and legal principles of implementation of the state policy in the sphere of entrepreneurial activity in Ukraine. – Qualifying scientific work on manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences on the specialty 12.00.07 "Administrative law and process; finance law; information law" (081 «Law»). –Scientific Institute of Public Law, Kharkiv National University of Internal Affairs, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv, 2024.

The thesis is devoted to defining the essence and disclosing the peculiarities of the administrative and legal framework for implementing the State policy in the field of entrepreneurial activity in Ukraine, as well as to developing conceptual foundations, proposals and recommendations aimed at improving the provisions of current administrative legislation in the relevant area.

It has been argued that the peculiarity of entrepreneurial activity as an object of administrative and legal regulation is that such regulation is provided by the State

through four key areas: 1) legalisation, as the process of establishing a business entity and its registration in accordance with the legislatively established procedure, and obtaining relevant permits; 2) through relations between business entities and public administration authorities; 3) through the interaction of business entities with each other (partnership, economic, legal relations) and consumers of services; 4) by ensuring that business entities can use administrative and legal remedies against unlawful decisions, actions or omissions by public administration bodies, both non-judicial and judicial.

It has been demonstrated that the State policy in the field of entrepreneurial activity is carried out in the following areas: 1) development of relevant national, regional and local programmes to support business entities; 2) formation of mechanisms for support and development of small business; 3) creation of preferential conditions for use by business entities, including entrepreneurs, of the State material and financial programmes which facilitate attraction of new persons who intend to carry out business activities; 4) establishment of a simplified procedure for registration and termination of business activities; 5) development by state authorities and local self-government bodies of training, retraining and professional development programmes for entrepreneurs; development of proposals for improving legislation in the field of entrepreneurship.

It has been generalised that the essence of the State policy in the field of entrepreneurial activity is its components, namely: the purpose of the State policy in this area; its main tasks; principles; functions; administrative and legal mechanism for implementing the State policy in a particular area; and directions of its implementation.

It has been noted that the content of the state policy in the field of entrepreneurial activity is comprised of a set of goals, programmes, strategies, legislative initiatives of public administration entities whose powers include the implementation of the state policy in a particular area, as well as the purpose, objectives and principles of such state policy.

It has been substantiated that administrative and legal regulation forms the

basis for implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity, since administrative and legal provisions define the principles, tasks, functions, guarantees of activity, legal liability, powers and competence of the relevant public administration entities which exercise regulatory influence on the relations in the field of entrepreneurial activity.

It has been determined that the system of subjects of implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity is a hierarchically structured, integral, interdependent set of subjects exercising powers and performing relevant functions for implementation of the relevant State policy.

The author has established that the system of subjects of implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity is primarily composed of public administration entities and other entities which exercise regulatory, security, controlling or other administrative and legal influence on the process of implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity.

It has been established that public-law relations as the subject matter of implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity can be interpreted as a subtype of public-law relations between certain entities which interact with each other by exercising the rights granted to them and the corresponding obligations in the course of implementation of the State policy in the entrepreneurial sphere with a view to achieving a legally significant result.

The author has defined the limits of implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity in Ukraine as the maximum possible manifestations of administrative and legal influence of public administration entities, which are determined by legislative restrictions, as well as by the subjective understanding of society and the State of existing public law relations arising in the course of such implementation.

It has been determined that administrative and legal forms of implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity are an external expression of actions of public administration entities authorised to implement, within their own administrative powers, the State policy in this area, which is aimed at achieving

certain goals and fulfilling tasks, the implementation of which may or may not entail legal consequences.

The author has highlighted the characteristic features of the methods of implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity, in particular: 1) systemic nature; 2) a volitional way of achieving the goal of the administrative and legal mechanism for implementing the relevant administrative and legal mechanism; 3) reflecting the public and legal importance of the relevant area; 4) their effect extends to all possible subjects of the relevant administrative and legal mechanism; 5) integrated in nature.

It has been identified promising areas for improvement of administrative legislation regulating the implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity: 1) decentralisation of certain functions and powers of executive authorities; 2) deregulation of the business sector aimed at optimising licensing and certification, reducing the number of inspections for business entities, reducing tax pressure on business and weakening the control and supervisory function of the relevant public administration entities, optimising the state registration procedure, etc; 3) digitalisation of administrative services; 4) optimisation and establishment of interaction between executive authorities and civil society institutions; 5) countering raiding; 6) liberalisation of the licensing system, i.e. continuation of the development of measures to increase the transparency and efficiency of the licensing system.

The general features of foreign experience in implementing state policy in the field of entrepreneurship, which can later be used in our country, include: a) optimal separation of functions and powers between all entities implementing state policy in the field of entrepreneurship; b) balanced processes of formation and implementation of state support for relevant entities, especially representatives of small and medium-sized businesses; c) application of direct measures to support small businesses.

The author has suggested ways to improve the organisational framework for implementation of the State policy in the field of entrepreneurial activity, in

particular: 1) to ensure decent and competitive remuneration for public administration officials; 2) to systematise the scattered legislation regulating the organisational framework for implementing the State policy in the field of entrepreneurial activity and to update the outdated legal regulation; 3) improve the quality of public administration personnel through their continuous training (including abroad) and self-improvement; 4) using the method of stimulating efficient and productive work, introduce one of the new methods of financial incentives - to introduce financial assessment of employee performance - key performance indicators, which will allow assessing the efficiency and productivity of individual employees or entire structural units; 5) to create and implement an institution, which would include individual representatives of civic institutions, which would have an independent status to conduct a public examination of regulatory legal acts, in particular in the field of entrepreneurship, regarding the corruption risks and signs of market monopolisation.

Keywords: administrative and legal regulation, administrative and legal principles, administrative legislation, state policy, public administration, entrepreneurial activity, management relations.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати:

1. Димидюк К. Д. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Верховенство права*. 2017. № 4. С. 227–231. URL: <http://sd-vp.info/wp-content/uploads/archive/2017/vp-2017-4.pdf>
2. Димидюк К. Д. Сутність державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні. *Європейські перспективи*. 2018. № 4. С. 201–206. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2018-4/EP_2018_4.pdf
3. Димидюк К. Д. Адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Право.ua*. 2020. № 1. С. 243–248. URL: <http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2020-1/Pravo-ua-2020-1-38.pdf>
4. Димидюк К. Д., Музичук О.М. Адміністративно-правові методи реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Наше право*. 2022. № 2. С. 243–249. URL: http://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/NP-2022-2/NP_2022_2_243.pdf
5. Dymydiuk K. Experience of the republic of Poland in implementing the state policy in the field of entrepreneurship activities. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 7. Pp. 9-12. URL: https://lesp.hu/wp-content/uploads/2023/12/2-Dymydiuk_7_2022_p-9-12.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Димидюк К. Д. Адміністративно-правова природа державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави*: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 червня 2019 р.). С. 183–186. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20190614/article/view/dymydiuk

7. Димидюк К. Д. Контроль як метод реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії*: тези доп. учасників. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). С. 79–81. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201210a/article/view/dymydiuk

8. Димидюк К. Д. Стратегія як основа реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.). С. 74–76. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/dymydiuk

9. Димидюк К.Д. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 09 червня 2023 р.). С. 35–37. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20230609/article/view/dymydiuk

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	12
ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	26
1.1. Поняття та особливості підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання.....	26
1.2. Сутність та зміст державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні.....	41
1.3. Правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та місце серед них адміністративно-правового регулювання.....	56
Висновки до Розділу 1.....	71
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	76
2.1. Система суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та характеристика їх адміністративних повноважень.....	76
2.2. Предмет та межі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.....	92
2.3. Адміністративно-правові форми та методи реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.....	105
Висновки до Розділу 2.....	121
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	129
3.1. Перспективні напрямки удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні.....	129

3.2. Зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та можливості його використання в Україні.....	143
3.3. Удосконалення організаційних засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.....	159
Висновки до Розділу 3.....	171
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	185
ДОДАТКИ.....	209

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВРУ – Верховна Рада України;

ГК України – Господарський кодекс України;

ЄС – Європейський Союз;

ЗМІ – засоби масової інформації;

КВЕД – класифікація видів економічної діяльності;

КМ України – Кабінет Міністрів України;

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

Мін'юст – Міністерство юстиції України;

Мінекономіки України – Міністерство економічного України;

МСП – мале та середнє підприємництво;

ПД – підприємницька діяльність;

США – Сполучені Штати Америки;

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю;

ФОП – фізична особа-підприємець.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Складна економічна ситуація, яка склалася сьогодні в Україні через повномасштабне військове вторгнення російської федерації на територію нашої країни, потребує системного упорядкування та оптимізації законодавства, що регулює всі суспільнозначимі сфери національної економіки. Однією із них є сфера підприємницької діяльності. Це обумовлено тим, що підприємництво є ключовим фактором економічного розвитку країни, а підприємницька діяльність забезпечує надходження грошових коштів у всі галузі національної економіки. Сьогодні саме підприємці забезпечують такі потрібні у зв'язку з воєнним станом робочі місця, а їх діяльність слугує основним джерелом поповнення державного бюджету. Тому перед державою стоїть завдання забезпечити належну правову, фінансову, матеріально-технічну, організаційну, політичну та іншу підтримку підприємницькій сфері. Для цього Україна має вибудувати таку державну політику у сфері підприємницької діяльності, яка буде ефективною та прозорою за усіма напрямками реалізації. Особливо це завдання актуалізується в контексті воєнних викликів, євроінтеграції та глобалізаційних світових економічних змін, а також прагнення оптимізації процесів реформування адміністративно-правових механізмів, що регулюють підприємницьку діяльність. Незважаючи на триваючу реформу у зазначеній сфері, покращення цифровізації державних послуг, на жаль, досі залишається нагальною ціла низка проблем, пов'язаних із недоліками адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, а також необхідністю посилення захисту права власності, боротьби з корупцією, подальшого спрощення регуляторних процедур, полегшення доступу до фінансування, вирішення проблеми нестабільності та складності законодавчих норм, що створює певну правову невизначеність для підприємців, ускладнюючи планування та розвиток їх бізнесу. Зазначеним обумовлено актуальність удосконалення адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні та

продовження їх реформування з метою створення сприятливого бізнес-середовища, а також підтверджують значущість їх теоретичного осмислення.

Дослідженню різних особливостей адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у тій чи іншій сфері суспільних відносин, а також засадам регулювання підприємницької діяльності приділяли увагу багато вчених-адміністративістів, зокрема: В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. В. Баклан, О. М. Бандурка, Д. В. Бараненко, Ю. П. Битяк, О. К. Волох, В. М. Гаращук, О. П. Гетманець, С. М. Гусаров, О. Ю. Дрозд, Д. В. Журавльов, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, П. О. Комірчий, Д. О. Кошиков, Т. М. Кравцова, О. В. Кузьменко, К. Б. Левченко, Ю. О. Легеза, О. А. Лупало, Л. В. Могілевський, О. А. Моргунов, О. М. Музичук, А. М. Подоляка, К. Р. Резворович, О. М. Рєзнік, О. Ю. Салманова, О. Ю. Салманова, В. В. Сокурєнко, С. О. Шатрава та інші. Втім, незважаючи на суттєвий теоретичний доробок, в науковій літературі фактично відсутні комплексні теоретичні дослідження, присвячені характеристиці адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні.

Таким чином, наявність низки теоретичних та практичних проблем у сфері підприємницької діяльності, пов'язаних, насамперед, з воєнним станом, а також відсутність комплексних досліджень, присвячених вказаній проблематиці, обумовлюють актуальність дослідження адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних положень Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, схваленої Указом Президента від 11 серпня 2021 р. № 347/2021; Стратегії забезпечення державної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022, Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України

від 03 березня 2021 р. № 179, Плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб, спираючись на аналіз наукових праць, норм чинного законодавства та практики його реалізації, визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні, а також напрями їх удосконалення.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційному дослідженні необхідно було вирішити такі основні *завдання*:

- визначити поняття «підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правових відносин» та окреслити особливості підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання;

- охарактеризувати сутність та зміст державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні;

- встановити та обґрунтувати місце адміністративно-правового регулювання серед правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності;

- розкрити систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та охарактеризувати їх адміністративні повноваження;

- окреслити предмет реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, його структуру та межі;

- запропонувати визначення адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та класифікувати їх, а також надати характеристику адміністративно-правовим методам реалізації державної політики у цій сфері;

- визначити перспективні напрями удосконалення адміністративного законодавства у сфері підприємницької діяльності;

– узагальнити зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та опрацювати можливості його використання в Україні;

– запропонувати шляхи удосконалення організаційних засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні.

Об’єкт дослідження становлять суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації стали загальнонаукові і спеціальні методи наукового пізнання. Їх використання обумовлено системним підходом, що дозволило комплексно вирішувати поставлені завдання. Застосовано насамперед логічні прийоми та методи: *аналіз, індукція, дедукція, аналогія* (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2). Був використаний також *структурний метод*, зокрема при визначенні основних характеристик державної політики у підприємницькій сфері (підрозділ 1.2). *Діалектичний метод* надав можливість розкрити зміст основних понять у роботі (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.3); *системний метод* дозволив дослідити адміністративно-правові відносини, що складаються у процесі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, їх суб’єктів та визначити структурний зв’язок (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2); *цільовий метод* окреслив особливості підприємницької діяльності як об’єкта адміністративно-правового регулювання (підрозділ 1.1). *Прогностичний метод* використано для обґрунтування важливості вдосконалення адміністративно-правового законодавства України, що регламентує реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності та були надані відповідні рекомендації (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2, 3.3). У роботі були використані й інші загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, що сприяло вирішенню поставлених у дисертації завдань.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять напрацювання

фахівців у галузі філософії, соціології, психології, теорії управління, теорії держави і права, адміністративного права, інших галузевих правових наук.

Нормативно-правову базу дослідження склали Конституція України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, якими визначаються адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні.

Інформаційною та емпіричною основою дисертації є узагальнення практичної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, форми та методи їх взаємодії з органами державної влади, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертаційне дослідження є однією з перших спроб визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні, на основі чого розроблено пропозиції щодо вдосконалення адміністративного законодавства у зазначеній сфері. На підставі отриманих результаті сформульовано низку нових наукових положень та висновків теоретичного та практичного спрямування, зокрема:

вперше:

- запропоновано визначення поняття «організаційні засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності» як системи заходів, що дозволяють скоординувати дії, рішення щодо нормотворчої, правозастосовної, регуляторної, контролюючої діяльності, а також упорядкувати порядок проведення відповідних заходів для забезпечення процесу реалізації відповідної державної політики у сфері підприємницької діяльності;

- сформульовано авторське визначення та узагальнено систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, які класифіковано на державних (загальних та спеціальних) та недержавних суб'єктів;

- визначено поняття та ознаки меж реалізації державної політики у сфері

підприємницької діяльності, до яких віднесено ті, що: 1) визначають можливість окреслити гранично-допустимі рівні реалізації державної політики; 2) проявляються у чітко регламентованому законодавчому закріпленні функцій та повноважень відповідних суб'єктів при реалізації державної політики у зазначеній сфері; 3) підкреслюють цілеспрямованість державної політики відповідно до її напрямів; 4) визначаються на підставі положень законодавства, але з урахуванням суб'єктивного ставлення (осягнення) при виборі можливої поведінки; 5) передбачають діяльність як держави, так і окремих її інститутів при реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності; 6) визначають вид та міру можливого впливу суб'єктів публічного адміністрування при реалізації такої державної політики;

удосконалено:

– розуміння поняття «підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання» як виду господарської діяльності, який є об'єктом цього регулювання, що виявляється у здійсненні уповноваженими суб'єктами публічного адміністрування регулюючого та контролюючого впливу на зазначену діяльність за допомогою відповідного адміністративно-правового механізму;

– визначення адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності як зовнішнього вираження дій суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених на здійснення в межах їх повноважень державної політики у сфері підприємницької діяльності, спрямованого на досягнення певних цілей та виконання завдань, реалізація яких може спричиняти або не спричиняти настання юридичних наслідків;

– класифікацію адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності за правовою сутністю на: 1) правові форми, які виявляються у таких видах діяльності суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємництва як: правозастосовна; установча; контрольна; наглядова; 2) організаційні форми, які характеризують окремі процедури діяльності суб'єктів реалізації державної політики у

зазначеній сфері (інформаційне, матеріально-технічне, кадрове, наукове та інше організаційне забезпечення відповідних суб'єктів);

– розуміння сутності та видів адміністративно-правових методів реалізації державної політики у сфері реалізації державної політики за ступенем використання: 1) основні (імперативні методи (переконання; примусу; контролю) та диспозитивний метод) методи; 2) додаткові (акцесорні) методи, до яких віднесено спеціальні програмні методи (метод прогнозування; метод аналізу) та група організаційно-розпорядчих методів;

– обґрунтування пропозицій щодо розширення перспективних напрямів удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності, зокрема: 1) децентралізації окремих функцій і повноважень органів виконавчої влади; 2) дерегуляції сфери підприємницької діяльності, яка спрямована на оптимізацію ліцензування та сертифікації, зменшенні кількості перевірок для суб'єктів відповідної сфери, зменшенні податкового тиску на бізнес та послаблення контрольно-наглядової функції відповідних суб'єктів публічної адміністрації, оптимізації процедури державної реєстрації; 3) повної цифровізації адміністративних послуг; 4) продовження оптимізації та налагодження взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства; 5) протидії корупції та рейдерству; 6) лібералізації дозвільної системи, що полягає у продовженні розробки заходів щодо підвищення рівня її прозорості та ефективності;

дістали подальшого розвитку:

– окреслення та розкриття напрямів державної політики підтримки у сфері підприємницької діяльності, що охоплюють: 1) розробку відповідних загальнодержавних, регіональних та місцевих програм підтримки суб'єктів підприємництва; 2) формування механізмів підтримки і розвитку малого підприємництва; 3) створення пільгових умов використання суб'єктами господарювання, зокрема підприємцями державних програм, які сприяють залученню нових осіб, що бажають здійснювати підприємницьку діяльність;

4) встановлення спрощеного порядку реєстрації та припинення діяльності, особливо для фізичних осіб-підприємців; 5) розробку програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу у сфері підприємництва; пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері підприємницької діяльності;

– розуміння сутності адміністративно-правового регулювання реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності як системи нормативно-правових актів різної юридичної сили, дія яких спрямована на упорядкування відносин, які виникають між суб'єктами публічного адміністрування та суб'єктами зазначеної діяльності;

– обґрунтування висновку, що недержавні суб'єкти реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності беруть участь у відповідних правовідносинах у таких формах: 1) громадського контролю щодо процесу реалізації державної політики у досліджуваній сфері; 2) інформування громадськості щодо запланованих процесів реалізації державної політики у цій сфері; 3) безпосередньої участі у публічних обговореннях проєктів законів та інших нормативних актів у сфері підприємництва; 4) співпраці з органами державної влади та органами місцевого самоврядування з питань реалізації державної політики у зазначеній сфері; 5) надання пропозицій, зауважень та рекомендацій до проєктів таких документів тощо;

– виокремлення загальних рис позитивного зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, які згодом можуть бути використані і в нашій країні, зокрема: а) ефективне розмежування функцій та повноважень між усіма суб'єктами, що реалізують державну політику у сфері підприємницької діяльності; б) узгоджене та зважене формування та реалізація державної підтримки суб'єктів підприємництва, особливо щодо малого та середнього бізнесу; в) застосування прямих заходів підтримки сфери малого бізнесу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 11 липня 2023 року);

– *правотворчості* – для вдосконалення чинних та розробки нових нормативно-правових актів з питань підприємницької діяльності (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук від 18 липня 2023 року);

– *правозастосовній діяльності* – з метою вдосконалення практичної діяльності суб'єктів, що уповноважені реалізовувати державну політику у сфері підприємницької діяльності в Україні;

– *освітньому процесі* – під час підготовки лекційних та методичних матеріалів, а також підручників, навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Основи адміністративно-юрисдикційної діяльності» та проведення занять із зазначених дисциплін (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 20 липня 2023 року).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави» (Харків, 14 червня 2019 р.); «Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії» (Київ, 10 грудня 2020 р.); Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття (Харків, 30 червня 2022 р.); Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття (Харків, 09 червня 2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано автором самостійно. Усі сформульовані положення, висновки та пропозиції

обґрунтовано на основі особистих досліджень. У дисертації наукові ідеї та розробки співавторів не використовувалися. У співавторстві опубліковано наукову статтю: Димидюк К. Д., Музичук О.М. Адміністративно-правові методи реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Наше право*. 2022. № 2. С. 243-249 (дисертантом запропоновано класифікацію методів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності (обсяг – 0,1 д.а.)).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, та тезах наукових повідомлень на 4 науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 216 сторінок. Список використаних джерел включає 238 найменувань і займає 24 сторінки, додатки розміщено на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття та особливості підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання

За умови інтеграції України та її економіки до світового економічного простору поступово відбувається переосмислення сучасного ринкового господарства шляхом вироблення нових типів і форм економічного розвитку. Створенню економічної основи суспільства сприяє, зокрема, підприємницька діяльність (далі – ПД). Це виявляється у тому, що учасники суспільства ініціюють створення власної справи, що сприяє покращенню їх власного добробуту та зростанню економіки країни. Тобто люди долають наслідки економічних криз та адаптуються під нові умови життя шляхом створення нових форм підприємницької діяльності, чим намагаються покращити своє матеріальне благополуччя та добробут держави. Підприємництво набуває актуальності саме в період трансформації ринкової економіки в Україні, адже безпосередньо впливає на становлення та розвиток ринкових інституцій, зокрема відтворенню вільного конкурентного середовища. Загалом, підприємницька діяльність – є достатньо динамічним явищем, яке сприяє інноваційності держави, її науковому, технологічному, соціальному та економічному розвитку, а також розвитку людини у суспільстві.

Сьогодні Україна перебуває на етапі становлення та розвитку ринкової системи господарювання, що обумовлює необхідність та важливість формування та розвитку ПД, оскільки саме підприємництво є двигуном економічного і соціального розвитку суспільства. Підприємницька діяльність дає стимул до високої продуктивності праці, отримання прибутку і зрештою кращого задоволення суспільних потреб.

«З економічної точки зору ПД сприяє залученню великих грошових коштів у різні галузі національної економіки, що сприяє її розвитку в цілому. Суб'єкти підприємницької діяльності є основними платниками податків, до того ж існуюча мережа великих, середніх і малих підприємств забезпечує чисельну кількість робочих місць. Саме тому для подальшого розвитку підприємницької діяльності важливе ефективне правове регулювання, зокрема, адміністративно-правове» [1].

Вивченню проблем правового регулювання ПД приділяли увагу такі вчені-дослідники, зокрема: В. Б. Авер'янов, О. О. Авдєєв, О. Ф. Андрійко, О. В. Баклан, О. В. Бігняк, Ю. П. Битяк, А. Г. Бобкова, З. С. Варналі, В. М. Гайворонський, Н. І. Дяченко, Т. А. Єфанов, С. В. Ківалов, В. І. Курило, М. І. Мельник, О. М. Музичук, Н. О. Саніахметова, В. С. Щербина, Л. Г. Шморгун та багато інших. У той же час підприємницька діяльність, як об'єкт правового регулювання адміністративного права, усе ще залишається малодослідженою.

Держава і економіка дуже тісно пов'язані, а тому суб'єкти економіки є носіями економічних інтересів. Держава завжди втручається в діяльність підприємців і майже ніколи не виступає, як сторонній спостерігач. При цьому держава використовує зовсім різноманітний інструментарій, який являє собою як сукупність економічних, так і сукупність адміністративно-правових форм та методів. Роль держави полягає у створенні умов для ефективної роботи економічного ринкового механізму. Державне регулювання ринкової економіки представляє собою цілий комплекс заходів законодавчого, правозастосовного та контролюючого характеру, що здійснюються уповноваженими державними інституціями та іншими правомочними суб'єктами з метою адаптації існуючої економічної системи до викликів часу. Тому роль держави сьогодні проявляється у регулюванні ринкової економіки за допомогою законодавчого впливу, спрямованого передусім на сферу підприємницької діяльності, отже, переважна роль регулювання підприємництва належить саме правовому регулюванню. Правове

регулювання сфери ПД насамперед здійснюється з метою забезпечення необхідних зовнішніх умов для її існування [1].

Перш ніж перейти до вирішення завдань цього підрозділу нам необхідно з'ясувати зміст понятійно-категоріального апарату, зокрема етимологічне значення понять «правове регулювання» та «адміністративно-правове регулювання».

У тлумачній словниковій літературі «регулювати» вживається у значенні «впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі» [2]. Отже, слово «регулювати» означає приводити до ладу, систематизувати.

У теорії права категорія «правове регулювання» тлумачиться вченими неоднаково. Так, О. Ф. Скакун визначає термін «правове регулювання», як упорядкування державою суспільних відносин, їх правове закріплення, розвиток та охорона, за допомогою права і відповідних правових засобів [3, с. 88]. У свою чергу О. М. Бандурка розглядає правове регулювання «як форму соціального реагування відповідно до вимог норм права, засновану на усвідомленні суб'єктами права своїх прав та обов'язків» [4, с. 12]. Як «спеціально юридичний вплив права на поведінку» досліджуваний термін тлумачить Л. О. Макаренко [5, с. 132]. Адресний правовий вплив на окремі ситуації у визначених правовідносинах здійснюється за допомогою правових засобів, які дозволяють досягти мети правового регулювання [6].

Отже, з урахуванням зазначеного, під правовим регулюванням пропонуємо розуміти здійснюваний за допомогою правових засобів результативний вплив держави на певні аспекти суспільних правовідносин з метою їх упорядкування [1].

Правове регулювання ПД здійснюється як з метою забезпечення внутрішніх умов для її розвитку та функціонування, так і зовнішніх умов. Значну роль у регулюванні підприємницької діяльності відіграє адміністративно-правове регулювання [1].

Загалом, для адміністративного права характерною є наявність певних меж правового регулювання. Тобто адміністративне право обмежується сферою діяльності виконавчих і розпорядчих органів, а також відносинами управлінського характеру. Для таких відносин характерним є певний зв'язок безпосередньо із метою державного управління, адже однією зі сторін адміністративних правовідносин завжди виступає орган державного управління, або посадова особа із відповідними повноваженнями, яка цей орган представляє [7].

Перш ніж безпосередньо перейти до аналізу адміністративно-правового регулювання, доцільно зазначити, що воно представляє собою спеціальний механізм впливу адміністративного права на відповідні правовідносини. Завдяки адміністративно-правовому регулюванню формується юридичний базис для організації діяльності учасників відповідних адміністративних правовідносин на досягнення завдань адміністративного права [8, с. 114].

Якщо звернутися до тлумачення науковцями поняття «адміністративно-правове регулювання», то здебільшого наукові підходи зводяться до того, що його відмінністю є специфічний вплив адміністративно-правових засобів на суспільні відносини при їх упорядкуванні.

В. І. Теремецький розтлумачує адміністративно-правове регулювання, «як цілеспрямований вплив правових норм, прийнятих державою, який забезпечується відповідними адміністративно-правовими засобами, за допомогою якого врегульовуються суспільні відносини» [9, с. 51]. Аналогічної точки зору дотримується також П. В. Литовченко, який визначає адміністративно-правове регулювання, як планомірний вплив адміністративно-правових норм на визначені суспільні відносини, що здійснюється за допомогою адміністративно-правових засобів з метою забезпечення прав, свобод і інтересів фізичних чи юридичних осіб, зокрема у публічно-правовій сфері, для звичного функціонування суспільства та держави. Науковець зазначає, що дослідження адміністративно-правового регулювання як теоретико-правової категорії дозволяє акцентувати увагу на

окремих правових явищах, які за загальних умов залишаються поза увагою дослідників [10, с. 130].

Аналізуючи засади адміністративно-правового регулювання, І. А. Городецька привертає увагу до того, що сутність такого регулювання проявляється під кутом зору порівняння інтересів суб'єктів цих відносин, які можна забезпечити завдяки інструментарію адміністративно-правового регулювання, та його мети, за умови кореляції останньої із загальною метою регулювання певного виду суспільних відносин. Вчена влучно зазначає, що сутність адміністративно-правового регулювання визначається метою такого регулювання [11, с. 65]. До особливостей адміністративно-правового регулювання вчені-адміністративісти відносять: а) нерівність волі сторін у адміністративно-правових відносинах (яка є переважною, проте не виключною), що представляє собою домінанту суб'єкта владних повноважень над об'єктом управління; б) «суб'єкт управління, як правило, наділений державновладними повноваженнями щодо об'єкта управління»; в) об'єкт управління, як правило, зобов'язаний виконувати владні приписи суб'єкта владних повноважень [12, с. 42].

Таким чином, адміністративно-правове регулювання – це спеціальний вид правового регулювання, обумовлений метою такого регулювання, об'єктом впливу якого виступають адміністративні правовідносини. Таке правове регулювання здійснюється виключно за допомогою адміністративно-правових засобів.

Як один із видів правового регулювання, адміністративно-правове регулювання здійснює регулюючий вплив на певні об'єкти у адміністративно-правових відносинах. Так, у тлумачній словниковій літературі термін «об'єкт» (з лат. *objectum*) визначається, як: 1) «явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага і т. ін.; предмет наукового дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції» [13]; 2) пізнавана дійсність, яка існує незалежно від свідомості людини [1]. На думку І. Ф. Коржа, об'єктом є те, що підлягає науковому дослідженню за допомогою прийомів і засобів гносеології.

Вчений чітко підкреслює, що «у процесі наукового дослідження вихідні емпіричні знання про об'єкт доповнюються теоретичними знаннями, тобто системою понять про основні суттєві властивості, ознаки і характеристики об'єкту, що досліджується». На думку автора, з якою ми погоджуємося, до об'єкту будь-якої галузевої правової науки окрім держави і права, входять також правовідносини, що складаються у певній сфері суспільного життя. Саме вони і складають основу об'єкта правової науки [14, с. 25]. Сфера ПД, відповідно, є об'єктом, на який розповсюджується вплив адміністративно-правових норм [15]. Тож, основним науковим завданням даного підрозділу є визначення поняття та особливостей підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання, для чого, передусім, маємо з'ясувати зміст поняття «підприємницька діяльність» [15].

Перш за все звернімося до положень чинного законодавства, яке містить визначення досліджуваного терміну. Так, відповідно до статті 42 Господарського кодексу України [16] «підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку». З наведеного вбачається, по-перше, що підприємницька діяльність, з точки зору законодавця розглядається, як вид господарської діяльності, а, по-друге, що законодавець тлумачить поняття «підприємництво» через його основні ознаки, утім така дефініція не містить окреслення меж такого виду господарської діяльності, тому для подальшого дослідження вбачається доцільним звернутися до доктринальних розробок цієї проблематики [1].

Якщо звернутися до наукових джерел, то економіст Ф. П. Шульженко розглядає підприємництво як рушійну силу економічного прогресу. Так, вчений зазначає, що підприємництво – «це дії, спрямовані на отримання результату негайно, а економічний розвиток – це результат дій» [17, с. 102–105].

Беззаперечно, поняття «підприємництво» є основоположним в економічній теорії. Із цього стає зрозумілим, що підприємництво здійснює вплив на відносини у державі, зокрема, соціально-економічні, а враховуючи суспільну важливість таких відносин, можна припустити, що держава має регулювати ці відносини у правовій площині і не лише з точки зору нормативного закріплення підприємницької діяльності, як одного із видів господарської діяльності, а й з точки зору нормативного врегулювання управлінського впливу держави на зазначену сферу. Тому доцільно проаналізувати тлумачення поняття «підприємницька діяльність», яке пропонують вчені-правники [1].

Представники правової науки більш повно розкривають зміст поняття «підприємницька діяльність», «підприємництво». Так, Г. В. Смолин пише, що підприємництво здійснюється у формі господарської діяльності та є її різновидом. Автор акцентує увагу на тому, що ці поняття співвідносяться як часткове до цілого та не є тотожними. Тому, на думку дослідника, підприємництво доцільно розглядати як підгалузь господарської діяльності, яка регулюється загальними нормами, але з урахуванням комерційності, яка властива для підприємницької діяльності [18, с. 19]. Вважаємо некоректним тлумачення поняття «підприємництво» через таку теоретико-правову категорію як підгалузь господарського права. На нашу думку, термін «підгалузь» належить до іншого типу утворень. Такої точки зору дотримується більшість вчених, які зазначають, що підгалузь права «є системою нормативних приписів» [19, с. 322]. Ми дотримуємось точки зору, що «підприємництво» є видом діяльності. Щодо цього В. О. Сизоненко зазначає, що підприємництво – це здійснювана на власний ризик не заборонена законом ініціативна, систематична діяльність фізичних осіб або юридичних осіб (підприємців), спрямована на одержання прибутку від такої діяльності, заснована на приватній або на іншій формі власності. На думку автора, така діяльність здійснюється виключно під власну відповідальність [20, с. 5]. Вчений надає визначення підприємницькій діяльності через її основні ознаки,

вказуючи на те, що така діяльність є: ініціативною; систематичною; основна мета підприємництва – одержання прибутку; здійснюється лише під власну відповідальність.

На доцільності розкриття ознак поняття «підприємницька діяльність» також наголошує В. М. Селіванов, який зазначає, що окреслення основних ознак майнових відносин та розкриття досліджуваного поняття дозволить визначити, яка саме діяльність є підприємницькою, та відмежувати її від інших видів господарської діяльності. З точки зору В. М. Селіванова, «підприємництвом є не будь-яка корисна для суспільства діяльність по виробництву продукції, наданню послуг, а лише та, що характеризується такими основними ознаками: економічною самостійністю та автономною волею її суб'єктів; ініціативністю; творчим новаторським характером; систематичністю; здійснюється на власний ризик і під власну повну майнову відповідальність; здійснюється з метою одержання прибутку; є правомірною» [21, с. 8]. Тобто вчений чітко окреслює межі такого виду господарської діяльності, зокрема: виробництво продукції, надання послуг; виконання робіт, що безперечно є доцільним.

Для тлумачення поняття ПД важливим є визначення меж такої діяльності, адже, як зазначають вчені «підприємницька діяльність суттєво відрізняється залежно від типу організації», а також особистих характеристик її учасників [22]. Автори підручника «Підприємництво та його організаційно-правові засади» зазначають, що підприємництво може бути різним: від певних одноосібних проєктів до великих підприємств, що створюють можливості для залучення до роботи великої кількості людей, які у подальшому можуть скласти основу середнього та великого бізнесу в Україні. Так, зміст ПД науковці розглядають у таких аспектах, як-то: 1) «форма економічної активності – це свобода вибору напрямів і методів діяльності, самостійність у прийнятті рішень, орієнтація на досягнення успіху, отримання прибутку, відповідальність за прийняті рішення, їх наслідки та пов'язаний з ними ризик»; 2) «відповідний стиль і тип поведінки – це ініціатива, пошук нетрадиційних рішень, масштабність і ризик, ділова хватка»; 3) «відповідна економічна

функція – вдосконалення державного механізму, постійне оновлення економіки, створення інноваційної сфери» [22].

Серед ознак ПД вчені також виділяють такі: 1) самостійність економічної діяльності (тобто підприємець самостійно розпоряджається власним прибутком, одноособово визначає підприємницькі стратегії, оцінює підприємницькі ризики; 2) здійснюється фізичними та/або юридичними особами, які у встановленому законодавством порядку набули статусу суб'єкту підприємницької діяльності (тобто ті, які пройшли процедуру державної реєстрації); 3) здійснюється без примусу; 4) «є не просто самостійною, але й ініціативною діяльністю, що спрямована на реалізацію своїх здібностей та задоволення потреб інших осіб і суспільства»; 5) є ризиковою діяльністю; 6) має спрямованість на систематичне отримання прибутку, а не на одноразове; 7) здійснюється у встановлених законодавством видах і формах підприємницької діяльності (такі, як виробнича; торговельна (комерційна); фінансово-кредитна; страхова; посередницька ПД) [23, с. 211]. Також по видам і формам підприємницька діяльність включає «виробничу, комерційну, торгівельну, закупівельну, посередницьку, інвестиційну, консультаційну, фінансову діяльність та надання послуг» [24, с. 4]. Особливості здійснення кожного виду ПД визначають законодавчі акти.

«Враховуючи зазначені наукові підходи, можна резюмувати, що підприємницька діяльність і підприємництво абсолютно тотожні поняття, які являють собою один із видів господарської діяльності. Отже, під ПД пропонуємо розуміти вид самостійної, відносно незалежної, запровадженої фізичною або юридичною особою на власний ризик господарською діяльністю, яка здійснюється за рахунок власних або запозичених коштів, та має на меті одержання прибутку, або інших соціальних благ» [1].

Запропоноване визначення поняття «підприємницька діяльність» дає можливість визначити особливості, що його характеризують, як-то: самостійна; відносно незалежна; ініціативна; запроваджена фізичною або юридичною особою; здійснюється на власний ризик; є видом господарської

діяльності; здійснюється за рахунок власних або запозичених коштів; здійснюється з метою одержання прибутку [1].

Принагідно, важливо наголосити щодо відносної незалежності суб'єктів ПД, яка виявляється у тому, що не дивлячись на свободу вибору виду підприємницької діяльності, способу реалізації власних здібностей та капіталу на шляху отримання прибутку, така діяльність як підприємницька контролюється та регулюється з боку держави за допомогою відповідного адміністративно правового механізму, який ми розглянемо згодом. Як вже було зазначено раніше, правовідносини, що складаються у сфері у сфері ПД окрім іншого, – є об'єктом відповідної галузевої правової науки.

Тому стосовно безпосередньо регулювання підприємницької діяльності, зауважимо, що така діяльність «здійснюється відповідно до встановлених державою загальнообов'язкових правил поведінки у цій сфері, які забезпечуються за допомогою різноманітних правових методів і засобів, зокрема, адміністративно-правових» [1].

Загалом, окрім правовідносин, що складаються у певній сфері суспільних відносин, – об'єктом адміністративно-правових відносин є відповідна поведінка учасників управлінських відносин (дії, утримання від дій). «Підприємницька діяльність здійснюється відповідно до встановлених державою загальнообов'язкових правил поведінки у цій сфері, які забезпечуються за допомогою різноманітних правових методів і засобів, зокрема, адміністративно-правових. А отже, підприємницька діяльність є об'єктом охорони адміністративного права, а відповідно, і об'єктом впливу адміністративно-правових норм, які регулюють цю сферу правових відносин» [1].

З часів проголошення незалежності України було запроваджено курс переходу економіки на соціально-ринкові рейки. Цей процес мав бути забезпечений відповідним законодавчим підґрунтям, що в подальшому складали законодавчі акти, які регулювали сферу підприємницької діяльності. Серед таких прикладів можна назвати: Закон України «Про підприємництво» [25], який втратив чинність з 01 січня 2004 р., окрім

положень статті 4 цього законодавчого акту, а також Закон України «Про підприємства в Україні» [26], який втратив чинність з 01 січня 2004 р. Те, що сфера підприємницької діяльності регулювалася низкою правових актів, зокрема, і адміністративно-правових, свідчить про те, що держава сприяє розвитку ринкової економіки, підкреслюючи соціально-важливу роль підприємницької сфери. У досліджуваній царині передусім необхідно зважати на статтю 42 Конституції України [27], яка гарантує кожному право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; захист конкуренції у підприємницькій діяльності; захист від зловживань монопольним становищем на ринку; а також захист від «неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції» на ринку. Окрім того, «держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів» [18]. «З наведеного вбачається, що держава здійснює як регуляторний, так і контролюючий, а також управлінський вплив на сферу підприємницької діяльності, у контексті чого можна говорити про те, що сфера підприємницької діяльності виступає об'єктом також і адміністративно-правового регулювання» [1].

Особливе значення в адміністративно-правовому регулюванні ПД відіграють такі інструменти, зокрема: державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, ліцензування, стандартизація, сертифікація, дозволи, патенти, свідоцтва на право провадження окремих видів діяльності тощо. Так, державна реєстрація суб'єктів підприємництва здійснюється згідно зі встановленою законодавством процедурою, яка є «нормативно встановленою послідовністю вчинення певних юридично значущих дій суб'єктами адміністративно-правових відносин у сфері державної реєстрації» [28]. Державна реєстрація є передумовою початку здійснення підприємницької діяльності. Ж. А. Іонова вважає, що основним завданням державної реєстрації повинна бути первинна легітимація учасників підприємницької діяльності в цілому, яка складається з таких елементів:

1) «державного обігу суб'єктів підприємницької діяльності»; 2) «збору публічно-достовірних даних про їх правове, майнове та організаційне становище»; 3) «здійснення контролю за законністю виникнення, зміни та припинення правового статусу підприємця» [29]. З наведеного вбачається, що основними завданнями державної реєстрації суб'єктів ПД є: 1) збір даних про таких суб'єктів; 2) облік цих суб'єктів; 3) контроль за обігом підприємництва в Україні. Фактично, державна реєстрація засвідчує юридичний факт виникнення, змін та припинення будь-якого суб'єкта ПД.

Відповідно до ч. 2 ст. 12 Господарського кодексу України основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, зокрема і суб'єктів ПД, є: «державне замовлення»; «ліцензування, патентування і квотування»; «технічне регулювання»; «застосування нормативів та лімітів»; «регулювання цін і тарифів»; «надання інвестиційних, податкових та інших пільг»; «надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій» [16].

Державне регулювання ліцензування забезпечується Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [30]. Ліцензування є частиною дозвільної системи держави. Відповідно до положень п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону [27] ліцензуванням є «засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища» [28]. Ліцензування має забезпечувати реалізацію права на підприємництво певного суб'єкта, який відповідає всім визначеним законом кваліфікаційним вимогам, а також встановлювати певні обмеження приватного інтересу такого суб'єкта [30, с. 106]. Основним завданням ліцензування є не лише забезпечення з боку держави конституційного права громадян на здійснення ПД, яка не заборонена законом, але і контроль окремих видів ПД, які не заборонені законом, утім

створюють додаткові ризики завдання шкоди здоров'ю людей, або безпеці навколишнього середовища.

Стандартизація у сфері ПД є важливим та необхідним засобом державного регулювання у сфері ПД, сутність якої полягає у встановленні загальних правил, норм, стандартів, умов для певного виду діяльності, продукції тощо для багаторазового застосування. Відповідно до ч. 1 ст. 14 Господарського кодексу України «ліцензування, патентування певних видів господарської діяльності та квотування є засобами державного регулювання у сфері господарювання, спрямованими на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів» [16]. Тобто за допомогою зазначених вище засобів регулювання, зокрема, у сфері ПД, держава не лише контролює, а й регулює певні види ПД, до того ж обліковує дані про суб'єктів ПД та певні види ПД; забезпечує безпеку людей та навколишнього середовища від видів діяльності, що створюють відповідні додаткові ризики.

Під адміністративно-правовим регулюванням слід розуміти один із видів регулюючого впливу на суспільні відносини у сфері підприємницької діяльності, що здійснюється уповноваженими органами публічного адміністрування за допомогою багатоманітного, нормативно закріпленого інструментарію – методів та правових засобів, а також процесів і станів, які настають у вольових суспільних відносинах, що стосуються підприємницької діяльності, в результаті впливу на них адміністративно-правових норм.

Основними завданнями адміністративно-правового регулювання ПД є наступні: забезпечення адміністративно-правового захисту та охорони суб'єктів підприємницької діяльності; забезпечення антимонопольного регулювання; реалізація адміністративного контролю та нагляду за дотриманням законодавства, яке забезпечує захист основних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, споживачів товарів і послуг, а також держави від порушень з боку зазначених суб'єктів; забезпечення дотримання добросовісної і вільної конкуренції на ринку; забезпечення дотримання

процедур у сфері державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності тощо [1]. Тож, держава через систему законодавства, фінансово-кредитні важелі може лише здійснювати економічне регулювання підприємницької діяльності, але не втручатись у неї. «Адміністративно-правове регулювання повинне бути спрямоване, перш за все, на створення сприятливих зовнішніх умов та внутрішніх умов для здійснення підприємницької діяльності. Завдання державних органів полягає у встановленні загальних для всіх учасників підприємницької діяльності умов з метою забезпечення її суспільної ефективності, зокрема, у контролі та нагляді у досліджуваній сфері» [1].

Резюмуючи проведене у даному підрозділі дисертації наукове дослідження, зазначимо, що ПД «є самостійною, відносно незалежною, запровадженою фізичною або юридичною особою на власний ризик господарською діяльністю, яка здійснюється за рахунок власних або запозичених коштів, та має на меті одержання прибутку» [1].

ПД контролюється та регулюється з боку держави за допомогою відповідного адміністративно-правового механізму. Так, ПД здійснюється відповідно до встановлених державою загальнообов'язкових правил поведінки у цій сфері, які забезпечуються за допомогою різноманітних правових методів і засобів, зокрема, адміністративно-правових. Тому можна дійти висновку, що підприємницька діяльність є об'єктом охорони адміністративного права, а відповідно, і об'єктом впливу адміністративно-правових норм, які регулюють цю сферу правових відносин» [1].

Адміністративно-правовим регулюванням у сфері ПД пропонуємо вважати вид державного регулюючого впливу на суспільні відносини, які складаються у визначеній сфері, який «здійснюється уповноваженими органами публічного адміністрування за допомогою багатоманітного, нормативно закріпленого інструментарію – методів та правових засобів, а також процесів і станів, які настають у вольових суспільних відносинах, що стосуються підприємницької діяльності, в результаті впливу на них адміністративно-правових норм» [1].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо поняття «підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання» розуміти як вид господарської діяльності, який є об'єктом охорони адміністративного права та об'єктом впливу адміністративно-правових норм, що виявляється у здійсненні уповноваженими органами публічного адміністрування відповідного регулюючого та контролюючого впливу, що здійснюється за допомогою відповідного адміністративно-правового механізму [15].

Особливістю ПД як об'єкту адміністративно-правового регулювання є те, що таке регулювання забезпечується з боку держави через чотири ключові сфери: по-перше, через легалізацію, яка стосується, передусім, процесу створення суб'єкту ПД та його реєстрації у законодавчо встановленій процедурі, а також включає в себе проходження низки дозвільних процедур та отримання відповідних документів дозвільного характеру; по-друге, через відносини між суб'єктами підприємницької діяльності та органами публічного адміністрування – ці відносини є центральними в контексті дослідження ПД як об'єкту адміністративно-правового регулювання, адже мають управлінський характер; по-третє, через взаємодію суб'єктів ПД між собою (партнерські, економічні, правові відносини) та споживачами послуг, що надаються такими суб'єктами – це здебільшого відносини, що виникають у сфері захисту прав споживачів, зокрема, контроль з боку держави за безпечністю та якістю продукції, а також усіх видів наданих послуг. Такий контроль здійснюється, зокрема, Держспоживінспекцією України, Антимонопольним комітетом України, Державною житлово-комунальною інспекцією тощо; по-четверте, забезпечення можливості використання суб'єктами ПД адміністративно-правових засобів захисту від незаконних рішень, дій або бездіяльності з боку органів публічного адміністрування, як несудових, так і судових. Зокрема, судова форма захисту є дієвою та ефективною, завдяки доступності та чіткій законодавчій регламентованості адміністративного процесу [15].

1.2. Сутність та зміст державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні

На даному етапі становлення та розвитку ринкової економіки у нашій країні вкрай важливого значення набуває формування та розвиток підприємницької діяльності, адже саме воно є двигуном економічного і соціального прогресу сучасного суспільства. Підприємницька діяльність дає стимул до високої продуктивності праці, отримання прибутку і зрештою кращого задоволення суспільних потреб. Розвиток підприємницької діяльності є складовою національних інтересів у економічній сфері. Враховуючи негативну ситуацію, яка складається на тлі безлічі внутрішніх проблем і зовнішніх загроз, зокрема, військової агресії Росії проти України, підвищується стратегічна важливість розвитку підприємницької діяльності як однієї із пріоритетних сфер економіки. Незважаючи на цілу низку нормативно-правових актів, що врегульовують сферу підприємницької діяльності в Україні, розроблених стратегій, цільових програм, прогнозувань та аналітики розвитку цієї сфери, державна політика у досліджуваній сфері є недостатньо ефективною, а тому потребує нових рішень. Адже це підвищить роль державної політики у сфері підприємницької діяльності як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях [32].

Проблематикою аналізу державної політики у сфері підприємницької діяльності, зокрема, регуляторної політики у зазначеній сфері займалися провідні вітчизняні науковці, зокрема З. С. Варналій, Ю. П. Битяк, В. М. Гайворонський, В. А. Занфіров, С. В. Ківалов, В. І. Ляшенко, Н. О. Саніахметова, О. В. Шевердіна та багато інших. Проте більш глибокого та детального дослідження потребує дослідження саме сутності та змісту державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Сьогодні в Україні дуже актуальною є проблема державного регулювання ПД та правової політики у цій сфері, що зумовлено переходом економічної системи на ринкові відносини, певною монополізацією ринків та

розширенням доступу до певних видів підприємницької діяльності. Сприяння стратегічному розвитку підприємницької діяльності є складовою будь-яких запроваджуваних у країні реформ, адже поліпшення бізнес-клімату є важливим завданням держави, бо сприяє вирішенню багатьох економічних проблем. Тому необхідно зосередити увагу на створенні державою інструментів економічного, а особливо правового впливу та методології їх втілення у життя. За таких обставин дуже важливим є аналіз системи державного регулювання сфери підприємницької діяльності, зокрема, сутність державної політики у визначеній царині [32].

Загальновідомим є те, що термін «політика» походить від слова давньогрецького походження *polis* (місто – держава), а також пов'язаних із ним *politike* (мистецтво управління) та *politicus* (державний діяч), що означає «діяльність з керівництва й управління суспільством на основі публічної влади» [33]. Тож, політика має вплив як на суспільство, так і на відносини, що складаються між окремими групами людей, а також і на відносини, що виникають між державою та суспільством. Отже, одним із видів політики є державна політика, яка під впливом певних зовнішніх або внутрішніх факторів видозмінюється, що становить під собою підґрунтя для наукового аналізу та вивчення.

Державна політика у сучасній юридичній науці розглядається в різній інтерпретації, так одні науковці розглядають державну політику, як управлінську діяльність, другі використовують цілісно-стратегічну концепцію як основу формування державної політики, останні визначають державну політику, як реакцію на суспільно-важливу проблему.

1. Так, прибічники першого табору обстоюють концепцію вирішальної ролі держави у формуванні державної політики. Наприклад, В. І. Андріяш наголошує, що державна політика – це оптимальний синтез об'єктивних тенденцій суспільного розвитку і суб'єктивних суджень людей про власні інтереси в суспільстві [34]. З точки зору Ю. В. Ковбасюка державна політика являє собою певну практичну діяльність політичних суб'єктів, а також органів

державної влади щодо «реалізації виробленого політичного курсу та досягнення конкретних політичних цілей» [35, с. 10]. Аналогічної точки зору дотримується Н. Д. Шульга, яка пише, що державна політика – «це діяльність державної влади з розв’язання наявних проблем завдяки впровадженню комплексу відповідних процедур» [36, с. 156]. Також О. Л. Валецький підкреслює важливу роль держави при проведенні державної політики та зазначає, що державна політика представляє собою «такі дії органів державної влади з вирішення проблем, які найоптимальніше сприяють реалізації інтересів суспільства». Вчений наголошує, що вирішення проблем суспільного розвитку «потребує втручання державних органів влади» [37, с. 98].

Аналізуючи зазначену концепцію, зауважимо, що управлінська роль держави (державних органів, інституцій, громадських формувань тощо) у формуванні державної політики є беззаперечною та вирішальною. Така концепція свідчить виключно про адміністративно-правовий підхід до тлумачення державної політики.

2. Прибічники цілісно-стратегічної концепції зазначають, що державна політики складається із «сукупності цілей і завдань, що практично реалізується державою, і засобів, які нею використовуються» [38, с. 157]. Під державною політикою Ю. В. Ковбасюк та інші вчені розуміють «сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни» [35, с. 8]. Також вчені пишуть, що «державна політика є засобом, що дозволяє державі досягнути певної мети в конкретній галузі, використовуючи правові, економічні, адміністративні методи впливу, спираючись на ресурси, які є в її розпорядженні» [39, с. 63].

Отже, вирішальне значення у цій концепції має саме результат реалізації певних ідей, стратегій, зокрема, політичного курсу, для досягнення цілей державної політики у певній сфері. У контексті формування цілі, яка має бути досягнута при реалізації державної політики, важливе значення має проблема,

яка має бути вирішена за допомогою певних кроків, що і будуть у майбутньому втілені у концепцію державної політики. А також усі стратегії і плани, різні цілі, що є основою будь-якої державної політики забезпечуються шляхом їх співставлення із ресурсами (фінансовими витратами), які йдуть на їх реалізацію, що які фактично узгоджує заплановане із можливостями інтересантів. Державна політика фактично являє собою сукупність цілей, стратегій, завдань та засобів для їх реалізації [32].

Осмислюючи зазначену концепцію, зазначимо, що правильно сформована стратегія дозволяє вибудувати основні напрями розвитку державної політики, зокрема у підприємницькій сфері. Головна ідея стратегічного розвитку у сфері підприємницької діяльності полягає у формуванні цілеспрямованої державної політики, яка різні напрями розвитку за допомогою відповідних інструментів, зокрема: інвестиційної, модернізація податкової, грошово-кредитної, промислової політики та міжнародного співробітництва [40].

Основними ідеями стратегічного розвитку державної політики у сфері підприємницької діяльності можуть бути: а) виявлення правовідносин у сфері підприємництва, які вимагають відповідного правового регулювання, зокрема, адміністративного; б) виявлення тих аспектів у зазначеній сфері, які потребують безпосереднього втручання держави або відповідного контролю; в) усунення перешкод на державному рівні, які заважають розвитку підприємницької діяльності; г) обґрунтування прийняття відповідних регуляторних актів у визначеній сфері та окреслення аспектів контролю за їх реалізацією; д) системне зниження корупції [35]. Принагідно зазначимо, що зазначений підхід до тлумачення державної політики дійсно відображає ті засади, які є визначальними при формуванні державної політики.

3. Прибічники третьої концепції визначають державну політику, як реакцію на суспільно-важливу проблему у державі, яка виражається у відповідному нормативно-правовому регулюванні.

О. Л. Валевський пропонує тлумачити державну політику, як «діяльність, націлену на вирішення проблем суспільного розвитку» [41, с. 21]. Тобто вчений пропонує під державною політикою розуміти цілеспрямовану діяльність органів публічної влади, спрямовану на вчинення комплексу дій (прийняття рішень), які в подальшому призведуть до певного вирішення суспільно-важливої проблеми.

Науково осмисливши зазначені концепції, зазначимо, що кожна з них має наукове підґрунтя і відображає сутність державної політики, тому ми зможемо використати ці підходи як основу для нашого подальшого наукового дослідження.

Необхідно зазначити, що визначальними для формування державної політики у будь-якій суспільно-важливій сфері, зокрема, і у сфері ПД є такі засади: 1) цілепокладання – у цьому контексті будь-яка проблема має бути зведена до певного переліку кількісних складових, на основі яких узгоджуються цілі та плани; 2) раціональна основа, яка завжди має бути підґрунтям для прийняття рішень у державі; 3) наявність організаційних засад для реалізації цілей; 4) наявність фінансових можливостей для реалізації цілей; 5) публічність політичних ініціатив, які суспільство матиме змогу контролювати; 6) результативність [35, с. 8–9].

Отже, зважаючи на зазначене, під державною політикою пропонуємо розуміти цілеспрямовану діяльність державних інституцій, здійснювану для вирішення окремих суспільних проблем, що становить особливу важливість для розвитку суспільства, або існування, чи безперешкодного функціонування держави. Державна політика полягає у формуванні суспільного запиту щодо задоволення певного публічного інтересу, у його нормативному закріпленні, контролі, регулюванні та реалізації, з метою досягнення суспільно-потрібного результату [32].

Важливо підкреслити, що державна політика спрямована на окреслення суспільно-важливої проблеми, формулювання шляхів її вирішення та подальшу їх реалізацію, і цей процес потребує обов'язкового втручання

державних інституцій. Тобто можна дійти висновку, що при реалізації державної політики держава фактично здійснює певну підтримку у тій чи іншій сфері, зокрема, така підтримка здійснюється з боку держави і у сфері підприємницької діяльності [32].

Так, Т. Ф. Куценко розглядає таку державну підтримку як складову механізму державного регулювання підприємництва. На думку вченої, зміст державної політики полягає «в розробці та реалізації системи державних програм науково-технічного, ресурсного, фінансового, консультативного, кадрового та іншого сприяння розвитку підприємництва» [41, с. 116].

Загалом роль держави по відношенню до підприємництва можна розглядати у двох аспектах: 1) створення загальних умов для функціонування підприємництва; 2) сприяння та допомога окремим суб'єктам господарювання, зокрема, у сфері підприємницької діяльності, з метою їх кращої адаптації до ринкових умов економіки. З метою реалізації першого напрямку функціонування держави у визначеній сфері можна розглядати державне регулювання, а у контексті другого аспекту мова йде про державну підтримку [32].

Зазначене вище дає нам змогу запропонувати тлумачення державної політики у сфері ПД, як одного із напрямків державної політики, який спрямований на: удосконалення відповідного правового регулювання; формування відповідних стратегій, програм та цілей для розвитку підприємництва в Україні та шляхів їх реалізації; стимулювання розвитку підприємницької діяльності; стимулювання виходу осіб, що фактично здійснюють підприємницьку діяльність із тіні. За рахунок викладеного державі вдасться збільшити внески підприємців в економіку України та економіку територіальних громад.

Запропонувавши авторську дефініцію поняття «державна політика у сфері ПД», можемо припустити, що зрозуміти сутність державної політики у визначеній сфері можна виключно спираючись на аналіз її особливостей, утім, варто зауважити, що базові ознаки державної політики, як комплексного

явища, для такого дослідження будуть узяті за основу. З цього приводу влучно зазначає Н. В. Коршунова, яка пише, що сукупність основних ознак державної політики є «формою діяльності держави або інших уповноважених нею суб'єктів; порівняно стабільна; формується та здійснюється за допомогою спеціальних засобів, методів і процедур; має свідомо-вольовий характер; є цілеспрямованою, тобто зорієнтована на розроблення стратегічного (довгострокового) курсу розвитку найважливіших сфер життєдіяльності суспільства і тактичного (оперативного) управління ними з метою оптимального узгодження інтересів соціальних суб'єктів» [43, с. 141].

Необхідно також зважати, що для розкриття сутності та визначення змісту державної політики, зокрема, державної політики у сфері ПД, використовуються різні наукові підходи, оскільки досліджувана категорія є специфічним різновидом суспільно-політичної діяльності. Саме тому у наукових дослідженнях акцентується увага на певних функціональних напрямках діяльності державної політики, зокрема на сутності її основних функцій. Вважається, що політика ґрунтується на повноваженнях органів публічного адміністрування у відповідній сфері; є процесом мобілізації знань та інформації щодо врегулювання проблеми у відповідній сфері; передбачає упорядкованість системи, узгодженість та встановлення обмежень на поведінку посадових осіб.

Отже, з урахуванням окремих елементів, якими вчені характеризують державну політику, пропонуємо розглянути сутність державної політики у сфері ПД з урахуванням таких її складових.

1. Передусім нам необхідно визначити мету державної політики у досліджуваній сфері. Для визначення мети державної політики у сфері ПД в Україні нам необхідно звернути увагу на визначення поняття ПД, яке було нами запропоновано у підрозділі 1.1 нашого дисертаційного дослідження. Зважаючи на те, що основною метою ПД є отримання прибутку, мету державної політики у визначеній сфері можна окреслити як створення умов для безперешкодного розвитку та функціонування ПД в Україні, забезпечення

та підтримка безперебійного обігу відносин у сфері ПД, що відбувається в інтересах суб'єктів ПД, суспільства та держави.

2. Також важливо визначити основні завдання державної політики у сфері ПД, якими є, зокрема: 1) створення і запровадження ефективного механізму стимулювання сфери ПД в Україні; 2) забезпечення створення ефективно конкурентоздатної економіки; 3) спрощення дозвільних процедур, а також процедури державної реєстрації суб'єктів ПД (виникнення, змін та припинення таких суб'єктів), а також зменшення кількості дозвільних документів; 4) забезпечення безперешкодного доступу для отримання адміністративних послуг у сфері ПД; 5) зменшення прямого адміністративного тиску та звуження контролю з боку органів державної влади за діяльністю суб'єктів ПД; 6) зменшення податкового тиску та запровадження податкових пільг для новостворених суб'єктів ПД; 7) виведення з тіні суб'єктів, що займаються ПД, але не зареєстровані у передбаченому законом порядку; 8) розвиток інфраструктури для суб'єктів ПД, зокрема: забезпечення спрощеного доступу до отримання кредитів; надання матеріально-технічної допомоги; забезпечення доступу до консультативної та дорадчої допомоги; забезпечення освітньої підтримки відповідних суб'єктів; 9) прийняття відповідних нормативно-правових актів та внесення змін до діючих нормативно-правових актів у сфері ПД; 10) спрощення регуляторної політики для окремих видів ПД; 11) скорочення переліку видів ПД, які потребують отримання ліцензій; 12) забезпечення проведення реформування законодавства у сфері ПД тощо. Ми розглянули основні завдання ДП у сфері ПД, утім цей перелік є невичерпним через постійні виклики часу, внутрішні та зовнішні загрози, розвиток ринкової економіки і так далі [32].

3. Принципи також є невід'ємними складовими державної політики, зокрема у сфері ПД. Зважаючи на специфіку правової природи, державна політика у сфері ПД має базуватися на загальноправових та на спеціальних принципах, як-то: загальні принципи: верховенства права; законності;

людиноцентризму; справедливості і недискримінації; доступності, стабільності; пропорційності; та спеціальні принципи: відкритості і прозорості формування державної політики у сфері ПД; принцип спланованості державної політики у сфері ПД; принцип раціональності та ефективності запроваджуваної державної політики у сфері ПД; принцип державно-приватного партнерства та співпраці із суб'єктами ПД; пріоритетного розвитку та підтримки сфери ПД; принцип міжнародного співробітництва у сфері ПД; принцип забезпечення адміністративного нагляду та контролю у сфері ПД тощо.

4. Досліджуючи функції державної політики у сфері ПД, доцільно наголосити на їх подвійній природі, адже, по-перше, функції будь-якої державної політики, зокрема, і у сфері ПД пов'язані із функціями держави, а, по-друге, ці функції пов'язані з метою і завданнями державної політики сфери ПД. Отже, по-перше, як зазначає Д. О. Кошиков, – серед загальних функцій держави можна виокремити наступні: а) «основні напрями діяльності держави»; б) «через функції держави конкретизуються та вирішуються її завдання на відповідному етапі існування»; в) «функції держави виражають пріоритетні напрямки її розвитку»; г) «функція об'єднує в собі зміст, форми і методи здійснення державної політики у певній сфері діяльності суспільства» [44, с. 68]. Отже, зазначені функції держави безпосередньо пов'язані із функціями державної політики у сфері ПД.

По-друге, функції державної політики у сфері ПД тісно пов'язані із функціями та повноваженнями суб'єктів публічного адміністрування, які відповідну державну політику реалізують, адже ці функції виявляються у подальшому в практичній діяльності відповідних суб'єктів. З цього приводу І. Л. Бородін зазначає, що «функції публічного управління – це самостійні та якісно однорідні складові діяльності суб'єктів публічного управління, об'єднані між собою єдиною метою, особливостями реалізації» [45]. У такому розумінні функції державної політики у сфері ПД безпосередньо проявляються у функціях суб'єктів публічного адміністрування, які в межах

своїх повноважень реалізують відповідну державну політику. Зазначене підкреслює адміністративно-правову природу державної політики у сфері ПД.

Зважаючи на зазначене, маємо змогу дійти таких висновків щодо функцій державної політики у сфері ПД, зокрема: 1) такі функції безпосередньо пов'язані та зумовлені загальними функціями держави; 2) враховуючи те, що функції державної політики у сфері ПД реалізуються здебільшого органами публічного адміністрування, то її функції відповідають (деколи збігаються) функціям зазначених суб'єктів; 3) функції державної політики у сфері ПД вбачається можливим розглядати: а) як загальні напрями діяльності держави у сфері ПД щодо створення підґрунтя для забезпечення функціонування ефективного механізму розвитку підприємницької сфери, що включає розвиток відповідного правового регулювання; реформування органів, які уповноважені реалізовувати відповідну державну політику; удосконалення адміністративно-правових форм та методів реалізації державної політики у сфері ПД; б) як створення відповідних умов для подальшого розвитку ПД. Отже, серед функцій державної політики у сфері ПД можемо виокремити: охоронну; прогностичну; контрольну; регулюючу; координаційну; стратегічну; інформативну; захисну функцію.

5. Важливою складовою реалізації державної політики у сфері ПД в Україні є відповідний адміністративно-правовий механізм. Це питання висвітлено у Розділі 2 цієї дисертаційної роботи.

6. Державна політика у сфері ПД в Україні передбачає окремі напрямки для її реалізації. По-перше, державне регулювання підприємництва. З цього приводу Л. В. Прокопець зазначає, що державне регулювання підприємництва представлене певною системою «правових, організаційних та регуляторно-контрольних заходів держави, спрямованих на створення сприятливого підприємницького середовища й управління державним сектором для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки» [46]. Державне регулювання підприємництва відбувається завдяки цілісній системі форм, засобів та методів, за допомогою яких узгоджуються

інтереси держави із інтересами суб'єктів господарювання, а також усуваються юридичні та економічні протиріччя, що можуть виникати в процесі підприємницької діяльності для усунення економічних протиріч та активізації функціональної ролі малого підприємництва. Саме зазначене і становить сутність державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності [32].

По-друге, ще одним напрямом реалізації державної політики є державна регуляторна політика. У положеннях чинного Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [47] міститься визначення поняття «державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності», що у розумінні законодавця розглядається, «як напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України» [45]. З наведеного вбачається, що державна регуляторна політика у зазначеній сфері спрямована на вдосконалення як господарсько-правового, так і адміністративного правового регулювання сфери підприємницької діяльності, а також оптимізацію регуляторного впливу відповідних актів, нівелювання втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання. З урахуванням того, що згідно із Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [47], підприємницька діяльність – є одним із видів господарської діяльності, стає зрозуміла сутність державної політики у сфері підприємництва.

Вчені також пропонують власне визначення досліджуваного поняття. Згідно із тлумаченням, запропонованим М. А. Погрібняком, регуляторна

політика держави – це політичний напрям діяльності держави, що спрямований на покращення якості державного управління у сфері господарської діяльності «шляхом законодавчого визначення процедур підготовки, прийняття, відстеження ефективності дії та перегляду регуляторних актів щодо регулювання сфери господарської діяльності» [48, с. 8]. Тобто у запропонованому визначенні акцентується роль державно-управлінського впливу, який є характерним для державної регуляторної політики, із чим ми, безперечно, погоджуємося.

Проблематику державної регуляторної політики у сфері підприємництва досліджувала О. В. Балабенко, яка влучно підкреслює, що реалізація регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності відбувається завдяки сукупності механізмів, створених державою, найефективнішим з яких є податковий механізм [49, с. 7].

Враховуючи вказані тлумачення законодавства та вчених, вбачається можливим запропонувати авторське визначення державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності. Отже, з нашої точки зору державна регуляторна політика у сфері підприємницької діяльності – це окремий напрям державної політики, що включає в себе як регуляторний вплив держави, так і державну підтримку, спрямований на удосконалення та оптимізацію господарського та адміністративного правового регулювання правовідносин із урахуванням стану вітчизняної економічної системи, а також на стимулювання розвитку підприємницької діяльності та детінізації бізнесу в Україні [32]. «Важливим напрямом державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності є прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів у цій сфері та оптимізація численної кількості застарілих неефективних регуляторних актів» [32].

По-третє, важливим напрямом реалізації державної політики є цілеспрямовання, формування державної стратегії. Сьогодні в Україні діють такі державні стратегічні документи щодо реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, як-то: Стратегія подолання бідності [50];

Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [51]; Державна стратегія регіонального розвитку [52]; Національна економічна стратегія на період до 2030 року [53] тощо. Загалом, розвиток підприємницької діяльності – є одним із пріоритетних завдань державної політики. «Усі зазначені стратегічно-програмні документи мають між собою односторонні та двосторонні зв'язки, а також прямо чи опосередковано впливають на реалізацію державної політики, зокрема, у сфері підприємницької діяльності. Досягнення стратегічно-програмних цілей може становити вагомий внесок для розвитку сфери підприємницької діяльності в Україні» [54]. Але сьогодні відсутній єдиний комплексний документ, що визначає стратегію реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Отже, стратегія є лише основою, певним вектором, що спрямовує реалізацію державної політики у визначеному напрямку, це обраний курс, який розрахований на масштабні зміни у перспективі, що вирішить поставлені завдання і допоможе досягти визначених стратегічних цілей. Відсутність єдиної державної стратегії у сфері підприємницької діяльності негативно впливає на реалізацію державної політики у зазначеній царині. Запропоновані результати покликані створити належне правове підґрунтя для реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності [40].

Основними ідеями стратегічного розвитку державної політики у сфері підприємницької діяльності можуть бути: а) виявлення правовідносин у сфері підприємництва, які вимагають відповідного правового регулювання, зокрема, адміністративного; б) виявлення тих аспектів у зазначеній сфері, які потребують безпосереднього втручання держави або відповідного контролю; в) усунення перешкод на державному рівні, які заважають розвитку підприємницької діяльності; г) обґрунтування прийняття відповідних регуляторних актів у визначеній сфері та окреслення аспектів контролю за їх реалізацією; д) системне зниження корупції [40].

Безумовною складовою частиною розвитку підприємництва є створення сприятливих умов для цього. З метою реалізації визначених у зазначених національних стратегіях і планах цілей в Україні постійно проводиться відповідна робота з удосконалення регуляторного середовища. Аналіз цих документів дає можливість констатувати, що сьогодні створюється ефективна державна інфраструктура підтримки підприємництва. Але, незважаючи на це, існують певні проблеми, які становлять перешкоди для реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності і розвитку цієї сфери загалом, зокрема, можна виділити такі: корупція; часті зміни в законодавстві; економічна нестабільність; неоптимізоване регуляторне середовище [40].

Для усунення цих обмежуючих чинників вбачається можливим використати такі правові інструменти, як: лібералізація системи державного контролю; спрощення податкового адміністрування; децентралізація адміністративних послуг та делегування окремих повноважень органам місцевого самоврядування; удосконалення дозвільної системи; спрощення податкового адміністрування суб'єктів підприємницької діяльності; гармонізація національного законодавства із положеннями законодавства Євросоюзу тощо [40].

По-четверте, іще одним напрямом реалізації державної політики у сфері ПД є державна підтримка. Адже не лише регуляторний вплив, який має імперативний характер впливу на правовідносини, що складаються у визначеній царині, має важливе значення, а також важливу роль у цьому контексті відіграє підтримка держави.

Сьогодні Україна, як самостійна, суверенна держава гарантує суб'єктам підприємницької діяльності, не зважаючи на обрану ними організаційно-правову форму ПД, рівні права та створює рівні можливості для їх розвитку та функціонування. А також держава забезпечує доступ до матеріально-технічних, трудових, фінансових, природних, інформаційних, освітніх та інших ресурсів, за умови дотримання відповідними суб'єктами ПД законних вимог [56, с. 188].

Державна підтримка передбачає формування відповідних програм, в яких визначається механізм такої підтримки. Такі державні програми підтримки ПД затверджуються Кабінетом Міністрів України в установленому законом порядку. Державна підтримка суб'єктів ПД включає «фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу». Така державна підтримка у сфері ПД в Україні реалізується за допомогою розробки та прийняття відповідних загальнодержавних, регіональних та місцевих програм для узгодження інтересів держави суб'єктів ПД [57, с. 86–87].

Отже, державна політика підтримки у сфері підприємницької діяльності здійснюється за такими напрямками: 1) «розробка відповідних загальнодержавних, регіональних та місцевих програм підтримки суб'єктів ПД»; 2) «формування механізмів підтримки і розвитку малого підприємництва»; 3) «створення пільгових умов використання суб'єктами господарювання, зокрема, підприємцями, державних матеріально-фінансових програм, які сприяють залученню нових осіб, які мають на меті здійснювати підприємницьку діяльність»; 4) «встановлення спрощеного порядку реєстрації та припинення, особливо для фізичних осіб-підприємців»; 5) «розробка органами державної влади та органами місцевого самоврядування програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації підприємців; розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері підприємницької діяльності; і так далі» [32].

Отже, державна політика у сфері підприємницької діяльності має носити не декларативний, а практичний характер, яка має на меті забезпечити для підприємців неухильне дотримання їх прав, свобод та інтересів, економічну свободу, вільну конкуренцію та розвиток, та встановлює покроковий план шляху реалізації зазначеного. З метою реалізації державної політики у сфері

підприємництва в Україні постійно проводиться відповідна робота з удосконалення регуляторного середовища. Але, незважаючи на це, існують певні проблеми, які становлять перешкоди для реалізації державної політики у сфері ПД і розвитку цієї сфери загалом, зокрема, можна виділити такі: корупція; часті зміни в законодавстві; економічна нестабільність; неоптимізоване регуляторне середовище [32].

З огляду на проведені дослідження, зазначимо, що державна політика у сфері ПД в Україні є складним соціальним утворенням, яке розглядається нами, як один із напрямів державної політики, що спрямований на: удосконалення відповідного правового регулювання; формування відповідних стратегій, програм та цілей для розвитку підприємництва в Україні та шляхів їх реалізації; стимулювання розвитку ПД; стимулювання виходу осіб, що фактично здійснюють підприємницьку діяльність із тіні.

Підводячи підсумки, відмітимо, що сутністю державної політики у сфері підприємницької діяльності є такі її складові, як-то: мета державної політики у зазначеній сфері; її основні завдання; принципи; функції; адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у визначеній сфері; напрямки її реалізації.

У свою чергу за результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що змістом державної політики у сфері ПД є: сукупність цілей, програм, стратегій, законодавчих ініціатив суб'єктів публічного адміністрування, до чийх повноважень входить реалізація державної політики у сфері ПД. Такі документи становлять концептуальну основу змісту державної політики у сфері ПД.

1.3. Правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та місце серед них адміністративно-правового регулювання

Сучасна державна політика України у сфері підприємництва передбачає «створення сприятливих умов для розвитку сильного та

конкурентоспроможного сектору малого і середнього підприємництва, зокрема, шляхом забезпечення передбачуваності регуляторного середовища та розширення доступу до знань, ринків, капіталу, враховуючи тимчасово обмежені можливості фінансової підтримки та значні виклики, що постали перед країною» [57]. Це охоплює «реалізацію заходів підтримки малого та середнього бізнесу, спрямованих на: забезпечення доступу до фінансів, забезпечення доступу до ринків, створення інфраструктури розвитку малого та середнього бізнесу; зменшення регуляторного тиску на суб'єктів малого та середнього підприємництва шляхом спрощення та цифровізації дозвільних та ліцензійних процедур, впровадження ефективних інструментів регулювання доступу на ринки; розвиток саморегулювання господарської та професійної діяльності; підвищення рівня захисту прав споживачів шляхом гармонізації системи захисту прав споживачів в Україні з принципами, підходами та практиками ЄС; удосконалення та перебудова системи державного нагляду (контролю) з карально-репресивної на превентивну та переорієнтування всіх, без виключень, органів державного нагляду (контролю) на ризик-орієнтований підхід при плануванні перевірок підприємців з урахуванням оцінки ризиковості їх діяльності [57]. Правові засади реалізації державної політики у сфері ПД містяться, зокрема, у нормативно-правових актах, які врегульовують правовідносини у досліджуваній сфері, зокрема ті, що виникають між суб'єктами ПД та органами публічного адміністрування. Безпосередньо сфера підприємницької діяльності характеризується наявністю чисельних правових актів, утім сьогодні відсутня методологічна основа їх формування, правового закріплення та систематизації. Попри значну кількість наукових досліджень та відповідні законодавчі зміни, стан правового регулювання сфери ПД залишається недосконалим, а якість його залишається на низькому рівні, що відображається також на реалізації державної політики у зазначеній сфері. Тому для визначення концептуальних основ реалізації державної політики у підприємницькій сфері доцільним та актуальним є

дослідження та систематизація правових засад реалізації визначеної державної політики.

На підставі зазначеного можна дійти висновку, що реалізація державної політики в сфері ПД потребує певного правового підґрунтя, що має назву «правові засади», «правова основа» тощо. У той самий час у доктринальних джерелах відсутнє єдине тлумачення змісту зазначених термінів. Окрім того стан підприємницької сфери в Україні та стан її правового регулювання вимагають ретельного аналізу та відповідного удосконалення норм права, що регулюють визначені правовідносини та державну політику в цій сфері.

Отже, для виконання наукового завдання даного підрозділу дисертації, перш за все, нам необхідно з'ясувати тлумачення термінів «засади» та «правові засади». У тлумачній словниковій літературі слово «засади» розкривається, як основа чогось; вихідне, головне положення, принцип; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; «правило поведінки; спосіб, метод здійснення чогось» [58]. Отже, засади – це базис, те, на чому щось базується, засновується.

Аналізуючи правові засади, М. І. Козюбра пише, що «держава встановлює загальні засади правового регулювання, здійснює нормотворчість та правозастосування, розв'язання конфліктів між суб'єктами права» [59, с. 96]. Визначаючи принципи права, вчені-теоретики розтлумачили їх як «вихідні керівні засади, відправні установлення, що виражають сутність права і впливають із ідей справедливості й свободи, а також визначають загальну спрямованість і найістотніші риси чинної правової системи» [60]. Тобто слово «засади» вчені вживають для окреслення якого підґрунтя, базису, основи.

З точки зору О. І. Якимця «правові засади – це сутність змісту нормативного регулювання правовідносин». Дослідник вказує, що «правові засади – це правова основа, джерело, на ґрунті якого будуються різні види діяльності» [61, с. 16]. В свою чергу, Е. Шевченко зазначає, що правові засади за своєю сутністю є базовими правовими нормами, утім своє безпосереднє втілення вони знаходять у визначених нормативно-правових актах, що

визначають особливості статусу того чи іншого державного органу [62, с. 166–168].

«З наведеного вбачається, що вчені, надаючи тлумачення поняття «правові засади», вкладають у це різний сенс. Наукові погляди розділяються на дві концепції: 1) визначення правових засад, як сукупності нормативно-правових актів, що визначають регулювання основних юридичних параметрів, що стосуються певного виду суспільних відносин; 2) ототожнення правових засад із основними принципами, які визначають орієнтири у формуванні правового регулювання тієї чи іншої галузі права» [57].

«Одна зі складових терміну «правові» свідчить про те, що основою його є норми права, які встановлені та гарантовані державою і визначають правила поведінки у тій чи іншій сфері. Загальновідомо, що норми права містяться у визначених нормативно-правових актах. Отже, з нашої точки зору правові засади становлять основу нормативно-правового регулювання певного виду суспільних відносин [57].

Утім, інша складова терміну «правові засади» може також асоціюватися із принципами, адже поняття «засади» та «принципи» є тотожними. «Також правові засади державної політики можна тлумачити як основи певної процедури втілення такої політики у життя, що передбачає функціонування певного правового механізму, який складається з мети, завдань, функцій, методів та форм реалізації такої політики. З нашої точки зору правові засади реалізації державної політики у сфері ПД варто розглядати у ширшому значенні, тобто «як сукупність правових норм, стратегій, концепцій, правил, процедур, алгоритмів, що знаходять своє відображення у відповідних нормах права, які містяться у законах та нормативно-правових актах підзаконного характеру. Ці нормативні положення визначають мету та завдання державної політики, зокрема у сфері ПД, систему суб'єктів її реалізації, їх адміністративні повноваження, загальну підвідомчість, межі юридичної відповідальності тощо» [57].

З урахуванням наведеного вище можемо запропонувати визначення поняття «правові засади реалізації державної політики у сфері ПД», як системи правових норм, що знаходять своє вираження у положеннях чинного законодавства, зокрема, у програмних, концептуальних та стратегічних державних документах, які визначають мету, завдання, систему суб'єктів, методи та форми реалізації відповідної державної політики щодо формування та забезпечення розвитку суспільних відносин у сфері ПД.

Як зазначає Д. О. Кошиков, правові засади реалізації державної політики представляють собою систему правових норм. На його думку, у цьому контексті коректно говорити саме про систему правових норм, а не про конкретну правову норму, яка є складовою певного нормативно-правового акту, тому що не всі норми визначеного правового акту регулюють питання реалізації державної політики у конкретно визначеній сфері [62, с. 167]. Отже, «безпосередньо правові засади державної політики у сфері ПД та її реалізації знаходять своє закріплення у відповідних актах законодавства, зокрема адміністративного» [57].

Тому цей підрозділ дисертації присвячений аналізу правових засад реалізації державної політики у сфері ПД, які складаються із певних актів законодавства. Для зручності проведення відповідної наукової розвідки пропонуємо систематизувати такі нормативно-правові акти, зокрема, за їх юридичною силою, через те, що «саме юридична сила нормативно-правового акта визначає місце, яке він посідає в ієрархічній (вертикальній) структурі чинного законодавства» [64]. «Враховуючи те, що міжнародні документи, ратифіковані у визначеному законом порядку, є частиною національного законодавства та мають пріоритет перед нормативно-правовими актами внутрішнього законодавства, перш за все ми розглянемо саме міжнародні нормативні акти, що містять правові засади реалізації державної політики у сфері ПД» [57].

1. Беручи до уваги зазначене, вважаємо за доцільне виокремити положення міжнародних правових актів, що були ратифіковані Україною, та

формують правові засади реалізації державної політики у сфері ПД, зокрема такі: Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 [65]; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966 [66]; Керівні принципи для захисту інтересів споживачів від 09.04.1985 [67]; Європейська конвенція про деякі міжнародні аспекти банкрутства від 05.06.1990 [68]; Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 [69]; Європейська хартія малих підприємств від 19.06.2000 [70]; Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005 [71].

Зважаючи на підписану Україною Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, положення якої визначають пріоритети розвитку економічної сфери нашої країни із урахуванням європейських принципів та стандартів, зокрема, у сфері ПД. Тому важливо підкреслити значущу роль міжнародних правових актів, адже саме вони виступають певною правовою основою реалізації державної політики у сфері ПД, формують орієнтири щодо ухвалення необхідних національних законодавчих актів для розвитку підприємницької сфери в Україні.

Система нормативно-правових актів, що становлять засади правового регулювання, має чітко окреслену ієрархічну структуру, яка визначає певне місце окремого законодавчого акту, починаючи з Конституції України, яка має найвищу юридичну силу серед інших національних нормативно-правових актів, і надалі відбивається у законах України, а також у відповідних нормативно-правових актах підзаконного характеру. Отже, аналіз правових засад реалізації державної політики у сфері ПД доцільно здійснювати, беручи за основу зазначену вище загальноприйняту класифікацію законодавчих актів за їх юридичною силою [57].

2. Так, Конституція України [27] закріплює положення, відповідно до якого «держава відповідає перед людиною за свою діяльність», головним обов'язком держави є «утвердження і забезпечення прав і свобод людини»

(ст. 3) [27]. До того ж «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом» (ст. 13) [27]. У статті 42 Конституції України гарантоване право кожному на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Право на підприємницьку діяльність згідно з положеннями Конституції полягає у тому, що «держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності». А також «не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція». Види, а також межі монополії визначаються державою. Крім того, Конституція гарантує державний захист прав споживачів шляхом здійснення контролю за безпечністю і якістю продукції та усіх видів послуг та робіт, а також «сприяє діяльності громадських організацій споживачів» [27]. Враховуючи те, що державна політика у сфері ПД реалізовується здебільшого органами публічного адміністрування, вкрай важливою є гарантія на звернення до суду для оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких суб'єктів. Так, у разі порушення прав держава гарантує кожному «право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» (ст. 55). Крім цього Конституція закріплює положення, згідно з яким тільки законами України визначаються «правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного законодавства» (ст. 92) [27]. У контексті дослідження правових засад реалізації державної політики у сфері ПД важливо зазначити, що Кабінет Міністрів України уповноважений, зокрема, здійснювати зовнішню і внутрішню політику держави, а також забезпечувати «проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики», крім того «розробляти і здійснювати загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України» (ст. 116). Місцеві державні адміністрації, відповідно, забезпечують «виконання

державних і регіональних програм», зокрема, соціально-економічного розвитку» (ст. 119), як і органи місцевого самоврядування (ст. 143) [27].

3. До законодавчих актів у досліджуваній сфері, передусім, доцільно віднести кодифіковані нормативно-правові акти. Зокрема, Господарський кодекс України [16]; Цивільний кодекс України [72]; Податковий кодекс України [73]; Митний кодекс України [74]; Кодекс України з процедур банкрутства [75]; Бюджетний кодекс України [76] тощо. Господарський кодекс України встановлює правові основні засади господарювання для різноманітних суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність, зокрема і для підприємців. Доречно зазначити, що Господарський кодекс України, передусім, має на меті забезпечити розвиток підприємництва, що може зумовити підвищення ефективності суспільного виробництва та розвиток ділової активності в Україні, а також сприяти розвитку економічної системи України [16]. Господарським кодексом України врегульовано, зокрема, основні напрями та форми участі держави, органів місцевого самоврядування у сфері господарювання, у тому числі у сфері ПД (Глава 2) [16]. Також закріплено основні засади реалізації державної економічної політики, зокрема, основні напрями реалізації та форми (ст.ст. 9, 10) [16], визначено засади планування та прогнозування розвитку господарської діяльності на державному рівні, а саме: «здійснення державою економічної стратегії і тактики у сфері господарювання», що полягає у створенні «економічних, організаційних та правових умов, за яких суб'єкти господарювання враховують у своїй діяльності показники прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку» (ст. 11) [16]. Крім того, Господарський кодекс України містить положення, що визначають правові засади державної регуляторної політики підприємництва, а також визначає основні форми здійснення регулюючого впливу у сфері ПД, як-то: «державне замовлення»; «ліцензування, патентування і квотування»; «технічне регулювання»; «застосування нормативів та лімітів»; «регулювання цін і тарифів»; «надання інвестиційних, податкових та інших пільг»; «надання дотацій, компенсацій,

цільових інновацій та субсидій» (ст. 12) [16]. Принагідно слід звернути увагу, що Глава 4 Господарського кодексу України присвячена господарській комерційній діяльності (підприємництву), у якій закріплені основні принципи ПД (ст. 44); загальні гарантії прав підприємців (ст. 47); державна підтримка підприємництва (ст. 48) тощо [16].

Цивільним кодексом України визначені загальні положення про фізичних осіб-підприємців (глава 5); загальні положення про юридичних осіб (глава 7) та загальні положення про підприємницькі товариства (глава 8) [72].

Податковим кодексом України регулюються відносини, які виникають у сфері справляння податків і зборів в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, зокрема підприємців, їх права та обов'язки, а також компетенцію контролюючих органів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства. Цим Кодексом також визначаються правові основи діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної фінансової політики [73].

Митним кодексом України, зокрема, встановлені порядок та умови переміщення товарів через кордон України, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції та іншої продукції при її ввезенні на митну територію України, визначені засади державної митної політики [74].

Кодекс України з процедур банкрутства «встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи» [75].

Бюджетним кодексом України визначаються «правові засади функціонування бюджетної системи України», її принципи, основи бюджетного процесу, а також основні засади контролю за дотриманням бюджетного законодавства [76].

До законодавчих актів, що передбачають правові засади реалізації державної політики у сфері ПД необхідно також віднести закони України, зокрема: «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської

діяльності» [47]; «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [77]; «Про господарські товариства» [78]; «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [79]; «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» [80]; «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [81]; «Про засади державної регіональної політики» [82]; «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [83]; «Про захист від недобросовісної конкуренції» [84]; «Про інвестиційну діяльність» [85] тощо.

Отже, Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» визначає основні «правові та організаційні засади реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», зокрема: напрями державної регуляторної політики; сутність «адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання»; ступінь впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання; створення підґрунтя та забезпечення умов для розвитку господарської діяльності, у тому числі ПД; перелік регуляторних органів та їх компетенцію тощо [47].

У Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» визначені «правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва», зокрема: мета і принципи, основні напрями реалізації державної політики у сфері формування і розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Також у Законі визначені: повноваження, завдання та функції органів, що сприяють розвитку малого та середнього підприємництва в Україні; умови, види та обмеження, інфраструктура надання державної підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва [77].

Закон України «Про господарські товариства» визначає поняття і види господарських товариств, правила їх створення, діяльності, а також права і обов'язки їх учасників та засновників [78].

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [79], зокрема, регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців. Державна реєстрація юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців, які не мають такого статусу, є засвідченням з боку держави юридичного факту виникнення (створення) відповідних суб'єктів ПД. Цей Закон [79] визначає не лише процедуру проведення державної реєстрації, а й систему органів державної реєстрації.

Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» затверджує Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні, яка визначає сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні та основні чинники, які заважають його розвитку, зокрема: «відсутність чітко сформульованої через систему правових актів державної політики у сфері підтримки малого підприємництва»; «збільшення адміністративних бар'єрів (реєстрація, ліцензування, сертифікація, системи контролю і дозвільної практики, регулювання орендних відносин тощо); «відсутність реальних та дієвих механізмів фінансово-кредитної підтримки»; «надмірний податковий тиск і обтяжлива система звітності»; «невпевненість підприємців у стабільності умов ведення бізнесу»; «надмірне втручання органів державної влади в діяльність суб'єктів господарювання» (р. І) [80]. Національна програма визначає основну мету та завдання, основні напрями реалізації, які складаються із: 1) вдосконалення законодавства у сфері ПД; 2) формування єдиної регуляторної політики у сфері ПД; 3) активізації інвестиційної та фінансово-кредитної підтримки суб'єктів ПД; 4) розвитку інфраструктури підтримки у сфері ПД; 5) впровадження відповідної регіональної політики тощо [80].

Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [81] визначає принципи та пріоритети внутрішньої та зовнішньої державної

політики, а також основні засади реалізації державної політики у відповідних сферах та контроль за її виконанням. Окрім того, відповідно до статті 7 цього Закону [81] основними засадами внутрішньої політики України в економічній сфері є, зокрема: «забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення високих темпів її зростання, забезпечення макроекономічної стабільності та низького рівня інфляції»; «розвиток внутрішнього ринку, підвищення ефективності його функціонування та вдосконалення механізмів державного регулювання, забезпечення збалансованості попиту та пропозиції на окремих ринках»; «створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, спрощення умов започаткування бізнесу та виходу з нього, зменшення втручання держави в економічну діяльність суб'єктів господарювання, спрощення системи отримання дозволів, зниження тиску на бізнес з боку контролюючих органів»; «перехід на європейську модель ринкового нагляду, якості та безпеки продукції»; «впровадження європейських підходів у сфері делегування функцій держави суб'єктам господарювання»; «розвиток конкуренції як основного чинника підвищення ефективності економіки»; «запровадження економічних стимулів для заохочення модернізації національного виробництва, спрямування інвестицій у новітні технології»; «забезпечення високого рівня якості сільськогосподарської продукції та продовольства, формування прозорого ринку такої продукції» тощо (ст. 7) [81].

Закон України «Про засади державної регіональної політики» [82] визначає «основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України» [82], а також визначає основні заходи запровадження Регіональних стратегій розвитку.

Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [83] визначає «правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України,

окремих галузей економіки». Цим Законом [83] визначається «загальний порядок розроблення, формування, затвердження і виконання програмних документів економічного і соціального розвитку. Такі прогнози і програмні документи в подальшому визначають підвалини реалізації державної політики, зокрема, у сфері економічного розвитку, який безпосередньо стосується сфери ПД».

Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [84] визначає правові основи захисту суб'єктів господарювання, зокрема, і суб'єктів ПД, а також споживачів від недобросовісної конкуренції в умовах ринкових відносин. Захист від недобросовісної конкуренції в умовах ринкових відносин – є одним із завдань державної політики у сфері ПД в Україні. Цей Закон [84] спрямований на формування, розвиток і забезпечення чесних звичаїв дотримання конкуренції при здійсненні, зокрема, ПД в умовах ринкових відносин.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» [85], передусім, спрямований «на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції» [85]. Закон [85] визначає, що державне регулювання відповідної діяльності здійснюється з метою реалізації, зокрема, економічної державної політики та відповідних державних і регіональних програм розвитку економіки [85].

4. Виокремимо також підзаконні нормативно-правові акти. Насамперед необхідно зауважити, що Президент України на виконання своїх повноважень, визначених Конституцією України [27], видає укази та розпорядження, що спрямовані, зокрема, на формування та реалізацію окремих положень державної політики у сфері ПД. Серед таких правових актів потрібно розглянути відповідні укази Президента України, зокрема: «Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва» [86]; «Про деякі заходи щодо вдосконалення регулювання підприємницької

діяльності» [87]; «Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності» [88]; «Про невідкладні заходи щодо вдосконалення державного регулювання господарської діяльності» [89]; «Питання Національної ради з питань антикорупційної політики» [90] тощо.

Також необхідно відзначити відповідні постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, що становлять правові засади реалізації державної політики у сфері ПД. В контексті нашого дослідження треба відмітити такі акти Кабінету Міністрів України: Постанова «Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитування проектів малого та середнього бізнесу, зокрема таких, що впливають на підвищення рівня зайнятості населення» від 15.04.2009 № 449 [91]; Постанова «Деякі питання надання суб'єктам малого та середнього підприємництва кредитно-гарантійної підтримки» від 27.01.2010 № 68 [92]; Постанова «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 27.07.2011 № 795 [93]; Постанова «Деякі питання управління державними інвестиціями» від 22.07.2015 № 571 [94]; Постанова «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 05.08.2015 № 609 [95]; Постанова «Про затвердження Порядку формування і ведення ліцензійного реєстру» від 26.08.2020 № 755 [96]; та такі розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про затвердження плану заходів з підтримання експортної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва» від 21.05.2009 № 569-р [97]; «Про забезпечення здійснення державного нагляду (контролю) сфері господарської діяльності» від 15.09.2010 № 1850-р [98]; «Про затвердження плану заходів з виконання у 2013 році Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 13.02.2013 № 64-р [99] тощо.

Отже, Кабінет Міністрів України приймає національні програми, стратегії та цілі, які спрямовані на реалізацію державної політики у сфері ПД. Сьогодні в Україні діють такі державні стратегічні документи щодо реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, як-то: Стратегія подолання бідності [50]; Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [51]; Державна стратегія регіонального розвитку [52]; Національна економічна стратегія на період до 2030 року [53] тощо.

«Такі стратегічні документи розробляються відповідними суб'єктами публічного адміністрування на основі аналізу стану розвитку та функціонування ПД в Україні та реалізуються через виконання цих планово-стратегічних документів, які затверджуються Кабінетом Міністрів України, тобто відноситься до повноважень органів виконавчої влади, а отже, мова йде про суто адміністративно-правовий характер реалізації таких документів» [57].

«Як вбачається з аналізу цілої низки законодавчих джерел, доцільно для вдосконалення якості правового регулювання державної політики у сфері підприємницької діяльності розробити єдиний нормативно-правовий акт, зміст якого визначав би усі основні положення, що складають механізм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності» [57].

З проведеного дослідження вбачається, що правові засади реалізації державної політики у сфері ПД знаходять своє відображення у відповідних міжнародних актах, Конституції України та інших актах національного законодавства, зокрема: законах, підзаконних нормативно-правових актах, а також у державних стратегіях та програмах, спрямованих на досягнення певних завдань, вдосконалення механізмів та процедур у сфері ПД. «Можна відзначити, що адміністративно-правові норми складають основу адміністративно-правового регулювання, завдяки якому відповідні суб'єкти публічного адміністрування здійснюють регулюючий вплив на відносини, що складаються у сфері ПД» [57].

Отже, «під адміністративно-правовим регулюванням реалізації державної політики у сфері ПД пропонуємо розуміти систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, які спрямовані на упорядкування відносин, що виникають між органами публічного адміністрування та суб'єктами ПД. Адміністративно-правове регулювання реалізації державної політики у сфері ПД характеризується державного-владним, управлінським, регулюючим та виконавчим впливом на правовідносини, що виникають у визначеній сфері» [57].

«У контексті цього дослідження важливо зазначити, що особливе місце у складній системі правових засад реалізації державної політики у сфері ПД займають адміністративно-правові норми, які фактично стимулюють втілювати концептуальні положення нормативно-правових актів у сфері ПД у діяльність суб'єктів, направлену на формування та розвиток підприємницької сфери». Доведено, що саме «адміністративно-правові норми є підґрунтям адміністративно-правового регулювання, яке запроваджене з метою реалізації державної політики у сфері ПД визначеними органами публічного адміністрування. Тому, що адміністративно-правове регулювання є певним підвидом правового регулювання, загалом, та яке тлумачиться як регулювання певного виду суспільних відносин нормами адміністративного права, враховуючи державно-управлінський вплив на відповідну сферу, зокрема, сферу ПД» [57].

Висновки до Розділу 1

Обґрунтовано, що адміністративно-правове регулювання у сфері ПД – це вид державного регулюючого впливу на суспільні відносини, які складаються у визначеній сфері, який здійснюється уповноваженими органами публічного адміністрування за допомогою багатоманітного, нормативно закріпленого інструментарію – методів та правових засобів, а також процесів і станів, які настають у вольових суспільних відносинах, що

стосуються підприємницької діяльності, в результаті впливу на них адміністративно-правових норм.

Визначено поняття «підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання», як вид господарської діяльності, який є об'єктом охорони адміністративного права та об'єктом впливу адміністративно-правових норм, що виявляється у здійсненні уповноваженими органами публічного адміністрування відповідного регулюючого та контролюючого впливу, що здійснюється за допомогою відповідного адміністративно-правового механізму.

Доведено, що особливістю підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання є те, що таке регулювання забезпечується з боку держави через чотири ключові сфери: по-перше, легалізацію, яка стосується, передусім, процесу створення суб'єкту ПД та його реєстрації у законодавчо встановленій процедурі, а також включає в себе проходження низки дозвільних процедур та отримання відповідних документів дозвільного характеру; по-друге, через відносини між суб'єктами підприємницької діяльності та органами публічного адміністрування – ці відносини є центральними в контексті дослідження ПД як об'єкту адміністративно-правового регулювання, адже мають управлінський характер; по-третє, через взаємодію суб'єктів ПД між собою (партнерські, економічні, правові відносини) та споживачами послуг, що надаються такими суб'єктами – це здебільшого відносини, що виникають у сфері захисту прав споживачів, зокрема, контроль з боку держави за безпечністю та якістю продукції, а також усіх видів наданих послуг; по-четверте, через забезпечення можливості використання суб'єктами ПД адміністративно-правових засобів захисту від незаконних рішень, дій або бездіяльності з боку органів публічного адміністрування, як несудових, так і судових (судова форма захисту є дієвою та ефективною, завдяки доступності та чіткій законодавчій регламентованості адміністративного процесу).

Встановлено, що державна політика підтримки у сфері підприємницької діяльності здійснюється за такими напрямками: 1) розробка відповідних загальнодержавних, регіональних та місцевих програм підтримки суб'єктів ПД; 2) формування механізмів підтримки і розвитку малого підприємництва; 3) створення пільгових умов використання суб'єктами господарювання, зокрема, підприємцями, державних матеріально-фінансових програм, які сприяють залученню нових осіб, які мають на меті здійснювати підприємницьку діяльність; 4) встановлення спрощеного порядку реєстрації та припинення, особливо для фізичних осіб-підприємців; 5) розробка органами державної влади та органами місцевого самоврядування програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації підприємців; розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері підприємницької діяльності; і так далі.

Визначено, що державна політика у сфері ПД має носити не декларативний, а практичний характер, яка має на меті забезпечити для підприємців неухильне дотримання їх прав, свобод та інтересів, економічну свободу, вільну конкуренцію та розвиток та встановлює покроковий план шляху реалізації зазначеного. З метою реалізації державної політики у сфері підприємництва в Україні постійно проводиться відповідна робота з удосконалення регуляторного середовища. Але, незважаючи на це, існують певні проблеми, які становлять перешкоди для реалізації державної політики у сфері ПД і розвитку цієї сфери загалом, зокрема, можна виділити такі: корупція; часті зміни в законодавстві; економічна нестабільність; неоптимізоване регуляторне середовище.

Резюмовано, що державна політика у сфері ПД в Україні є складним соціальним утворенням, яке розглядається нами, як один із напрямів державної політики, що спрямований на: удосконалення відповідного правового регулювання; формування відповідних стратегій, програм та цілей для розвитку підприємництва в Україні та шляхів їх реалізації; стимулювання

розвитку ПД; стимулювання виходу осіб, що фактично здійснюють підприємницьку діяльність із тіні.

Узагальнено, що сутністю державної політики у сфері підприємницької діяльності є такі її складові, як-то: мета державної політики у зазначеній сфері; її основні завдання; принципи; функції; адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у визначеній сфері; напрямки її реалізації.

З'ясовано, що зміст державної політики у сфері підприємницької діяльності складають: сукупність цілей, програм, стратегій, законодавчих ініціатив, тощо суб'єктів публічного адміністрування, до чийх повноважень входить реалізація державної політики у визначеній сфері, а також мета, завдання та принципи такої державної політики. Аргументовано, що зазначені документи становлять концептуальну основу змісту державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Узагальнено, що правові засади необхідно розглядати, як сукупність правових норм, стратегій, концепцій, правил, процедур, алгоритмів, що знаходять своє відображення у відповідних нормах права, які містяться у законах та нормативно-правових актах підзаконного характеру.

Систематизовано нормативно-правові акти, положення яких містять правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, за їх юридичною силою.

Резюмовано, що правові засади реалізації державної політики у сфері ПД знаходять своє відображення у відповідних міжнародних актах, Конституції України та інших актах національного законодавства, зокрема: законах, підзаконних нормативно-правових актах, а також у державних стратегіях та програмах, спрямованих на досягнення певних завдань, вдосконалення механізмів та процедур у сфері ПД.

Підкреслено значущу роль міжнародних правових актів, які виступають певною правовою основою реалізації державної політики у сфері ПД, формують орієнтири щодо ухвалення необхідних національних законодавчих актів для розвитку підприємницької сфери в Україні.

Запропоновано під адміністративно-правовим регулюванням реалізації державної політики у сфері ПД розуміти систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, які спрямовані на упорядкування відносин, що виникають між органами публічного адміністрування та суб'єктами ПД.

Охарактеризовано адміністративно-правове регулювання реалізації державної політики у сфері ПД, як державно-владний, управлінський, регулюючий та виконавчий вплив на правовідносини, що виникають у визначеній сфері.

Констатовано, що особливе місце у складній системі правових засад реалізації державної політики у сфері ПД займають адміністративно-правові норми, які фактично стимулюють втілювати концептуальні положення нормативно-правових актів у сфері ПД у діяльність суб'єктів, направлену на формування та розвиток підприємницької сфери.

Аргументовано, що адміністративно-правове регулювання складає основу реалізації державної політики у сфері ПД через те, що адміністративно-правові норми визначають засади, завдання, функції, гарантії діяльності, юридичну відповідальність, повноваження та компетенцію відповідних суб'єктів публічного адміністрування, які здійснюють регулюючий вплив на відносини, що складаються у сфері підприємницької діяльності.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Система суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та характеристика їх адміністративних повноважень

Обов'язковою умовою дослідження адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері ПД є дослідження системи суб'єктів, що її реалізують та визначення їх адміністративних повноважень. Саме суб'єкти є основним елементом зазначеного адміністративно-правового механізму, адже суб'єкт у загальнотеоретичному тлумаченні – це: 1) «особа або організація як носій певних прав і обов'язків» [2]; 2) «особа, група осіб, організація і т. ін., яким належить активна роль у певному процесі, акті» [2]. Дослідник теорії права Г. Ф. Шершеневич свого часу розглядав термін «суб'єкт» у подвійному значенні: по-перше, як носія права; а, по-друге, як носія обов'язків [100, с. 439]. Аналізуючи термін «суб'єкт», О. Ф. Скакун зазначає, що суб'єктом виступає суб'єкт права, а саме особа, наділена правосуб'єктністю [3, с. 302]. Вчена фактично ототожнює поняття «суб'єкт права» із поняттям «особа, яка має правосуб'єктність». З цього приводу Т. О. Санжарук зазначає, що суб'єкт права – це особа, яка не є учасником правовідносин, але може ним стати за наявності певних умов. Натомість «суб'єкт правовідносин» – це учасник конкретних правовідносин. Тобто вчена доходить висновку, що «суб'єкт права при деяких обставинах може не бути учасником правовідносин, тоді як учасник правовідносин завжди одночасно і суб'єкт права» [101, с. 91–92]. Отже, суб'єкт права одночасно є носієм, як прав, так і обов'язків. Вчені-адміністративісти, аналізуючи поняття «суб'єкт адміністративного права» зазначають, що таким суб'єктом виступає «одна зі

сторін публічної управлінської діяльності, учасник управлінських відносин, наділений законодавством правами, обов'язками, повноваженнями, компетенцією, відповідальністю, здатністю вступати в адміністративно-правові відносини» [102, с. 207]. Щодо цього вчені також вказують, що суб'єктами адміністративних правовідносин є визначені учасники таких відносин, які наділені нормативно визначеними правами та обов'язками, які вони реалізують у процесі здійснення публічного управління, із урахуванням підстав і завдань участі в адміністративно-правових відносинах, в залежності від обсягу наданих їм повноважень, а також від організаційної структури [103, с. 130]. Отже, в контексті дослідження адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері ПД, передусім доцільно визначити систему суб'єктів такого механізму, їх повноваження, зокрема, адміністративно-правові у досліджуваній сфері, та їх взаємодію між собою.

Науковці В. Галуцько та П. Діхтієвський у контексті дослідження правового статусу суб'єкта адміністративних правовідносин, виокремлюють суб'єктів публічного адміністрування, як суб'єктів владних повноважень, що здійснюють публічне адміністрування, а саме: надають адміністративні послуги чи здійснюють виконавчо-розпорядчу діяльність. Насамперед мається на увазі орган чи посадова особа, основним видом діяльності для яких є публічне адміністрування, наприклад, орган виконавчої влади, чи орган місцевого самоврядування [104, с. 75]. З урахуванням викладеного, можемо запропонувати під суб'єктом владних повноважень розуміти орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи посадову особу визначеного органу, що наділені публічно-владними та розпорядчими повноваженнями, які вони реалізують у процесі публічного адміністрування.

Отже, зазначимо, що систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД складають суб'єкти публічного адміністрування, а також інші суб'єкти, які здійснюють регулюючий, охоронний, контролюючий чи інший адміністративно-правовий вплив на процес реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. Іншими суб'єктами, які не відносяться до

суб'єктів публічного адміністрування, але виконують певні адміністративні функції, можуть бути, наприклад, відповідні інститути громадянського суспільства.

Досліджуючи систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД, доцільно звернути увагу, що у тлумачній словниковій літературі слово «система» розкривається, як «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь; форму організації, будову чого-небудь; сукупність елементів, одиниць, частин, об'єднаних спільною ознакою, призначенням; будову, структуру, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин» [105, с. 203]. З урахуванням зазначеного, система суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД представляє собою ієрархічно-побудовану, цілісну, взаємозалежну сукупність суб'єктів публічного адміністрування, які реалізують повноваження та здійснюють відповідні функції щодо реалізації державної політики у сфері ПД.

В контексті аналізу змісту та класифікації системи суб'єктів публічного адміністрування В. К. Колпаков вказує, що для такої системи характерна велика кількість суб'єктів, чий повноваження, структура та правові властивості різняться. Тому, з точки зору вченого, існує декілька варіантів класифікації, зокрема, шляхом поділу залежно від приналежності до певних державних структур, а також шляхом поділу на суб'єктів індивідуальних та колективних, фізичних осіб і юридичних осіб тощо. До основних суб'єктів адміністративного права у відповідній системі науковець відносить, зокрема: 1) Президента України; 2) органи державної виконавчої влади; 3) державних службовців як суб'єктів, у діяльності яких об'єктивізуються повноваження державних органів управління; 4) громадян України, іноземців, осіб без громадянства; 5) органи місцевого самоврядування; 6) об'єднання громадян; 7) суб'єктів підприємницької діяльності [106, с. 42]. Також Т. О. Гуржій пише, що суб'єкти публічного адміністрування відіграють визначну роль у формуванні державної політики. З-поміж усіх функціонуючих учасників

політичного процесу лише ці суб'єкти наділені повноваженнями діяти від імені народу, а також приймати загальнообов'язкові рішення управлінського характеру, розпоряджатися загальнонаціональними ресурсами. Утім, вчений, узагальнюючи доктринальні підходи вітчизняних вчених, пропонує виокремити такі групи суб'єктів, які мають вплив на державну політику у досліджуваній ним сфері, зокрема: 1) суб'єкти публічно-владних повноважень; 2) об'єднання громадян; 3) комерційні, професійні та інші групи інтересів; 4) засоби масової інформації; 5) профільні міжнародні організації [107, с. 90].

З наведеного стає зрозуміло, що система суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД має власну організаційну структуру, а формування державної політики у сфері підприємництва починається на щаблі законодавчої влади, продовжується у функціонуванні центральних органів виконавчої влади, опускається на нижчі рівні органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Також важливо зазначити, що окремі прояви формування та реалізації державної політики у сфері ПД відбуваються на рівні функціонування громадських організацій та інших формувань, за допомогою яких відбуваються прояви активності громадянського суспільства. Це дає нам можливість дійти висновку, що систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД в Україні створюють наступні суб'єкти: 1) Верховна Рада України; 2) Президент України; 3) Кабінет Міністрів України; 4) міністерства; 5) Національний банк України; 6) державні установи; 7) місцеві органи виконавчої влади; 8) органи місцевого самоврядування; 9) інститути громадянського суспільства. Із запропонованої класифікації стає зрозумілим, що суб'єкти реалізації державної політики у сфері ПД в Україні поділяються на державних та недержавних.

Серед державних суб'єктів пропонуємо окремо виокремити наступні та надати характеристику їх адміністративних повноважень щодо реалізації державної політики у сфері ПД, а саме:

1. Верховна Рада України (Парламент) є «єдиним органом законодавчої влади в Україні» [27]. Верховна Рада України визначена єдиним органом

законодавчої влади, що означає виключні повноваження цього державного органу приймати закони. Тож, Верховна Рада України «здійснює законодавчу владу самостійно, без участі інших органів» [108]. Враховуючи те, що порядок формування Верховної Ради є виборним, а також те, що депутатів окреслено «народними», можна дійти висновку, що Верховна Рада України є представницьким органом державної влади, що реалізує власні повноваження від імені, а також в інтересах українського народу [109]. Верховна Рада України також виконує певні функції, а саме: законодавчу, представницьку, контрольну, установчу, зовнішньо-політичну, внутрішньо-політичну та бюджетно-фінансову [110, с. 32]. З наведеного слідує, що Верховна Рада України відіграє значну роль саме при формуванні та реалізації державної політики, зокрема і у сфері ПД, адже саме цей законодавчий орган розробляє законодавчі акти, вносить до них зміни, приймає їх та скасовує. Саме такі законодавчі акти визначають основні засади внутрішньої, а також зовнішньої державної політики (ст. 85) [27], наприклад, при реалізації євроінтеграційного курсу, якого дотримується Україна та створює для цього відповідне законодавче підґрунтя. З цим погоджується І. М. Берназюк, який зазначає, що «визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики є одним із напрямів стратегічної правотворчості Верховної Ради України». Автор доходить висновку, що такий дуалізм у діяльності парламенту «реалізується шляхом вироблення державної політики в цілому або окремих сферах, розробки та прийняття законів, у яких визначаються засади внутрішньої і зовнішньої політики, а також основи правового регулювання певного виду суспільних правовідносин» [111, с. 181].

Окрім того, парламент України ратифікує (затверджує) міжнародні договори та надає згоду щодо їх обов'язковості для України, а також денонсує їх (ст. 85) [27]. Доречно також зазначити, що крім викладеного вище Парламент впливає на реалізацію державної політики у сфері ПД через:

- 1) здійснення парламентського контролю за реалізацією визначеними суб'єктами публічного адміністрування державної політики у визначеній

сфері; 2) визначає джерела фінансування реалізації такої політики; 3) призначає суб'єктів, наділених відповідним адміністративно-правовим статусом, відповідальних за реалізацію визначеної державної політики.

Принагідно слід зазначити, що Верховна Раді України є одним із державних органів, який здійснює державну регуляторну політику. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [47] Верховна Рада України здійснює підготовку «проектів законів, що регулюють господарські відносини та адміністративні відносини між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання» [47]. Важливо акцентувати увагу, що при розгляді цих проектів законів Верховна Рада України має забезпечити принцип прозорості, врахувати громадську думку щодо здійснення державної регуляторної політики, а також відстежити результативність, а у випадку їх неефективності переглянути відповідний закон, що регулює господарські відносини та/або «адміністративні відносини між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання», що визначається відповідними законами України [47].

Додатково слід відмітити, що значна частина роботи щодо реалізації державної політики у сфері ПД покладена на Комітет Верховної Ради України з питань економічного розвитку, який був утворений 29 серпня 2019 року у Верховній Раді України IX скликання. Предметом відання Комітету, окрім іншого, є: державна економічна політика; господарське законодавство; регуляторна політика та безпосередньо «розвиток підприємницької діяльності та гарантування прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності» [112].

Аналіз зазначеного доводить, що саме Комітет Верховної Ради України з питань економічного розвитку здійснює усю законопроектну роботу, зокрема, призначає відповідальних осіб для попередньої підготовки проектів документів, надання експертних висновків, і після загального обговорення на

засіданнях Комітету, після доопрацювання, направляє до Верховної Ради для прийняття. Крім того, діяльність цього Комітету зосереджена на роботі щодо впровадження чинних законодавчих актів у сфері ПД, що вбачається із переліку законопроектів, що перебувають на розгляді у Комітеті, а також з порядків денних засідань Комітету [113].

2. Президент України відповідно до ст. 102 Конституції України є главою держави і виступає від її імені, представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України (ст. 106); бере участь у реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейський Союз та в Організації Північноатлантичного договору; підписує закони, прийняті Верховною Радою України [27]. Також, згідно із ч. 1 ст. 93 Конституції України [27], Президент України володіє правом законодавчої ініціативи у Верховній Раді України, а також він може визначати законопроекти як невідкладні, із урахуванням чого Верховна Рада розглядає ці проекти законів позачергово (ч. 2 ст. 93) [27]. Крім зазначеного, згідно з ч. 2 ст. 106 Конституції України Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України. Тобто, Президент є суб'єктом законодавчої ініціативи, а саме: видає укази та розпорядження, а також «має право вето щодо прийнятих Верховною Радою законів» [27].

Президент України здійснює безпосередній вплив на реалізацію кадрової політики в органах публічного адміністрування, що мають пряме чи опосередковане відношення до сфери ПД, а отже, Президент впливає на кадрове забезпечення реалізації державної політики у сфері ПД. Отже, Президент України здійснює безпосередній вплив на управлінські процеси в органах публічної служби, які безпосередньо приймають участь у реалізації державної політики у сфері ПД.

До того ж, Президент України є Головою Ради національної безпеки і оборони України. Цей орган є основним координаційним безпековим органом

країни, який забезпечує, у тому числі і економічну безпеку країни. Зокрема, до особового складу Ради національної безпеки і оборони України входять Перший віце-прем'єр-міністр України – Міністр економіки України, Міністр фінансів України, Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та європейської інтеграції України тощо. До компетенції Ради національної безпеки і оборони України належить: «визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони», зокрема, у економічній сфері; «проектів державних програм, доктрин, законів України, указів Президента України, директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, міжнародних договорів, інших нормативних актів та документів з питань національної безпеки і оборони», у тому числі з питань економічної безпеки країни; «заходів політичного, економічного, соціального, воєнного, науково-технологічного, екологічного, інформаційного та іншого характеру відповідно до масштабу потенційних та реальних загроз національним інтересам України» тощо (ст. 4) [114]. Тобто Рада національної безпеки і оборони України вносить пропозиції Президенту України щодо засад внутрішньої і державної політики держави, зокрема, вносить пропозиції щодо визначення стратегічних напрямків розвитку України, зокрема, у економічній сфері, частиною якої є державна політика у сфері ПД.

3. Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади (ст. 113) [27]. Відповідно до положень ч. 1 ст. 113 Конституції України Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією [27]. Згідно зі ст. 116 Конституції України Кабінет Міністрів України, зокрема, забезпечує економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України; а також забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; крім того розробляє і здійснює

загальнодержавні програми економічного <...> розвитку України; забезпечує розвиток всіх форм власності; та спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади; утворює, реорганізовує та ліквідовує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади тощо [27].

Безпосередня діяльність Кабінету Міністрів України спрямована, передусім, на забезпечення стабільності, безпеки України, її економічної та фінансової незалежності, що відбувається шляхом запровадження відповідних заходів та державних програм, а також завдяки координації діяльності усіх органів виконавчої влади [35, с. 22]. Повноваження щодо забезпечення формування та розвитку різних напрямів державної політики належать саме центральним органам виконавчої влади, зокрема щодо реалізації державної політики у сфері ПД приймають участь такі міністерства Кабінету Міністрів України, зокрема: у фінансовій сфері – Міністерство фінансів України; у зовнішньоекономічній діяльності держави – Міністерство закордонних справ України; у сфері господарської діяльності та підприємництва, зокрема, ПД – Міністерство економіки України тощо.

4. Міністерства Кабінету Міністрів України, як органи центральної виконавчої влади. Так, Міністерство фінансів України – «забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової і митної політики, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної фінансової політики у сфері співробітництва з іноземними державами, банками і міжнародними фінансовими організаціями, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску», тощо [115]. Тобто напрями діяльності Міністерства фінансів України прямо чи опосередковано впливають на реалізацію державної політики у сфері ПД.

Міністерство цифрової трансформації України (далі – Мінцифри) – є єдиним органом у системі центральних органів виконавчої влади України, що забезпечує, зокрема: «формування та реалізацію державної політики: у сферах

цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, [<...>], електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті» [116]. Міністерство цифрової трансформації здійснює управління багатьма проектами цифрової трансформації. У контексті аналізу суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД доцільно відзначити, що Мінцифри здійснює управління численними проектами, зокрема, у сфері ПД. Прикладом такого проекту – є масштабний національний проект Дія.Бізнес, який присвячений розвитку підприємництва та експорту. Основними напрямками реалізації проекту Дія.Бізнес є: навчання підприємству з дитинства; допомога зі стартом власного бізнесу; нагляд за бізнес-кліматом та регуляторним середовищем в Україні; сприяння розвитку, масштабуванню та інтернаціоналізації національного бізнесу [117].

Міністерство економіки України – є одним із провідних органів виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері ПД. Так, у структурі Мінекономіки було утворено Міжвідомчу робочу групу з питань прискореного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності [118], яка є тимчасовим дорадчим органом Кабінету Міністрів України. «До робочої групи увійшли, зокрема, представники міністерств економіки, цифрової трансформації, захисту довкілля та природних ресурсів, юстиції, фінансів, регуляторної служби». Основними завданнями Міжвідомчої робочої групи є: координація дій державних органів щодо оптимізації та зменшення інструментів державного регулювання ПД; удосконалення законодавства у сфері ПД, зокрема, у сфері цифровізації. Вже сьогодні ця робоча група провела ефективну роботу в частині виконання своїх основних завдань, зокрема, було скасовано понад третину інструментів регулювання бізнесу, які входили до компетенції Мінекономіки України.

Міністерство економіки України запровадило реформу, що стосується розвитку ПД – Реформу розвитку підприємництва, метою якої є «створення сприятливих умов для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору малого і середнього підприємництва, зокрема, шляхом забезпечення передбачуваності регуляторного середовища та розширення доступу до знань, ринків, капіталу, враховуючи тимчасово обмежені можливості фінансової підтримки та значні виклики, що постали перед країною» [119]. Реформа передбачає наступні заходи: запровадження підтримки малого та середнього бізнесу, що включає у себе: – забезпечення доступу до ринків, фінансів, розвиток інфраструктури малого та середнього бізнесу; – зменшення регуляторного тиску на суб'єктів ПД, спрощення та цифровізація дозвільних процедур; – підвищення рівня захисту прав споживачів; перебудова системи державного нагляду контролю та її удосконалення, шляхом переорієнтування її на превентивну та запровадження ризик-орієнтованого підходу при перевірках суб'єктів ПД тощо.

Окрім зазначеного, Міністерством економіки України запроваджено такі програми реалізації державної політики у сфері ПД, як-то: програму «Власна справа», яка передбачає надання мікрогрантів для запуску нового або розвитку діючого бізнесу [120]; програму Європейський Союз «Єдиний ринок» – програма фінансової підтримки, що розрахована на 2021–2027 роки [121], яка шляхом приєднання України до неї передбачає забезпечення доступу національним суб'єктам ПД до європейських інструментів підтримки та розвитку сфери ПД; Національну економічну стратегію на період до 2023 року [53].

Також Мінекономіки здійснює регуляторну діяльність, наприклад, в умовах запровадженого воєнного стану Міністерство готує проекти регуляторних актів, що здійснюється відповідно до положень Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [47] та згідно із Указом Президента України 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [122]. У результаті такої роботи

Мінекономіки лише за 9 місяців 2023 року було видано 5 наказів та прийнято 6 постанов Кабінету Міністрів України у сфері регулювання господарської діяльності в Україні.

5. Національний банк України – є державною установою, яка забезпечує фінансову стабільність, а також сприяє сталому економічному розвитку України. Національний банк забезпечує розвиток фінансового сектору країни, що прямо впливає на реалізацію державної політики у сфері ПД.

6. Державні установи. Окрім Міністерства економіки України та інших органів виконавчої влади України, які здійснюють регуляторні діяльність, державну регуляторну політику безпосередньо проводить Державна регуляторна служба України, яка «є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну регуляторну політику, політику з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та дерегуляції господарської діяльності» [123].

Основними повноваженнями Державної регуляторної служби України є: реалізація державної регуляторної політики щодо нагляду (контролю), ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності; «координація дій органів виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства і підприємництва з питань дерегуляції господарської діяльності» [123]. Основними завданнями Державної регуляторної служби є, зокрема: узагальнення практики застосування законодавства з питань державної регуляторної політики, а також інших питань, що перебувають у віданні цього державного органу; розробка відповідних законопроектів; «забезпечення реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності і політики з питань дерегуляції господарської діяльності на засадах економічної доцільності та ефективності дії регуляторних актів, зниження рівня втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської

діяльності»; підготовка пропозицій щодо удосконалення згідно із принципами державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності проектів відповідних регуляторних актів, що розробляються та вдосконалюються [123].

Державна регуляторна служба виконує свої повноваження як безпосередньо, так і через уповноважені законом територіальні органи. Тобто у процесі виконання покладених на Державну регуляторну службу завдань, цей орган здійснює взаємодію з іншими державними органами, а також допоміжними органами, утвореними в установленому законом порядку Президентом України, з тимчасовими дорадчими, консультативними та допоміжними органами, утвореними та підконтрольними Кабінету Міністрів України, а також з органами місцевого самоврядування, громадськими спілками, об'єднаннями громадян, з підприємствами, установами, організаціями та в порядку міжнародного співробітництва [123].

Офіс з розвитку підприємництва та експорту – є державною установою, яка сприяє розвитку та підтримці малого і середнього підприємництва. Основними завданнями Офісу є, зокрема: розвиток публічно-приватного діалогу між суб'єктами ПД та державними органами, органами місцевого самоврядування; надання інформаційної підтримки суб'єктам господарювання, зокрема, і суб'єктам ПД; надання пропозицій до державних програм розвитку ПД; популяризація ПД; сприяння розвитку інфраструктури ПД; надання пропозицій органам державної влади щодо детінізації бізнесу; участь у розробленні та впровадженні заходів з підтримки підприємництва на регіональному рівні [124].

7. Місцеві органи виконавчої влади є представниками центральних органів виконавчої влади на місцях та реалізують державну політику у сфері ПД в межах наданих їм повноважень.

8. Органи місцевого самоврядування реалізують державну політику у сфері ПД на регіональному рівні у взаємодії з органами державної влади та інститутами громадянського суспільства. Органи місцевого самоврядування мають виключну компетенцію щодо, зокрема, «затвердження програм

соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування» (п. 22 ч. 1 ст. 26) [125]. Підготовка проектів таких програм відноситься «до відання виконавчого комітету органів сільських, селищних, міських рад» [125]. Саме на рівні визначеного органу місцевого самоврядування державна політика набуває визначених рис та дієвості.

До недержавних суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД належать:

9. Інститути громадянського суспільства – це поняття можна унормувати, як систему суб'єктів, які завдяки наданим їм правам та свободам здатні відстоювати власні легітимні інтереси «у процесі подальшої розбудови громадянського суспільства в Україні та участі в управлінні державними справами» [126], зокрема, у реалізації державної політики у сфері ПД. Серед таких суб'єктів, як-правило, виокремлюють: «громадські організації, благодійні організації, профспілки і організації роботодавців, друковані засоби масової інформації» [126] та інші інститути громадянського суспільства, наприклад, окремі фізичні або юридичні особи, наукові установи.

Інститути громадянського суспільства, зокрема: приймають участь у реалізації державної політики, у тому числі, шляхом створення умов для забезпечення ефективного представництва своїх суб'єктів в органах виконавчої влади та в органах місцевого самоврядування, участь у суспільному діалозі з соціально-важливих питань. Сьогодні інститути громадянського суспільства задіяні у більшості суспільно-важливих сфер, зокрема: «у сфері захисту прав людини та громадянина, представлення інтересів різних груп громадян, надання соціальних та інших послуг, провадження благодійної та волонтерської діяльності, реалізації освітніх і культурних проектів, захисту довкілля, проведення аналізу реалізації державної політики, моніторингу діяльності органів влади, провадження антикорупційної діяльності та інших» [127].

Зазначені суб'єкти, які приймають участь у реалізації державної політики у сфері ПД, здійснюють такий вплив: 1) громадський контроль щодо процесу реалізації державної політики у досліджуваний сфері; 2) здійснюють регулюючий вплив у сфері підприємницької діяльності; 3) інформують громадськість щодо запланованих процесів реалізації державної політики у сфері ПД; 4) беруть безпосередню участь у публічних обговореннях проєктів законів, а також й інших законопроектів у сфері підприємництва; 5) здійснюють співпрацю з органами державної влади та органами місцевого самоврядування з питань реалізації державної політики у визначеній сфері; 6) надання пропозицій, зауважень та рекомендацій до проєктів таких документів тощо. Активна діяльність зазначених суб'єктів відіграє значну роль у суспільно-важливих процесах, зокрема, вони приймають безпосередню участь у процесі реалізації державної політики у сфері ПД. Саме тому, розглядаючи інститути громадянського суспільства, як складову системи суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД, можна визначити, як універсальний елемент цієї системи. Національне законодавство достатньо повно визначає адміністративну правосуб'єктність інститутів громадянського суспільства, що надає можливість до залучення до правотворчої та правозастосовної діяльності таких суб'єктів до державного управління, зокрема, і у сфері ПД.

Отже, розглянувши суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД, можна дійти висновку, що вказані суб'єкти, що виконують адміністративні повноваження у зазначеній сфері, складають єдину систему, що складається із взаємозалежних елементів, що взаємодіють між собою та доповнюють один одного. Так, розглянувши систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД, ми виокремили державних та недержавних суб'єктів. Так, до державних суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД можна поділити за характером компетенції на загальних та спеціальних. Тож, до загальних суб'єктів відносяться: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; міністерства Кабінету Міністрів України; Національний

банк України; місцеві органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; інститути громадянського суспільства та інші.

До спеціальних суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД належать такі державні установи, як-то: а) Державна регуляторна служба України, до компетенції якої входить: реалізація державної регуляторної політики, зокрема, у сфері ПД; узагальнення практики застосування спеціального законодавства з питань, які перебувають у віданні цього державного органу; розробка відповідних законопроектів; а також відповідних регуляторних актів, які розробляються; б) Офіс з розвитку підприємництва та експорту, основними завданнями Офісу є, зокрема: розвиток публічно-приватного діалогу між підприємцями, відповідними державними органами та органами місцевого самоврядування; надання інформаційної підтримки суб'єктам господарювання, зокрема, і суб'єктам ПД; надання пропозицій до державних програм розвитку ПД; популяризація ПД; сприяння розвитку інфраструктури ПД; надання пропозицій органам державної влади щодо детінізації бізнесу; участь у розробленні та впровадженні заходів з підтримки підприємництва на державному та регіональному рівнях.

До недержавних суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД відносяться інститути громадянського суспільства: фізичні особи та юридичні особи, об'єднання громадян, громадські організації, наукові установи та консультативно-дорадчі органи, засоби масової інформації тощо. Зазначені суб'єкти у процесі реалізації державної політики у визначеній сфері здійснюють такі основні завдання: 1) громадський контроль; 2) оприлюднення відповідної інформації перед громадськістю; 3) публічне обговорення законопроектів у сфері ПД; 3) відповідна співпраця з органами публічного адміністрування; 4) надання власних пропозицій щодо розвитку законодавства у сфері ПД.

Дослідивши систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, можна дійти висновку щодо адміністративно-правового статусу зазначених суб'єктів, який характеризується відповідною

правосуб'єктністю, повноваженнями та компетенцією, метою, завданнями та функціями таких суб'єктів, здійснення яких спрямоване на реалізацію державної політики у підприємницькій сфері за певними напрямками.

2.2. Предмет та межі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності

Адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері ПД в Україні є складним юридичним утворенням, що може функціонувати як повноцінна система тільки в певних межах, маючи визначений предмет впливу. Враховуючи те, що зазначений адміністративно-правовий механізм ще не був предметом аналізу представників адміністративно-правової науки, закономірним є те, що науковці ретельно не досліджували предмет та межі реалізації державної політики у сфері ПД, як складових цього правового механізму. З метою підвищення ефективності адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері ПД, особливої актуальності набуває проблема дослідження предмету та меж реалізації такої політики держави.

Загалом, «реалізація державної політики – це постійний, динамічний процес досягнення поставлених цілей, у якому беруть участь різні органи державної влади та інститути громадянського суспільства. Реалізація починається відразу після ухвалення та легітимації державної політики або окремої програми і є основним видом діяльності державного апарату» [35, с. 31]. Ю. В. Ковбасюк зазначає, що «складовою частиною здійснення державної політики є визначення механізму її реалізації, що передбачає сукупність засобів, методів і ресурсів, які забезпечать вжиття запланованих заходів відповідно до поставлених завдань» [35, с. 31].

Отже, державна політика у сфері ПД являє собою цілий комплекс, що складається із мети, завдань, функцій та інструментів, які являють собою набір управлінських, розпорядчих та контрольних заходів. Усі ці категорії втілюють

у собі визначене змістове наповнення окремо взятих сфер та напрямів реалізації державної політики у сфері ПД, а також визначають межі її реалізації. Динамічним елементом, який об'єднує ці категорії у певну форму є механізм реалізації державної політики.

Загалом термін «механізм» є характерним для адміністративно-правової науки. Відповідно до тлумачної словникової літератури під поняттям «механізм» здебільшого розуміють «внутрішню побудову, систему чого-небудь, сукупність станів і процесів, з яких формується певне фізичне, хімічне та інше явище [58]. З цього приводу вітчизняні науковці, зокрема, Ю. М. Тодика, висловлюють точку зору, що використання категорії «механізм» у юридичній науці пов'язане з усвідомленням того, що недостатньо мати матеріальні норми, розвинену систему законодавства, необхідні ще чіткі механізми їх впровадження в життя, що повною мірою стосується і адміністративно-правової сфери [128, с. 337].

Отже, «механізм», як категорія адміністративно-правової науки, забезпечує процедурні складники реалізації державної політики. З цього приводу В. В. Бакуменко наголошує на тому, що механізм реалізації державою своїх функцій у визначеній сфері – «це такий спосіб впливу суб'єкта управління на об'єкт, який максимізує ефективність управлінської дії та точність реалізації управлінського рішення, що підтверджується наявністю зворотного зв'язку від керованого об'єкта або системи суспільних відносин» [129, с. 314–315]. З цього приводу Т. О. Бутирська зазначає, що управлінські рішення є «проявами необхідної дії держави на конкретну сферу суспільних відносин» [130, с. 312]. Зі змісту зазначеного слідує, що механізм реалізації державної політики має вплив на певний предмет.

Отже, для виконання основного завдання цього підрозділу дисертації нам необхідно визначити предмет реалізації державної політики у сфері ПД.

Так, у тлумачній словниковій літературі слово «предмет» запропоновано розуміти, як «спрямовану пізнавальну творчу практичну діяльність кого-небудь або чого-небудь» [58, с. 1104]. З теоретичної точки

зору, предметом виступають «юридичні норми і відносини, які повинні вивчатися в системі юридичних методів дослідження, понять і категорій, вироблених юриспруденцією, і, перш за все, загальною теорією права» [131, с. 237]. Як зазначає С. Т. Гончарук, «предмет в адміністративному праві» виявляється «в суспільних відносинах управлінського характеру, які виникають під час здійснення завдань і функцій виконавчої влади, внутрішньої організації діяльності державних органів» [70; 132, с. 7–8].

Відповідно предметом реалізації державної політики слід називати те, що зазнає безпосереднього впливу відповідних правових норм або управлінських рішень у адміністративно-правовому механізмі. В адміністративно-правовому механізмі реалізації державної політики у сфері ПД безпосереднього впливу правових норм або рішень органів публічного адміністрування, передусім, зазнають публічно-правові відносини у визначеній сфері. Із зазначеного слідує, що саме публічно-правові відносини у сфері ПД і є предметом визначеної державної політики. Таким чином, для виконання завдання, поставленого у цьому підрозділі, ми маємо дослідити публічно-правові відносини у процесі реалізації державної політики у сфері ПД.

Аналіз публічно-правових відносин, що існують в процесі реалізації державної політики у сфері ПД відзначається науково-практичною важливістю, зокрема: а) завдяки науковому аналізу адміністративних правовідносин розкривається ефективність правового впливу у контексті їх правового регулювання [133, с. 161]; б) відносини, що врегульовані нормами права, є тим засобом, за допомогою якого, держава доводить до членів суспільства свою волю, а також закріплює визначене правило поведінки [134, с. 12]. З цього приводу В. М. Бевзенко зазначає, що неврегульовані правовідносини об'єктивно зумовили б «панування в державі стихійних соціальних явищ, процесів, оскільки саме через ці зв'язки встановлюються дозволи діяти відповідним чином, заборони щодо негативних виявів, зобов'язання чинити певні дії» [134, с. 12].

Представники сучасної юридичної науки розкривають поняття «правовідносини» через різні концепції їх прояву, наприклад: 1) як «форму соціальної взаємодії» суб'єктів, наділених суб'єктивними правами та обов'язками юридичного характеру, які гарантовані державою [135, с. 204]; 2) як «форму відображення юридичної природи суспільних відносин» [136, с. 152]; 3) як «суспільні відносини, які виникають на основі правових норм та учасники яких наділені суб'єктивними правами і юридичними обов'язками, що забезпечуються державою» [137, с. 125]. Отже, правовідносини – це форма взаємодії між суб'єктами – учасниками цих правовідносин, які наділені відповідними правами та юридичними обов'язками, які вони здатні реалізувати для одержання певного результату такої взаємодії.

Будь-які правовідносини, зокрема, і публічно-правові, наділені юридичним змістом. Для з'ясування змісту публічно-правових відносин нам важливо проаналізувати доктринальні підходи до тлумачення цієї правової категорії. Перш за все, у досліджуваному терміні складова «публічно-» означає, що ці правовідносини відрізняються від інших тим, що мають ознаку публічності. Вчені-адміністративісти доходять єдиної точки зору, що для публічно-правових відносин характерною є імперативність [138], що означає застосування імперативного методу при регулюванні відповідних правовідносин, для якого характерними є примус та переконання [138].

Крім зазначеного, слід відмітити, що для публічно-правових відносин характерні такі особливості, як-то: 1) наявність юридичної нерівності сторін, для яких властиві «влада та підпорядкування»; 2) «права і обов'язки сторін таких правовідносин пов'язані з діяльністю органів (суб'єктів) публічної влади» [138, с. 41]; 3) наявність правового обов'язку, як обов'язкового елементу. З цього приводу А. І. Єлістратов зазначає, що правовий обов'язок характеризує саме публічно-правові відносини. Вчений пише, що «можливість використовувати публічне право у більшому чи меншому обсязі або ж зовсім його не використовувати підпорядкована саме правовому обов'язку». А це означає, що «у публічно-правових відносинах вимогам суспільного обов'язку

підпорядковані публічні права як органів державної влади, інших суб'єктів публічних повноважень, так і фізичних та юридичних осіб» [139, с. 145–146]. Характерний для органів публічного адміністрування правовий обов'язок змушує їх брати участь у публічно-правових відносинах шляхом реалізації наданих їм повноважень; 4) наявність правового інтересу, який визначається, як прагнення забезпечити певне благо. У цьому контексті важливо підкреслити, що таке благо повинно мати не індивідуальне значення, а загально-соціальне [140, с. 105]; 5) сприяння з боку органів публічного адміністрування в реалізації, а також захисті та охороні суб'єктивних прав, свобод та інтересів певних осіб. Серед таких прикладів можна навести процедуру державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, яка згідно із положенням Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань» [79] покладається на спеціально уповноваженого суб'єкта державної реєстрації, визначеного Законом (крім нотаріуса). Зазначені суб'єкти підтверджують юридичний факт створення суб'єкта ПД, чим забезпечують реалізацію громадянами України та іншими особами права на підприємницьку діяльність, гарантованого Конституцією України [27]; 6) виконання завдань та функцій, покладених на визначений орган публічного адміністрування, наприклад, діяльність державних адміністрацій, які є представниками виконавчої влади [141, с. 29], що, зокрема, забезпечують реалізацію державної політики у визначених суспільно-важливих сферах, у тому числі у сфері ПД тощо. Будь-які визначені публічно-правові відносини пов'язані з певною нормативно-урегульованою адміністративною процедурою [142, с. 12]; 7) такі правовідносини переважно мають організаційний характер, що означає наявність безпосереднього зв'язку між цими правовідносинами та реалізацією функцій публічної влади, які спрямовані на організацію процесу виконання права [138, с. 42]. Зважаючи на такі особливості публічно-правових відносин, науковці доходять таких точок зору щодо тлумачення досліджуваного поняття. Так, Н. Є. Хлібороб вказує,

що «публічно-правовими відносинами є суспільні відносини, врегульовані нормами публічного права, що виникають у зв'язку з реалізацією публічної влади та виявляються у взаємних правах і обов'язках суб'єктів права» [143, с. 11]. О. Харитонova надає інше тлумачення поняття «публічно-правові відносини» і пропонує розуміти їх як відносини «влади та підпорядкування, що є формою реалізації публічного права, виникають, змінюються та припиняються у сфері його дії з метою захисту публічного інтересу, їх обов'язковим учасником є суб'єкт публічної влади» [138, с. 45]. Дещо схожої точки зору дотримується В. А. Колесник, який публічно-правові відносини визначає як «передбачені нормами публічного права суспільні відносини, що виражаються у взаємних правах та обов'язках їх учасників у різних сферах діяльності суспільства, зокрема пов'язаних з реалізацією публічної влади» [144, с. 125]. З цього приводу С. О. Осятинський пише, що публічно-правові відносини – це «врегульовані нормами публічного права суспільні відносини, що виникають, змінюються, припиняються та поновлюються на підставі визначених публічно-правовими нормами юридичних фактів, втілюються у взаємних правах та обов'язках їхніх учасників у різних сферах діяльності публічного адміністрування та спрямовані на реалізацію публічного інтересу» [145, с. 206]. Із урахуванням зазначеного, можна запропонувати авторську дефініцію поняття «публічно-правові відносини», як юридично нерівні суспільні відносини, що врегульовані нормами публічного права, які спрямовані на реалізацію публічно-правового інтересу однієї зі сторін.

Зважаючи на проведений аналіз та дослідження доктринальних підходів до тлумачення терміну «публічно-правові відносини», можемо дійти висновків щодо публічно-правових відносин, як предмету реалізації державної політики у сфері ПД. Такі відносини є похідними від публічно-правових, тому їх можна інтерпретувати, як підвид публічно-правових відносин між визначеними суб'єктами, які взаємодіють між собою, шляхом реалізації наданих їм прав та кореспондуючих їм обов'язків у процесі

реалізації державної політики у сфері ПД задля досягнення юридично значущого результату у визначеній сфері.

Надавши дефініцію досліджуваному поняттю, вважаємо за доцільне проаналізувати зміст публічно-правових відносин, як предмету реалізації державної політики у сфері ПД. Із урахуванням того, що вчені адміністративісти визначають зміст адміністративно-правових відносин, як «сукупність суб'єктивних публічних прав та юридичних обов'язків суб'єктів адміністративного права, коли кожному суб'єктивному праву одного суб'єкта адміністративно-правових відносин відповідає (кореспондується) юридичний обов'язок іншого суб'єкта, і навпаки» [146, с. 198].

За аналогією зміст публічно-правових відносин, як предмету реалізації державної політики у сфері ПД складає сукупність публічно-правових взаємообумовлюючих прав та обов'язків суб'єктів таких відносин. Із огляду на зазначене, вбачається можливим окреслити структуру публічно-правових відносин, як предмету реалізації державної політики у сфері ПД, зокрема її складають: 1) суб'єктивні права сторін публічно-правових відносин у визначеній сфері. Суб'єктивне право серед науковців розглядається, як: а) можливість користуватися певними благами (право задовольняти свої інтереси і потреби); б) можливість діяти; в) можливість вимагати; г) можливість захисту [147]. Таким чином, зацікавлені суб'єкти мають можливість об'єднуватися у певні інститути громадянського суспільства або діяти самостійно для забезпечення впливу на реалізацію державної політики у сфері ПД, зокрема, шляхом участі у публічному обговоренні законопроектів, що стосуються сфери ПД; оскарження, зокрема, у судовому порядку рішень, дій чи бездіяльності органів публічного адміністрування; здійснення громадського контролю у процесі реалізації державної політики у сфері ПД тощо; 2) юридичні обов'язки учасників визначених публічних правовідносин. О. Ф. Скаун визначає юридичний обов'язок, як «гарантовану законом міру суспільно-необхідної (корисної) і державно доцільної поведінки особи, об'єктивно обумовленої потребами існування розвитку інших осіб» [3, с. 73].

У досліджуваному контексті доцільно зазначити, що саме для публічно-правових відносин характерним є те, що суб'єктивне право однієї особи взаємообумовлює юридичний обов'язок, а держава, у свою чергу, це суб'єктивне право має гарантувати, захищати та охороняти, за рахунок чого формується адміністративно-правовий механізм регулювання таких правовідносин. Тож, у публічно-правових відносинах, що є предметом реалізації державної політики у сфері ПД, невіддільні суб'єкти можуть долучатися до процесу реалізації державної політики у визначеній сфері, використовуючи своє право на публічне обговорення законопроектів у визначеній сфері; висунення пропозицій щодо внесення відповідних змін до чинного законодавства у сфері ПД або прийняття нових нагально-необхідних нормативно-правових актів у досліджуваній сфері; суспільний контроль у сфері ПД. У свою чергу, органи публічного адміністрування у процесі реалізації державної політики у сфері ПД окрім своїх прав реалізують юридичні обов'язки, в межах наданих їм повноважень. У зазначеному контексті, до предмету реалізації державної політики у сфері ПД відносяться публічно-правові відносини у визначеній сфері, які передбачають: 1) участь сторін публічно-правових відносин у реалізації державної політики у визначеній сфері, на яку поширюється їх адміністративний вплив; 2) реалізацію повноважень сторін публічних правовідносин у процесі реалізації державної політики у відповідній сфері. Тож, органи публічного адміністрування, як сторони публічних правовідносин, що виникають у процесі реалізації державної політики у сфері ПД мають такі права, зокрема: здійснювати нормотворчу діяльність; виступати з ініціативою щодо публічного обговорення відповідних законопроектів; отримання інформації щодо стану та процесів реалізації державної політики у досліджуваній сфері; отримання інформації щодо розвитку ПД в Україні; здійснення регулятивної діяльності у визначеній сфері; здійснення нагляду та контролю у сфері ПД та проведення відповідних перевірок; здійснення міждержавного та міжнародного співробітництва у сфері ПД та багато інших. Щодо юридичних

обов'язків, покладених на органи публічного адміністрування можна зазначити, що вони кореспондуються з правами невідладних суб'єктів публічно-правових відносин, та реалізуються у межах наданих таким органам публічно-управлінських повноважень при виникненні таких відносин між цими суб'єктами; 3) суб'єкти публічно-правових відносин є складовою змісту публічно-правових відносин, що складають предмет реалізації державної політики у сфері ПД. Це питання детально було висвітлено у підрозділі 2.1. даної дисертаційної роботи.

Дотримуючись наведеної науково-теоретичної точки зору щодо предмету реалізації державної політики у сфері ПД, можна зауважити, що у публічно-правових відносинах органи публічного адміністрування переважно обтяжені відповідними юридичними обов'язками, що залежить безпосередньо від змісту таких відносин, а також їх виду. Так, зокрема, це виявляється у: здійсненні контролю та нагляду щодо вчинення порушень у сфері ПД та вчинення відповідного впливу у разі виявлення порушень; здійснення регуляторної діяльності та виконання адміністративних процедур у сфері ПД тощо. Представляється недоцільним детальне дослідження предмету реалізації державної політики у сфері ПД в залежності від окремого її напрямку.

Підсумовуючи вищенаведене щодо предмету реалізації державної політики у сфері ПД, слід зазначити, що незважаючи на те, що особливості цього питання обумовлені специфікою напряду реалізації такої політики, а також від різновиду ПД, об'єднуючим фактором є те, що всі вони неухильно спрямовані саме на процес реалізації державної політики у сфері ПД.

Межі реалізації державної політики у сфері ПД мають неабияке значення для впровадження основних засад розвитку зазначеної сфери, а також для захисту від протиправного, необґрунтованого втручання відповідних суб'єктів у підприємницьку діяльність, як вид господарської діяльності. Від теоретичного визначення меж реалізації державної політики у сфері ПД залежить, передусім, статус відповідного суб'єкта публічного адміністрування.

На підтримку такої точки зору наведемо думку В. Шпилюка, який вказує, що «усі політичні доктрини виходять з інтересів людини. Залежно від переваг та ціннісного пріоритету теоретично обґрунтовується певний тип політичного режиму та інших суттєвих характеристик політичного життя» [148, с. 191].

Такі межі знаходять своє відображення у відповідних нормативно-правових актах, які стосуються сфери ПД та реалізації відповідної державної політики, а також ті, які визначають повноваження конкретних суб'єктів реалізації такої державної політики у досліджуваній сфері та їх юридичної відповідальності тощо.

Перш ніж з'ясувати юридичну природу та зміст меж реалізації державної політики у сфері ПД, необхідно проаналізувати визначення самого цього поняття. Так, слово «межа» є родовим та означає «умовну лінію», «кінець, край чого-небудь» [2]. Тобто зазначене поняття вживається для акцентування уваги на явищах, які лише можливо уявити, але вони завжди відповідають визначеним характеристикам. Межі завжди пов'язані та залежать безпосередньо від самого явища, що підлягає дослідженню. Отже, межі реалізації державної політики в Україні пропонуємо визначати, як можливості (реальні та/або потенційні) адміністративно-правового впливу на зазначену сферу.

Отже, практичне значення має характеристика меж реалізації державної політики у сфері ПД з точки зору їх визначеності. З нашої точки зору, такі межі можна диференціювати за рівнем їх визначеності, на: 1) ті, що визначені абсолютно; 2) ті, що відносно визначені; 3) ті, що є невизначеними, які на практиці визначаються ситуативно.

Межі реалізації державної політики відрізняються особливостями тієї сфери, в якій реалізується ця державна політика, а також предметом відповідної реалізації. Враховуючи те, що ПД – це суспільно-важливий інститут, то державна політика має обов'язково проявлятися у ньому. Тобто діяльність держави має бути тісно пов'язаною зі сферою підприємницької діяльності, але при наявності певних обмежень втручання – меж. Зважаючи на

те, що державна як безпосередній учасник суспільних відносин у своєму розпорядженні має спеціальні функції, форми і методи діяльності, які, здебільшого, не є характерними для інших учасників суспільних, то необхідно розуміти, що межі реалізації державної політики у будь-якій сфері, зокрема, і у сфері ПД, формуються разом з реалізацією таких функцій, форм та методів. Такий висновок свідчить про те, що межі реалізації державної політики є результатом функціонування певних публічно-правових відносин, що складаються у визначеній сфері. Виходячи з того, що сфера ПД є достатньо регульованою, під межами реалізації державної політики можна вважати граничні характеристики прояву впливу держави, органів публічного адміністрування та інших суб'єктів.

Використання слова «межа» у понятті меж реалізації державної політики, з нашої точки зору, обумовлює проблему неоднозначного, розуміння цієї теоретичної категорії. Ця проблема полягає у наступному, по-перше, у процесі використання такого поняття у теорії завжди існує можливість його застосування у побутовому значенні, тобто без урахування специфіки предмету дослідження; по-друге, мають місце побоювання, що цей термін можна наповнити суб'єктивним змістом, ігноруючи загальновживане тлумачення. Зазначені обставини можуть спричинити негативні наслідки для чіткого розуміння предмета дослідження [149, с. 49]. Тобто межі реалізації державної політики можна розглядати у двох аспектах, зокрема: у об'єктивістському і суб'єктивістському.

Якщо розглядати межі реалізації державної політики в об'єктивістському аспекті, необхідно сформулювати цілісне розуміння відповідного адміністративно-правового механізму, чому і присвячений розділ 2 даної дисертації, а також необхідно зрозуміти нормативні обмеження в діяльності держави, наприклад, межі втручання держави у сферу ПД, визначені Конституцією України [27]. У підрозділі 1.3 дисертації було детально проаналізовано конституційні положення, які містять правові засади у досліджуваній сфері. Утім, в аспекті аналізу меж реалізації державної

політики у сфері ПД необхідно додатково звернути увагу на п. 8 ст. 92 Конституції [27], що передбачає виключне законодавче врегулювання правових засад і гарантій ПД. Тобто у правових засадах містяться гарантії ПД, які визначені виключно на законодавчому рівні, а отже, і межі реалізації державної політики у сфері ПД. До таких гарантій відносяться, зокрема: визначене коло суб'єктів, які здійснюють регуляторну діяльність; визначені межі контролю та нагляду та суб'єктів, уповноважених на здійснення такої діяльності щодо підприємницької діяльності; визначені сфери ПД, які контролюються; визначено види ПД, які потребують ліцензування та сертифікації; визначені суб'єкти та їх повноваження, у сфері державної реєстрації суб'єктів ПД; встановлено перелік підстав щодо притягнення суб'єктів ПД до юридичної відповідальності тощо. Так, наприклад, у Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [150] містяться окремі засади, які визначають межі контролю та нагляду у сфері ПД. Наприклад, відповідно до ст. 3 Закону [150] закріплено принципи державного нагляду (контролю), що, відповідно і є межами реалізації державної політики у сфері ПД за цим напрямком, зокрема: «підконтрольності і підзвітності органу державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади»; «рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання»; «гарантування прав та законних інтересів кожного суб'єкта господарювання»; об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду (контролю), неприпустимості проведення перевірок суб'єктів господарювання за анонімними та іншими безпідставними заявами, а також невідворотності відповідальності осіб за подання таких заяв; «здійснення державного нагляду (контролю) лише за наявності підстав та в порядку, визначених законом»; «відкритості, прозорості, плановості й системності державного нагляду (контролю)»; «неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю) та неприпустимості здійснення заходів державного нагляду (контролю) різними органами державного нагляду (контролю) з одного й того самого питання»;

«невтручання органу державного нагляду (контролю) у діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону»; «відповідальності органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства, порушення прав та законних інтересів суб'єкта господарювання»; «дотримання умов міжнародних договорів України»; «незалежності органів державного нагляду (контролю) від політичних партій та будь-яких інших об'єднань громадян»; «наявності одного органу державного нагляду (контролю) у складі центрального органу виконавчої влади» тощо [150].

Стосовно суб'єктивістського підходу, за якого межі реалізації державної політики є саморегулюючими, тобто пов'язаними із досягненням державою та представниками інститутів громадянського суспільства кордонів, які не можна порушувати. Саме від ступеня досягнення відповідними суб'єктами та адекватності оцінки при реалізації наданих законом функцій, завдань та повноважень таких суб'єктів, залежатиме можливість реалізації державної політики та її ефективність

Отже, під межами реалізації державної політики у сфері ПД пропонуємо розуміти гранично-можливі прояви адміністративно-правового впливу суб'єктів публічного адміністрування, які визначаються законодавчими обмеженнями, а також суб'єктивним досягненням суспільства і держави існуючих публічно-правових відносин, що виникають у процесі такої реалізації. Запропонована дефініція дозволяє виокремити характерні ознаки меж реалізації державної політики у сфері ПД, як-то: 1) є тим засобом, за допомогою якого надається можливість визначити гранично-можливі рівні реалізації державної політики; 2) проявляються у чітко регламентованому законодавчому закріпленні функцій та повноважень відповідних суб'єктів при реалізації державної політики у сфері ПД; 3) підкреслюють цілеспрямованість державної політики відповідно до її напрямів; 4) визначаються на підставі положень законодавства, але з урахуванням суб'єктивного відношення

(осягнення) при виборі можливої поведінки; 5) передбачають як діяльність держави, так і окремих її інститутів при реалізації державної політики у сфері ПД; 6) визначають вид та міру можливого впливу органів публічного адміністрування при реалізації відповідної державної політики.

На підставі викладеного аналізу зазначимо, що категорія «межі реалізації державної політики у сфері ПД» є доволі складною для науково-теоретичного пізнання через те, що складова цього поняття «межі» є родовим поняттям, яке є доволі абстрактним. Також це обумовлено складністю предмету реалізації державної політики у сфері ПД – публічно-правових відносин, що виникають у цій сфері. З нашої точки зору, критерії визначення меж реалізації державної політики у сфері ПД відображені у самому характері таких публічно-правових відносин.

2.3. Адміністративно-правові форми та методи реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності

Враховуючи усі виклики та загрози, що постали сьогодні перед нашим суспільством, зокрема, у соціально-економічній сфері, надважливого значення набуває необхідність удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання реалізації державної політики у сфері ПД. «Дослідження адміністративно-правових форм та методів, за допомогою яких відбувається реалізація державної політики у досліджуваній царині має особливе практичне значення для подальшого удосконалення чинного законодавства України, а також для розвитку галузі адміністративного права. Враховуючи зазначене, актуальність такого наукового дослідження полягає у тому, щоб, ґрунтуючись на аналізі теоретичних засад, наукових точок зору вчених-адміністративістів, запропонувати дефініцію поняття «адміністративно-правова форма реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності», визначити особливості таких форм та виокремити основні види адміністративно-правових форм реалізації державної політики у зазначеній сфері» [151].

«Здійснення державної політики у сфері підприємницької діяльності теоретично та практично є неможливим без відповідної регламентації форм та методів її реалізації. Нemoжливість реалізації адміністративно-правового механізму здійснення та формування державної політики у сфері ПД поза такими формами та методами передусім пов'язана із їх сутністю» [151].

Отже, насамперед необхідно визначити сутність та зміст теоретико-правової категорії «форма». Так, «у словнику іншомовних слів термін «форма» тлумачиться у таких значеннях, зокрема: 1) зовнішній вигляд, зовнішнє окреслення; 2) встановлений зразок, шаблон; 3) устрій, структура, система; 4) формальність, видимість; 5) зразок» [151].

У доктринальних джерелах категорія «форма» тлумачиться як «спосіб упорядкування змісту, його організації та функціонування» [153, с. 231]. З точки зору видатного вітчизняного вченого Ю. П. Битяка поняття «форма» «розкривається як вид, зовнішній вияв певного змісту» [154, с. 121]. В свою чергу, І. Л. Олійник пропонує розуміти «форми» як «однорідні за характером і правовою природою групи адміністративних дій, які мають зовнішній вираз, за допомогою яких забезпечується охорона прав громадян, суспільна безпека, порядок і боротьба з правопорушеннями» [155, с. 45–46].

Аналізуючи зазначене, можна запропонувати під поняттям «форма» розуміти «зовнішній прояв якихось значущих дій» [151].

Реалізація державної політики у тій чи іншій сфері відбувається завдяки адміністративно-правовим формам. Так, О. П. Рябченко зазначає, що застосування певної правової форми обумовлює настання певних юридичних наслідків, як-то: «початок, зміну чи припинення правовідносин, які породжують видання актів управління, укладання угод, здійснення нормотворчої діяльності органів влади й управління» [156, с. 26–27].

Науковці окремо виділяють адміністративно-правові форми, під якими В. В. Маліков розуміє «шляхи здійснення цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкти в ході його діяльності». Однозначно саме «форми показують, як практично здійснюється діяльність суб'єкта, а тому вони обов'язково

включають в себе перелік конкретних дій, порядок здійснення яких врегульований спеціальними правовими актами, і вчиняються вони у чіткій послідовності» [157, с. 144]. На думку Т. О. Коломоєць, «адміністративно-правова форма — це волевиявлення посадової особи або виконавчо-розпорядчого органу, яке здійснюється в межах компетенції для досягнення адміністративно-правової мети». Вчена зазначає, що «адміністративно-правова форма знаходить зовнішнє вираження у конкретних діях суб'єктів публічного адміністрування в процесі їх безпосередньої діяльності та спрямовані на виконання покладених на них адміністративних завдань та функцій, виконання яких тягне за собою певні наслідки» [158, с. 124].

Отже, «виходячи із вищезазначеного, під адміністративно-правовою формою можна розуміти: певні дії суб'єктів публічного адміністрування; їх акти волевиявлення чи регуляторні акти, які знаходять зовнішнє оформлення змісту адміністративно-управлінської діяльності цих суб'єктів» тощо [151]. Тож, «зважаючи на загально-теоретичні тлумачення понять «форма», «адміністративно-правова форма» в наукових джерелах, пропонуємо під адміністративно-правовою формою реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності розуміти зовнішнє вираження дій суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених на здійснення, в межах їх власних адміністративних повноважень, державної політики у сфері ПД, яке спрямоване на досягнення певних цілей та виконання завдань, реалізація яких може спричиняти або не спричиняти настання юридичних наслідків» [151].

Виходячи зі змісту зазначеної дефініції, можна дійти висновку про те, «що адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері ПД характеризуються наступними основними ознаками», як-то:

- 1) «такі форми характерні виключно для адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері ПД»;
- 2) «вони є способами цілеспрямованого зовнішнього вираження (дії або рішення) поведінки (діяльності) суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД» [151]. Зазначена «поведінка (діяльність) виражає певну зовнішню

дію. У правовому контексті такий поведінковий процес зовнішньо може виражатися, як у формі дії, так і у формі бездіяльності, результатом якої переважно є юридично важливі наслідки» [151].

Такий поведінковий процес є характерним саме для публічно-управлінських відносин, зокрема, і для процесу реалізації державної політики у сфері ПД. Допускаємо, що адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері ПД є тотожні адміністративно-правовим формам реалізації у певному виді правовідносин [151]. Щодо їх сутності А. В. Коструба зазначає, що форми реалізації правовідносин доцільно поділяти на два види: а) «внутрішню форму (внутрішні правовідносини між суб'єктами реалізації державної політики у сфері ПД)»; б) «зовнішню форму (зовнішні правовідносини суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД із суб'єктами ПД)» [159, с. 12];

3) «вчиняються виключно в межах адміністративних повноважень та виходячи з компетенції суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД» [151]. Зважаючи на те, «що досліджувані адміністративно-правові форми реалізації державної політики у визначеній сфері є цілеспрямованими способами виконання поставлених завдань для досягнення єдиної мети адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері ПД, принагідно доцільно підкреслити наступне»: а) «при реалізації певного виду адміністративно-правової форми кожен суб'єкт реалізації державної політики використовує власні управлінські повноваження»; б) «для кожної адміністративно-правової форми характерним є використання певного інструментарію, який у межах однієї форми має складатися з одноманітних дій та рішень, що мають вчинятися для забезпечення виконання поставленої мети адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва»; в) «є нормативно регламентованими – вони завжди знаходять своє відображення у нормах адміністративного права» [151].

А реалізація державної політики у сфері ПД відбувається у межах адміністративно-правових форм, тобто: а) «це є цілеспрямованою діяльністю

відповідних суб'єктів, яка урегульована нормами права, зокрема, адміністративного»; б) «унормовує та забезпечує правопорядок у царині реалізації державної політики у сфері ПД»;

4) «застосовуються для реалізації відповідних функцій та виконання завдань, покладених на суб'єктів публічного управління у сфері реалізації відповідної державної політики – кожен суб'єкт реалізації державної політики у сфері ПД виконує певні функції, які відображають основні цілі та напрями діяльності таких суб'єктів» [151];

5) «їх застосування тягне за собою настання певних юридичних наслідків – як вже було зазначено раніше застосування адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері ПД може мати на меті як настання так і ненастання певних юридичних наслідків, утім, акцентуємо увагу, що кожне застосування такої адміністративно-правової форми має мету, досягнення якої переважно виявляється у юридичних наслідках» [151].

Запропонувавши власну дефініцію поняття та виокремивши основні риси адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері ПД, розглянемо основні види таких адміністративно-правових форм.

Перш за все зауважимо, «що серед вчених немає єдиної точки зору щодо класифікації видів адміністративно-правових форм реалізації правовідносин. Таких класифікацій достатньо у теорії адміністративного права» [151]. Наприклад, В. Г. Петров у залежності від юридичного змісту адміністративно-правової форми пропонує поділ таких форм на: а) «зобов'язальні»; б) «забороняючі»; в) «дозвільні»; г) «рекомендаційні»; д) «уповноважуючі» [160, с. 445–446]. Також «розповсюдженою класифікацією є поділ адміністративно-правових форм залежно від компетенції окремого суб'єкта публічно-владних повноважень та характеру вирішення ним кола завдань», зокрема виокремлюють: а) «процесуальні»; б) «процедурні (ті, які пов'язані із прийняттям адміністративно-управлінських рішень)» [160, с. 445–446]. «Аналізуючи такі підходи, зважаючи на складність структури адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері

ПД в Україні, вважаємо зазначені підходи достатньо обмеженими, адже їх неможливо застосувати до адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері ПД» [151].

На наш погляд, «для реалізації наукових завдань, поставлених у цьому дослідженні найбільш правильним буде аналізувати адміністративно-правові форми саме у процесі реалізації державної політики у сфері ПД. Отже, серед основних видів адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємництва пропонуємо виокремити такі»:

1) «форма дотримання принципів реалізації державної політики у сфері підприємництва» [151]. «Ця адміністративно-правова форма запропонована за критерієм реалізації права» [151]. Загалом, форму дотримання права вчені тлумачать, як «бездіяльність щодо утримання від здійснення дій, що знаходяться під заборонаю правових норм» [161, с. 80]. Тож «у контексті аналізу адміністративно-правової форми дотримання принципів реалізації державної політики у сфері ПД йдеться про те, що суб'єкти публічного права реалізують державну політику у сфері підприємницької діяльності», а саме: а) «зобов'язані утримуватися від використання наданих їм владних повноважень для незаконного публічного впливу, або з власних корисних мотивів»; б) «зобов'язані дотримуватися усіх принципів реалізації державної політики у сфері ПД», які передбачені чинним законодавством, зокрема положеннями Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»[47];

2) «адміністративно-правова форма неухильного виконання правових норм, що покладені в основу адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності». Зазначена адміністративно-правова форма «вимагає певних активних дій з боку суб'єктів реалізації державної політики у визначеній сфері, які спрямовані на реалізацію покладених на них публічно-управлінських обов'язків» [162]. «У межах реалізації державної політики у сфері підприємництва в Україні відповідні суб'єкти публічного управління повинні: створювати підґрунтя для

функціонування відповідного адміністративно-правового механізму шляхом створення відповідних державних суб'єктів, чийм об'єктом віданням є державна політика у сфері підприємництва; створювати матеріально-технічну та фінансову базу для забезпечення реалізації визначеного адміністративно-правового механізму» [151];

3) «адміністративно-правова форма використання положень нормативно-правової основи для реалізації державної політики у досліджуваних сфері». Запропонована форма реалізації державної політики у сфері ПД виявляється у тому, що відповідні суб'єкти, використовуючи власні адміністративні повноваження у цій сфері можуть: а) «аналізувати інформацію щодо питань реалізації державної політики у сфері ПД»; б) «у межах власної компетенції звертатися до відповідних органів щодо отримання відповідних роз'яснень, зокрема, до відповідних наукових установ, або до Конституційного Суду України»; в) «здійснювати відповідне міжнародне співробітництво щодо вдосконалення законодавства у сфері ПД та з питань реалізації державної політики у відповідній сфері, з метою отримання позитивного зарубіжного досвіду» [151];

4) «адміністративно-правова форма застосування правових норм, що складають підґрунтя адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва в Україні. Запропонована адміністративно-правова форма полягає у здійсненні певних контрольних, дозвільних процедур у сфері ПД та у результаті їх проведення, прийнятті відповідних регуляторних актів» [151].

Отже, нами була запропонована класифікація видів адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємництва за реалізацією норм права. Ще одним критерієм для подальшої класифікації пропонуємо визначити правову сутність [151]. Так, за допомогою запропонованого критерію пропонуємо класифікувати адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері ПД шляхом їх поділу на:

- 1) «правові форми, які виявляються у таких видах діяльності суб'єктів

реалізації державної політики у сфері підприємництва, як-то: правозастосовна; установча; контрольна; наглядова; установча»; 2) «неправові (організаційні) форми, які характеризують окремі процедури сфери діяльності суб'єктів реалізації державної політики у визначеній сфері» [149]. До таких форм можна віднести, зокрема, «інформаційне, матеріально-технічне, кадрове, наукове та інше організаційне забезпечення відповідних суб'єктів, за допомогою якого вони здійснюють реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності» [151].

Підводячи підсумок викладеного, «можна визначити адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері ПД, як зовнішнє вираження дій суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених на здійснення, в межах їх власних адміністративних повноважень, державної політики у сфері ПД, яке спрямоване на досягнення певних цілей та виконання завдань, реалізація яких може спричиняти або не спричиняти настання юридичних наслідків» [151].

Класифіковано адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємництва:

- «за реалізацією норм права на такі види»: 1) «дотримання принципів реалізації державної політики у відповідній сфері»; 2) «неухильне виконання правових норм, що складають засади адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва»; 3) «використання положень нормативно-правової основи відповідного адміністративно-правового механізму»; 4) «застосування правових норм, що складають підґрунтя відповідного адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва»;

- «за правовою сутністю на такі види»: 1) «правові форми»; 2) «неправові (організаційні) форми» [151].

Сам по собі «механізм правового регулювання відповідає на питання «як?», а підґрунтям побудови такого механізму є методи (способи) впливу на певний об'єкт» [163, с. 56]. Вчені М. С. Кельман та О. Г. Мурашин

характеризують правовий механізм, як «єдину систему правових засобів, за допомогою яких відбувається результативне правове впорядкування суспільних відносин та подолання перепон на шляху задоволення інтересів суб'єктів права» [164]. «Вказане можна віднести також і до адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, який може бути функціонувати виключно маючи в основі побудови систему відповідних методів» [165].

Правильне розуміння призначення методів реалізації державної політики у сфері ПД забезпечить надійне теоретичне підґрунтя та дозволить обрати вектор наукового пошуку [165].

Для визначення «поняття та окреслення особливостей адміністративно-правових методів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності насамперед доцільно розглянути категоріальний апарат. У теоретичному сенсі, під методом як правило розуміють певний спосіб або засіб для досягнення поставленої мети» [166]. Отже, під методом пропонуємо розуміти сукупність юридичних засобів впливу на поведінку людей у визначених правовідносинах» [165].

У теорії права для кожної галузі «існує свій метод правового регулювання, який є специфічним і характеризується поєднанням диспозитивних і імперативних начал із тими суспільними відносинами, які становлять предмет відповідної галузі права» [167, с. 120]. Для адміністративно-правової галузі також є свій метод, який є властивим саме для адміністративно-правових відносин. Тож, звернімося до теоретико-наукових надбань вчених, які приділяли увагу вивченню саме методу адміністративного права [163].

Так, Ю. Ю. Чуприна під методом адміністративного права розуміє «обумовлений особливостями предмета правового регулювання адміністративного права загальний спосіб реалізації виконавчої влади» [163, с. 20], а В. А. Бортник вважає, що «метод адміністративного права – це сукупність загальних і специфічних способів, які використовуються

законодавцем для забезпечення регулюючої дії норм адміністративно-правової галузі права» [168, с. 12].

У свою чергу С. М. Алфьоров зазначає, що поняття «адміністративно-правовий метод» і «метод адміністративного права» – тотожні та визначає ці терміни, як «сукупність правових засобів і способів (прийомів), які застосовують органи управління для забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини» [169, с. 178].

Під адміністративно-правовими методами, які О. М. Бандурка та інші науковці досліджували у контексті професійної діяльності поліції, вчені розуміють «передбачені адміністративно-правовими нормами засоби, прийоми і способи, за допомогою яких поліція здійснює вплив на суспільні відносини з метою реалізації своїх правоохоронних завдань та функцій» [170, с. 209]. Вчений-адміністративіст Ю. П. Битяк під адміністративно-правовими методами розуміє «способи та прийоми безпосереднього цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) згідно закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах і в певній формі на підпорядковані їм органи і громадян» [166, с. 163].

«Аналіз запропонованих вченими адміністративістами дефініцій вказує на їх множинність, незважаючи на різний словесний вираз. Визначення поняття «адміністративно-правовий метод» не відрізняються за своєю сутністю, його тлумачення різними науковцями є майже ідентичним» [165]. Усі вчені у адміністративно-правовій сфері сходяться до єдиної думки, «що характерною ознакою адміністративно-правових методів є прямий вплив, який здійснюють органи публічного управління, на певний регульований об'єкт» [165]. Слід звернути увагу, що «метою адміністративно-правових методів є «забезпечення максимально ефективного регулювання адміністративно-правових відносин», яке здійснюється за допомогою імперативних та диспозитивних начал». Саме це підкреслює особливість адміністративно-правових методів і відмежовує їх від правових методів інших галузей права [167, с. 185]. Враховуючи зазначене, «під адміністративно-

правовими методами пропонуємо розуміти сукупність правових способів та прийомів цілеспрямованого впливу органів публічного адміністрування, в межах їх публічно-владних повноважень, на підпорядкований суб'єкт, для забезпечення регулювання адміністративних правовідносин. Адміністративно-правові методи виконують роль опори, основи адміністративно-правового механізму» [165].

«Забезпечення державної політики у сфері ПД відбувається у межах відповідного адміністративно-правового механізму, який, у свою чергу, має в основі адміністративно-правові методи реалізації, за допомогою яких впорядковуються відносини, зокрема, у визначеній сфері» [165].

Для того, щоб запропонувати дефініцію поняття «адміністративно-правовий метод реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності», перш за все, необхідно з'ясувати основні характерні риси таких методів. Враховуючи сутність державної політики у сфері ПД в Україні та засади відповідного адміністративно-правового механізму, можемо дійти висновків щодо характерних рис відповідних методів зокрема:

1) «мають системний характер. Доцільно зазначити, що сьогодні серед науковців існує системний підхід до розуміння правових методів, зокрема, і до методів адміністративного права». Щодо системності такого явища влучно зазначає В. В. Юровська, яка пише, що «методи адміністративного права мають всі ознаки системи, компоненти якої інтегровані між собою та зовнішнім середовищем». На переконання вченої, «адміністративно-правові методи є самостійною системою з власною структурою та водночас є підсистемою механізму адміністративно-правового регулювання» [171, с. 186]. Для розуміння сутності методів реалізації державної політики ця ознака має важливе значення, адже такі методи внутрішньо взаємопов'язані, і хоч неможливо довести їх взаємозалежність та зміст таких зв'язків, проте ці методи мають спільні риси, завдання, способи та прийоми дії здійснення відповідного впливу на підпорядкований об'єкт, зокрема у сфері підприємницької діяльності [165];

2) «є вольовими способами досягнення мети адміністративно-правового механізму реалізації, основною метою якого є реалізація функцій та виконання завдань відповідного адміністративно-правового механізму» [165];

3) «відображають публічно-правову важливість відповідної сфери – при реалізації адміністративно-правового механізму публічний інтерес має переважати усі приватні інтереси у визначеній сфері» [165];

4) «їх дія поширюється на усіх можливих суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва»;

5) «за своєю сутністю методи публічно-правової діяльності та методи реалізації права є інтегрованими, адже без їх взаємодії відповідний адміністративно-правовий механізм не досягне основної мети – реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності» [165].

Зважаючи на наведені основні риси, пропонуємо методи реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності розуміти як сукупність правових способів та прийомів цілеспрямованого впливу, які застосовують уповноважені суб'єкти визначеного адміністративного правового механізму, в межах власної компетенції, для досягнення мети та завдань державної політики у сфері підприємницької діяльності [165].

У теорії адміністративного права існують різноманітні підходи до класифікації адміністративно-правових методів, серед таких підходів є: «поділ таких методів на імперативні та диспозитивні (допоміжні, рекомендаційні) методи» [172, с. 255]; Т. О. Коломєць, окрім зазначених, виокремлює також: метод влади-підпорядкування (субординації); метод рекомендації; метод узгодження (координації); метод рівності [173, с. 12]. У свою чергу В. В. Юровська пропонує класифікувати методи адміністративного права за наступними критеріями: – «за ступенем використання методи поділяються на: основні та акцесорні». Основні, у свою чергу, за характером правового впливу на імперативні та диспозитивні адміністративно-правові методи. А акцесорні – на рекомендаційні та заохочувальні методи. «Подальша класифікація адміністративних методів відбувається шляхом віднесення кожного виду до

певного підкласу, які є способами правового регулювання, зокрема: дозволи, заборони, приписи, зобов'язання» [174, с. 62].

Перелічені підходи до класифікації адміністративно-правових методів можуть бути використані в контексті наукового дослідження адміністративно-правових методів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Отже, з урахуванням зазначених концепцій, зважаючи на специфіку та мету адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері ПД, пропонуємо класифікувати відповідні адміністративно-правові методи за ступенем використання на основні та додаткові (акцесорні). До основних відповідних адміністративно-правових методів пропонуємо віднести наступні: імперативні методи (переконання; примусу; контролю); диспозитивний метод (координації) [165].

Таким чином, серед імперативних методів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності визначимо такі:

1) «метод переконання – є активним і систематичним» [175, с. 88], тому цей метод є способом впливу на відповідні правовідносини, зокрема щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. Вчені-адміністративісти під переконанням розуміють певну систему заходів, як правового, так і неправового характеру, які вчиняються органами публічного адміністрування, у формах: заохочення, роз'яснення та інших заходах виховного характеру [176, с. 4]. Переконання дає можливість скоординувати належну поведінку суб'єкта, на якого спрямовано управлінський вплив, та досягти мети без застосування методу примусу [165].

У контексті дослідження адміністративно-правових форм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності метод переконання застосовується та поширюється на усіх суб'єктів відповідного адміністративно-правового механізму, як суб'єктів реалізації відповідної державної політики, так і на суб'єктів, на яких розповсюджується відповідна державна політика. Метод переконання, переважно, застосовується у формі

інформаційної взаємодії (через офіційні веб-сайти органів публічного адміністрування; шляхом організації проведення роз'яснень щодо реалізації державної політики у сфері ПД, круглих столів; мотиваційних програм тощо);

2) метод примусу є залежним від застосування методу переконання. З цього приводу А. Т. Комзюк зазначає, що «примус застосовують на основі переконання до тієї частини громадян, які порушують чинні норми й правила, і проявляється він у притягненні винного в скоєнні правопорушення до того чи іншого виду юридичної відповідальності». Вчений підкреслює, що «цілеспрямований характер застосування такого примусу зумовлює його дієвість» [177, с. 67]. У межах аналізу адміністративно-правових методів реалізації державної політики у сфері ПД можна зазначити, що цей метод реалізується через: а) «адміністративний примус»; б) «політико-правовий примус»;

3) метод контролю – «є одним із основних способів для забезпечення дисципліни та законності у державному управлінні» [178, с. 158]. С. В. Ківалов при цьому визначає контроль суб'єктів публічного адміністрування, як діяльність, «яку спрямовано на своєчасне виявлення та ліквідацію факторів, що заважають ефективному здійсненню функцій держави та місцевого самоврядування». З точки зору вченого, метою здійснення контролю з боку держави, зокрема є: «виявлення і припинення фактів порушень чинного законодавства, встановлення причин та умов, що сприяють їх вчиненню; порівняння досягнутих результатів з попередніми та очікуваними; недопущення нових порушень і шкідливих наслідків» [179, с. 3–4].

Отже, як «метод реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, контроль являє собою певний нормативний механізм здійснення дій контролюючого характеру з боку уповноважених органів державної влади», який виявляється в наступному: а) «оцінці законності регуляторних актів, окремі положення якого мають здійснювати, зокрема, коригувальний вплив на суб'єктів ПД»; б) «контролі за діяльністю центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику, зокрема, у сфері

підприємництва, з боку ключового органу виконавчої влади, який цю державну політику формує» [180]. Тож, «використання основних адміністративно-правових методів реалізації державної політики у сфері ПД здійснюють виключно на підставі імперативних засад» [165].

«Диспозитивний правовий метод, на відміну від імперативного, вкрай різко застосовується в адміністративному праві, адже передбачає рівність правовідносин, утім в адміністративно-правовому механізмі реалізації державної політики у сфері ПД вважаємо за доцільне виділити окремо метод координації» [165]. Під координацією з точки зору В. А. Мозгової, слід розуміти взаємоузгоджену діяльність різних суб'єктів для досягнення ними спільної мети. Утім, вчена зазначає, що «координація діяльності публічних органів відбувається на основі узгодження дій між адміністративно не підлеглими один одному суб'єктами». При цьому «такі суб'єкти взаємодіють на засадах їх рівності в прийнятті спільних рішень (внесенні пропозицій, розробленні рекомендацій тощо); самостійності; персональної відповідальності за своєчасне виконання узгоджених заходів» [181, с. 290]. За таких обставин «адміністративно-правовий метод координації реалізації державної політики у сфері ПД виявляє себе через взаємодію не підлеглих один одному суб'єктів публічного адміністрування, що реалізують державну політику у визначеній царині на підґрунті узгодження ними своєї діяльності» [165].

Саме для того, щоб зрозуміти стан адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері ПД та його ефективність необхідно виокремити додаткові адміністративно-правові методи, які є спеціальними для предмета цього дослідження. За допомогою цієї групи методів можна зрозуміти стан реалізації державної політики у сфері ПД. «Серед додаткових (акцесорних) адміністративно-правових методів реалізації державної політики у сфері ПД пропонуємо виокремити такі: спеціальні програмні методи (метод прогнозування; метод аналізу) та група організаційно-розпорядчих методів (організаційний метод – метод

нормативного регламентування; розпорядчий метод – метод формалізації завдань та способів)» [165].

«Відмінністю додаткових (акцесорних) адміністративно-правових методів реалізації державної політики у сфері ПД від основних є те, що вони застосовуються виключно як основа адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у досліджуваній сфері» [163].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, «що адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності ґрунтується на певних адміністративно-правових методах» [165]. Ці методи вирізняються характерними рисами, зокрема: 1) мають системний характер; 2) є вольовими способами досягнення мети адміністративно-правового механізму реалізації, основною метою якого є реалізація функцій та виконання завдань відповідного адміністративно-правового механізму; 3) відображають публічно-правову важливість відповідної сфери; 4) їх дія поширюється на усіх можливих суб'єктів відповідного адміністративно-правового механізму; 5) за своєю сутністю ці методи є інтегрованими, адже без їх взаємодії відповідний адміністративно-правовий механізм не досягне основної мети – реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності [165].

Виявлено, що «адміністративно-правові методи реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності можна класифікувати за ступенем використання: на основні (імперативні та диспозитивні), додаткові (спеціальні програмні методи (метод прогнозування; метод аналізу) та організаційно-розпорядчі методи (організаційний метод – метод нормативного регламентування; розпорядчий метод – метод формалізації завдань та способів)» [165].

Висновки до Розділу 2

Аргументовано, що систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД насамперед складають суб'єкти публічного адміністрування, а також

інші суб'єкти, які здійснюють регулюючий, охоронний, контролюючий чи інший адміністративно-правовий вплив на процес реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Визначено, що система суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД представляє собою ієрархічно-побудовану, цілісну, взаємозалежну сукупність суб'єктів публічного адміністрування та інших суб'єктів, які реалізують повноваження та/або здійснюють відповідні функції щодо реалізації державної політики у визначеній сфері.

Підсумовано, що систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД в Україні створюють наступні суб'єкти: 1) Верховна Рада України; 2) Президент України; 3) Кабінет Міністрів України; 4) міністерства Кабінету Міністрів України; 5) Національний банк України; 6) державні установи; 7) місцеві органи виконавчої влади; 8) органи місцевого самоврядування; 9) інститути громадянського суспільства. Із запропонованої класифікації стає зрозумілим, що суб'єкти реалізації державної політики у сфері ПД в Україні поділяються на державних та недержавних.

Встановлено, що недержавні суб'єкти, які приймають участь у реалізації державної політики у сфері ПД, здійснюють такий вплив: 1) громадський контроль щодо процесу реалізації державної політики у досліджуваній сфері; 2) інформування громадськості щодо запланованих процесів реалізації державної політики у сфері ПД; 3) безпосередня участь у публічних обговореннях проєктів законів, а також й інших законопроектів у сфері підприємництва; 4) співпраця з органами державної влади та органами місцевого самоврядування з питань реалізації державної політики у визначеній сфері; 5) надання пропозицій, зауважень та рекомендацій до проєктів таких документів тощо.

Констатовано, що активна діяльність зазначених суб'єктів відіграє значну роль у суспільно-важливих процесах, зокрема, вони приймають безпосередню участь у процесі реалізації державної політики у сфері ПД. Саме тому, розглядаючи інститути громадянського суспільства, як складову

системи суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД, вказане можна визначити, як універсальний елемент цієї системи. Національне законодавство достатньо повно визначає адміністративну правосуб'єктність інститутів громадянського суспільства, що надає можливість до залучення до правотворчої та правозастосовної діяльності таких суб'єктів до державного управління, зокрема, і у сфері ПД.

Узагальнено, що суб'єкти реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, які виконують адміністративні повноваження у зазначеній сфері, складають єдину систему взаємозалежних елементів, що взаємодіють між собою та доповнюють один одного.

Класифіковано систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД на державних та недержавних. Так, до державних суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД можна поділити за характером компетенції на загальних та спеціальних. Тож, до загальних суб'єктів відносяться: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; міністерства Кабінету Міністрів України; Національний банк України; місцеві органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; інститути громадянського суспільства та інші.

До спеціальних суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД запропоновано віднести такі державні установи, як-то: а) Державна регуляторна служба України, до компетенції якої входить: реалізація державної регуляторної політики, зокрема, у сфері ПД; узагальнення практики застосування спеціального законодавства з питань, які перебувають у віданні цього державного органу; розробка відповідних законопроектів; а також відповідних регуляторних актів, які розробляються; б) Офіс з розвитку підприємництва та експорту, основними завданнями Офісу є, зокрема: розвиток публічно-приватного діалогу між підприємцями, відповідними державними органами та органами місцевого самоврядування; надання інформаційної підтримки суб'єктам господарювання, зокрема, і суб'єктам ПД; надання пропозицій до державних програм розвитку ПД; популяризація ПД;

сприяння розвитку інфраструктури ПД; надання пропозицій органам державної влади щодо детінізації бізнесу; участь у розробленні та впровадженні заходів з підтримки підприємництва на державному та регіональному рівнях.

Визначено, що до недержавних суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД відносяться інститути громадянського суспільства: фізичні особи та юридичні особи, об'єднання громадян, громадські організації, наукові установи та консультативно-дорадчі органи, засоби масової інформації тощо. Зазначені суб'єкти у процесі реалізації державної політики у визначеній сфері здійснюють такі основні завдання: 1) громадський контроль; 2) оприлюднення відповідної інформації перед громадськістю; 3) публічне обговорення законопроектів у сфері ПД; 3) відповідна співпраця з органами публічного адміністрування; 4) надання власних пропозицій щодо розвитку законодавства у сфері ПД.

Аргументовано, що адміністративно-правовий статус суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності характеризується відповідною правосуб'єктністю, повноваженнями та компетенцією, метою, завданнями та функціями таких суб'єктів, здійснення яких спрямоване на реалізацію державної політики у підприємницькій сфері за певними напрямками.

Обґрунтовано, що у відповідному адміністративно-правовому механізмі предметом реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності слід називати те, що зазнає безпосереднього впливу відповідних правових норм або управлінських рішень, а саме публічно-правові відносини у зазначеній сфері.

Визначено, що публічно-правові відносини, як предмет реалізації державної політики у сфері ПД є похідними від публічно-правових, тому їх можна інтерпретувати, як підвид публічно-правових відносин між визначеними суб'єктами, які взаємодіють між собою шляхом реалізації наданих їм прав та кореспондуючих їм обов'язків у процесі реалізації

державної політики у сфері ПД задля досягнення юридично значущого результату.

Встановлено, що зміст публічно-правових відносин, як предмету реалізації державної політики у сфері ПД, складає сукупність публічно-правових взаємообумовлюючих прав та обов'язків суб'єктів таких відносин.

Аргументовано, що структуру публічно-правових відносин, як предмету реалізації державної політики у сфері ПД, складають: 1) суб'єктивні права сторін публічно-правових відносин у визначеній сфері; 2) юридичні обов'язки органів публічного адміністрування, які вони реалізують в межах наданих їм повноважень. Констатовано, що юридичні обов'язки органів публічного адміністрування кореспондуються з правами невладних суб'єктів публічно-правових відносин, та реалізуються у межах наданих таким органам публічно-управлінських повноважень при виникненні правовідносин між цими суб'єктами; 3) суб'єкти публічно-правових відносин.

Встановлено, що до предмету реалізації державної політики у сфері ПД відносяться публічно-правові відносини у визначеній сфері, які передбачають: 1) участь сторін публічно-правових відносин у реалізації державної політики у визначеній сфері, на яку поширюється їх адміністративний вплив; 2) реалізацію повноважень сторін публічних правовідносин у процесі реалізації державної політики у відповідній сфері.

Доведено, що у публічно-правових відносинах органи публічного адміністрування переважно обтяжені відповідними юридичними обов'язками, що залежить безпосередньо від змісту таких відносин, а також їх виду. Так, зокрема, це виявляється у: здійсненні контролю та нагляду щодо вчинення порушень у сфері ПД та вчинення відповідного впливу у разі виявлення порушень; здійснення регуляторної діяльності та виконання адміністративних процедур у сфері ПД тощо.

Аргументовано, що межі реалізації державної політики відрізняються особливостями тієї сфери, в якій реалізується ця державна політика, а також предметом відповідної реалізації.

Обґрунтовано, що держава як безпосередній учасник суспільних відносин у своєму розпорядженні має спеціальні функції, форми і методи діяльності, які здебільшого не є характерними для інших учасників суспільних відносин, і необхідно розуміти, що межі реалізації державної політики у будь-якій сфері, зокрема, і у сфері ПД, формуються разом з реалізацією таких функцій, форм та методів. Такий висновок свідчить про те, що межі реалізації державної політики є результатом функціонування певних публічно-правових відносин, що складаються у визначеній сфері. Коли мова йде про межі реалізації державної політики у відповідній сфері суспільного життя, ми визначаємо можливості (реальні та потенційні) певного впливу на цю сферу.

Під межами реалізації державної політики запропоновано розуміти граничні характеристики прояву впливу держави, органів публічного адміністрування та інших суб'єктів.

Диференційовано межі реалізації державної політики у сфері ПД за рівнем їх визначеності на: 1) ті, що визначені абсолютно; 2) ті, що відносно визначені; 3) ті, що є невизначеними, які на практиці визначаються ситуативно.

Розглянуто межі реалізації державної політики у сфері ПД у об'єктивістському і суб'єктивістському аспектах.

Обґрунтовано, що в об'єктивістському аспекті межі реалізації державної політики у сфері ПД виявляються, як нормативні обмеження в діяльності держави, зокрема, у правових засадах реалізації державної політики містяться гарантії ПД, які визначені виключно на законодавчому рівні, що і виступають межами реалізації державної політики у сфері ПД.

Аргументовано, що при суб'єктивістському підході межі реалізації державної політики є саморегулюючими, тобто пов'язаними із досягненням державою та представниками інститутів громадянського суспільства кордонів, які не можна порушувати. Саме від ступеня досягнення відповідними суб'єктами та адекватності оцінки при реалізації наданих законом функцій,

завдань та повноважень таких суб'єктів, залежатиме можливість реалізації державної політики та її ефективність

Запропоновано під межами реалізації державної політики у сфері ПД розуміти гранично-можливі прояви суб'єктів публічного адміністрування, які встановлюються законодавчими обмеженнями, а також суб'єктивним осягненням суспільства і держави існуючих публічно-правових відносин, що виникають у процесі такої реалізації. Запропонована дефініція дозволяє виокремити характерні ознаки меж реалізації державної політики у сфері ПД, як-то: 1) є тим засобом, за допомогою якого надається можливість визначити гранично-можливі рівні реалізації державної політики; 2) проявляються у чітко регламентованому законодавчому закріпленні функцій та повноважень відповідних суб'єктів при реалізації державної політики у сфері ПД; 3) підкреслюють цілеспрямованість державної політики відповідно до її напрямів; 4) визначаються на підставі положень законодавства, але з урахуванням суб'єктивного відношення (осягнення) при виборі можливої поведінки; 5) передбачають як діяльність держави, так і окремих її інститутів при реалізації державної політики у сфері ПД; 6) визначають вид та міру можливого впливу органів публічного адміністрування при реалізації відповідної державної політики.

Резюмовано, що категорія «межі реалізації державної політики у сфері ПД» є доволі складною для науково-теоретичного пізнання через те, що складова цього поняття «межі» – є родовим поняттям, яке є доволі абстрактним. Також це обумовлено складністю предмету реалізації державної політики у сфері ПД – публічно-правових відносин, що виникають у цій сфері. З нашої точки зору, критерії визначення меж реалізації державної політики у сфері ПД відображені у самому характері таких публічно-правових відносин.

Класифіковано адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері ПД за правовою сутністю на: 1) правові форми, які виявляються у таких видах діяльності суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємництва, як-то: правозастосовна; установча; контрольна;

наглядова; установча; 2) неправові (організаційні) форми, які характеризують окремі процедури сфери діяльності суб'єктів реалізації державної політики у визначеній сфері. До таких форм запропоновано віднести: інформаційне, матеріально-технічне, кадрове, наукове та інше організаційне забезпечення відповідних суб'єктів, за допомогою якого вони здійснюють реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Визначено адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері ПД, як зовнішнє вираження дій суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених на здійснення, в межах їх власних адміністративних повноважень, державної політики у сфері ПД, яке спрямоване на досягнення певних цілей та виконання завдань, реалізація яких може спричиняти або не спричиняти настання юридичних наслідків».

Класифіковано адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємництва:

– за реалізацією норм права на такі види: 1) дотримання принципів реалізації державної політики у відповідній сфері; 2) неухильне виконання правових норм, що складають засади адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва; 3) використання положень нормативно-правової основи відповідного адміністративно-правового механізму; 4) застосування правових норм, що складають підґрунтя відповідного адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва;

– за правовою сутністю на такі види: 1) правові форми; 2) неправові (організаційні) форми.

Обґрунтовано, що адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності ґрунтується на певних адміністративно-правових методах.

Виокремлено характерні риси методів реалізації державної політики у сфері ПД: 1) мають системний характер; 2) є вольовими способами досягнення мети адміністративно-правового механізму реалізації, основною метою якого

є реалізація функцій та виконання завдань відповідного адміністративно-правового механізму; 3) відображають публічно-правову важливість відповідної сфери; 4) їх дія поширюється на усіх можливих суб'єктів відповідного адміністративно-правового механізму; 5) за своєю сутністю ці методи є інтегрованими, адже без їх взаємодії відповідний адміністративно-правовий механізм не досягне основної мети – реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Класифіковано адміністративно-правові методи реалізації державної політики у сфері ПД за ступенем використання на: основні (імперативні та диспозитивні), додаткові (спеціальні програмні методи (метод прогнозування; метод аналізу) та організаційно-розпорядчі методи (організаційний метод – метод нормативного регламентування; розпорядчий метод – метод формалізації завдань та способів).

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Перспективні напрямки удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні

Стимулювання розвитку сфери ПД є надважливим пріоритетом державної політики, особливо в умовах протидії та усунення наслідків економічної кризи, яка спричинена, зокрема, повномасштабним військовим вторгненням на територію України з боку Росії. Тому, із урахуванням висновків, отриманих у результаті проведеного дослідження адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері ПД в Україні, доходимо думки, що проблема вдосконалення адміністративного законодавства, зокрема, щодо реалізації державної політики у сфері ПД, наразі є нагальною.

Загалом, аналізуючи масштабні процеси перетворень, що відбуваються в сучасній Україні, а також оцінюючи їх результати, можна зазначити, що:

- 1) сучасний стан адміністративного законодавства у сфері ПД вказує на назрілий етап його реформування відповідно до викликів сьогодення;
- 2) необхідність модернізації системи державного управління, зокрема, шляхом запровадження відповідної адміністративної реформи;
- 3) набуває актуальності узгодження напрямів реалізації державної політики у сфері ПД із основними засадами адміністративної реформи [182].

У вказаному напрямі прийняті та реалізуються Закони України: «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [77]; «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» [80]; «Про державне прогнозування та розроблення

програм економічного і соціального розвитку України» [83]; «Про інвестиційну діяльність» [85]; Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» [183]; розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про затвердження плану заходів з виконання у 2013 році Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» [99], «Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» [184]; Національна економічна стратегія на період до 2030 року [53]; регіональні та місцеві програми підтримки малого і середнього підприємництва тощо.

У контексті аналізу адміністративної реформи необхідно акцентувати увагу на її мету та завдання. Згідно з основними положеннями Концепції адміністративної реформи в Україні [184] метою зазначеної реформи є, зокрема: поетапне створення системи управління, яка забезпечить розвиток України, як «високорозвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя», що дозволить їй стати повноцінним членом Європейського Союзу та впливовим чинником у світі. Така система державного управління має бути підконтрольною народові, такою що побудована на наукових принципах, ефективною та прозорою [184].

Зазначена адміністративна реформа має здійснюватися у таких напрямках, а саме: 1) створення нової правової бази, що регламентуватиме державне управління в Україні; 2) формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення державного управління; 3) кадрове забезпечення нової системи державного управління; 4) зміцнення та формування нових фінансово-економічних основ функціонування державного управління; 5) наукове та інформаційне забезпечення відповідної реформи [184]. Кожен із визначених напрямів впливає на реалізацію державної політики, у тому числі і у сфері ПД. Утім, слід зазначити, що і досі її основні положення так і залишаються нереалізованими, що свідчить про недосконалість зазначеного реформування. З наведеного слідує, що актуальні проблеми Адміністративної реформи знижують ефективність державної

політики, зокрема, у сфері ПД. Саме тому вчені, які досліджували загальні аспекти Адміністративної реформи, акцентували увагу на її недоліках, зокрема:

З. С. Гладун зазначає, що проблемою національної Адміністративної реформи є: по-перше, надмірне втручання держави в діяльність суб'єктів господарської діяльності; по-друге, нагальна необхідність переорієнтації функцій органів виконавчої влади з адміністративно-розпорядчих та функцій надання управлінських (державних) послуг; по-третє, недосконалість важелів управління, притаманних органам виконавчої влади [185];

В. Я. Малиновський вказує на відсутність послідовності, системності та наукового обґрунтування адміністративної реформи, що у результаті принесло лише перерозподіл владних повноважень, тобто кадрову перестановку між суб'єктами публічного адміністрування, що не обумовило системних змін у сфері державного управління. Саме тому виконавча влада не здатна оперативно реагувати на виклики сучасності [186, с. 22];

О. М. Сохань акцентує увагу на проблемах «реального забезпечення прав і свобод людини»; «створення сучасної системи підготовки управлінських кадрів»; «зменшення кількості чиновницько-бюрократичних ланок» [187, с. 173];

В. Б. Авер'янов підкреслює проблему «відсутності системи державно-правових актів виконавчої влади за їх юридичною силою, які б забезпечували сталість і узгодженість реформи на основі верховенства права [188, с. 23].

Тож, якщо розглянути зазначені аспекти, крізь призму сфери ПД, можна зазначити, що проблема втручання держави у діяльність суб'єктів ПД дійсно лишається актуальною. Так, межі контролю та нагляду, визначені на рівні національного законодавства, є жорсткими, що може обмежувати розвиток ПД, як окремої суспільно та економічно-важливої сфери.

Відсутність чіткого розмежування та дублювання повноважень між різними суб'єктами публічного адміністрування також призводить до можливих зловживань з боку відповідних суб'єктів, а також несе додаткові

корупційні ризики, тому постає необхідність оптимізації системи суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД. Сьогодні, не дивлячись на зовнішні та внутрішні загрози, Україна стоїть на шляху вирішення зазначених проблем.

Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [184], яка була розроблена відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу» [189], «містить пріоритетні напрями та окремі заходи державної політики, спрямованої на стимулювання підприємницької ініціативи для забезпечення економічного зростання України» [185], що відповідно, знайшли свій розвиток у Стратегії [181].

Серед проблем у сфері малого та середнього підприємництва, які потребують розв'язання у Стратегії [184] зазначені такі: 1) «відсутність налагодженої та ефективної координації дій заінтересованих сторін»; 2) «неузгодженість державної політики у сфері розвитку підприємництва»; «нестабільне та непередбачуване регуляторне середовище, в якому функціонують суб'єкти малого і середнього підприємництва»; 3) «відсутність взаємодії між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо розв'язання поточних проблем малого і середнього підприємництва»; 4) «недостатня інституційна спроможність реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва»; 5) низький рівень інвестування; 6) обмежена державна фінансова підтримка окремих сфер державної політики, зокрема розвитку ПД; 7) «обмеженість доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва до ресурсів», зокрема, до фінансових та майнових; 8) «значна частка неформального сектору економіки»; 9) «невідповідність існуючої інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва як потребам малого і середнього підприємництва» тощо [184].

Напрями удосконалення адміністративного законодавства щодо державної політики у економічній сфері, а також у сфері ПД, також визначені

у Програмі економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [190]. Так, напрямами реформування були визначені: 1) реформа державних фінансів; 2) розвиток фінансового сектору; 3) реформа медичного обслуговування; 4) реформа освіти та розвиток науково-технічної сфери; 5) реформа соціальної сфери; а також 6) дерегуляція, розвиток підприємництва та реформування надання адміністративних послуг, що включає в себе: оптимізацію процедури державної реєстрації суб'єктів ПД; спрощення дозвільної системи та сфери ліцензування; посилення захисту прав інвесторів; реформування митних процедур; вдосконалення системи нагляду (контролю) у сфері ПД; захист економічної конкуренції; розвиток та підтримку підприємництва (забезпечення сприятливих умов для бізнесу); реформування надання адміністративних послуг тощо. І хоча ця Програма була розрахована на 4 роки, проте більшість її положень і досі залишаються нереалізованими.

Неможна заперечити, що протягом останніх років у цьому напрямку була проведена неабияка робота. Так, постійно проводиться плідна діяльність щодо оптимізації та реформування державної політики у сфері ПД, серед позитивних аспектів такої роботи можна відмітити, зокрема: удосконалення дозвільних процедур у сфері ПД, а також процедури державної реєстрації фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб; цифровізація та спрощення доступу до величезної кількості адміністративних послуг; зниження рівня бюрократії при наданні адміністративних послуг у сфері ПД; послаблення безпосереднього адміністративного державного контролю (нагляду) за діяльністю суб'єктів ПД; реформування сфери надання адміністративних послуг. Необхідно також зазначити, що до 2021 року за найвпливовішим рейтингом, що є маркером легкості ведення бізнесу Світового банку «Doing Business» Україна постійно покращувала свої позиції за різними компонентами відповідного рейтингу з-поміж 189 країн світу, утім через повномасштабне військове вторгнення поступово почала втрачати свої позиції

[191], – це свідчить про те, що за відсутності зовнішніх загроз державна політика, зокрема, у сфері ПД реалізовувалася за правильним вектором.

Основним програмним документом, що визначає основні напрями державної політики у економічній сфері, у тому числі і у сфері ПД – є Національна економічна стратегія на період до 2030 року [53]. У преамбулі Національної економічної стратегії зазначено, що «проведення послідовної державної політики, спрямованої на європейський та євроатлантичний курс, <...> створення сприятливого бізнес-клімату, розвиток підприємництва та підтримка експорту, залучення інвестицій та розвиток ринків капіталу, розвиток внутрішнього споживання та інші механізми дадуть змогу посилити позицію країни як регіонального суб'єкта та стануть чинниками зростання економіки» [53].

Стратегія визначає основні орієнтири в економічній політиці, зокрема і у сфері ПД, як-то: «європейська та євроатлантична інтеграція»; «розвиток цифрової економіки як одного із драйверів економічного зростання України»; «реінтеграція тимчасово окупованих територій», пріоритетність їх розвитку; «гарантування дотримання принципів гендерної рівності під час здійснення державної політики»; «недоторканна приватна власність»; верховенство права; «захищеність прав усіх суб'єктів права власності»; запобігання і протидія корупції; економічна свобода («підприємець основа економіки»); «вільна і чесна конкуренція, рівний доступ для бізнесу»; «розвиток підприємництва, інновацій і талантів»; «безбар'єрний рух капіталу на території України»; «інституційна спроможність»; «прагматичність, суб'єктність у визначенні напрямів економічного розвитку»; «інтегральний економічний підхід»; «національна безпека за рахунок партнерства та інвестицій» [53].

Окрім, основних орієнтирів розвитку державної економічної політики, Стратегія визначає також перелік заборонених кроків, які можуть стати перепонами на шляху до розвитку економіки України, при реалізації державної політики, зокрема: «припинення структурних реформ»;

«збільшення зарегульованості бізнесу»; «зростання податкового навантаження»; «невиконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»; «втрата незалежності Національного банку, Антимонопольного комітету, Рахункової палати, Національного антикорупційного бюро»; «монополізація конкурентних ринків»; «недобросовісне використання економічних стимулів»; «неправомірне використання бюджетних коштів»; «втрата кредитоспроможності та зниження кредитних рейтингів держави»; «критичний рівень боргового навантаження» тощо [53].

На виконання зазначеної Стратегії підготовлено низку нових нормативно-правових актів, прийняття яких може покращити адміністративно-правове та економічне середовище для ПД в Україні, наприклад: спрощення порядку створення та державної реєстрації суб'єктів ПД; зменшення видів господарської діяльності, що потребують ліцензування; звуження переліку документів дозвільного характеру; зменшення державного контролю та нагляду у сфері ПД; зменшення кількості планових та позапланових перевірок. Попри це не відбулося покращення якісних характеристик розвитку сфери ПД. А нагальність проблеми посилюється тим, що розвиток зазначеної сфери, її масштабування є однією із основних структурних змін економічного сектору держави, а отже, і покращення життя населення та забезпечення соціально-економічної безпеки суспільства.

Перш, ніж запропонувати перспективні напрямки удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує реалізацію державної політики у сфері ПД, ми розглянемо також інші проблемні тенденції сьогодення, що складаються у цій царині, зокрема: а) високий рівень податкового навантаження на бізнес; б) монополії на ринку; в) невисокий рівень захисту права власності, зокрема, через недосконалість судової системи та високий рівень корупції; г) високі ставки кредитування – ці фактори виступають системними перешкодами для розвитку підприємницької сфери.

Не дивлячись на величезну кількість системних проблем у сфері ПД, варто зазначити, що протягом останніх років набуває розвитку інфраструктура ПД, а також зросли умови для розвитку та підтримки суб'єктів ПД завдяки створенню бізнес-шкіл, інноваційних центрів, різноманітних кластерів та технологічних центрів, розширився доступ підприємців до безкоштовного навчання. Цю масштабну ініціативу з розвитку підприємництва запровадило Міністерство цифрової трансформації України при реалізації проекту Дія.Бізнес.

Серед негативних тенденцій також необхідно зазначити такі: корупція; недосконалість судової системи, а також організаційні фактори, що негативно впливають на розвиток сфери ПД, як-то: незахищеність суб'єктів ПД від рейдерства; збитковість ПД, або невисокі фінансові результати її провадження, що відбувається, зокрема, через зниження купівельної спроможності споживачів товарів та послуг; складність проходження дозвільних та погоджувальних процедур; велика кількість перевірок контролюючих органів; брак найманих співробітників (через війну); обмеженість доступу до ринків збуту через приховану монополію цілих сегментів економіки (використання адміністративного ресурсу, створення штучних перешкод, тиск на конкурентів у сфері ПД); низький рівень інвестиційної активності сфери ПД; недосконалість законодавства у сфері державно-приватного партнерства; неефективність програм, концепцій, стратегій підтримки та розвитку сфери ПД через відсутність системності, недосконалість організаційних засад реалізації державної політики у визначеній сфері тощо. Зазначені негативні тенденції у національній економіці, зокрема, у сфері ПД, спостерігаються через відсутність ефективної адміністративної реформи. У цьому контексті також необхідно зважати на те, що будь-яка реформа має бути не лише стратегічно спланована, а й повинна містити чіткі індикатори ефективності її реалізації.

Отже, успішність державної політики України на пряму залежить від стану та напрямів реалізації адміністративної реформи та внесення

відповідних змін до адміністративного законодавства України, а також від вирішення зазначених вище негативних тенденцій у сфері ПД.

У такому разі перспективними напрямками удосконалення адміністративного законодавства у визначеній сфері можуть бути наступні:

1. Децентралізація окремих функцій і повноважень органів виконавчої влади на місця. Перш за все, у контексті зазначеного необхідно з'ясувати, що у теоретичних дослідженнях термін «децентралізація» розглядається різнопланово. «На семантичному рівні децентралізація (від латинського *de* – протиставлення, *centralis* – центральний) трактується як знищення, ослаблення або скасування централізації» [192, с. 249]. Тобто дерегуляція представляє собою певну систему перерозподілу функцій і повноважень між центральними та місцевими рівнями, в якій розширюються повноваження останніх [193, с. 241]. Але, на нашу думку, децентралізація функцій та повноважень передбачає не лише передачу останніх органам місцевого самоврядування, а й делегування повноважень іншим суб'єктам, які згідно з покладеними на них функціями здатні виконувати такі повноваження. Прикладом такого делегування може бути реформування системи надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації, запровадженого у 2015 році, яка стала вкрай успішною, що виявляється, зокрема, у тому, що: розширився доступ громадян, а також суб'єктів ПД до адміністративних послуг у цій сфері; знизився рівень корупції завдяки «системі єдиного вікна»; підвищилася якість надання адміністративних послуг та скоротилися строки їх надання тощо. Позитивним моментом зазначеної реформи також стало те, що повноваженнями з державної реєстрації були наділені нотаріуси, як державні реєстратори, що підвищує конкуренцію між суб'єктами державної реєстрації, а отже, стимулює останніх самовдосконалюватися та встановлювати конкурентоспроможні ціни на власні послуги.

Отже, як вже було зазначено, децентралізація повноважень знижує рівень корупції та, майже, нівелює корупційні ризики, розширює можливості доступу громадян до адміністративних послуг, підвищує конкуренцію між

множинними суб'єктами надання адміністративних послуг, зокрема і у сфері ПД, дозволяє нівелювати монополію у сфері надання адміністративних послуг. Тому в аспекті аналізу реалізації державної політики у сфері ПД децентралізація функцій та повноважень є перспективним напрямком, який потребує розвитку, адже це є стимулюючим фактором для службовців, підвищує конкуренцію між відповідними суб'єктами, сприяє викоріненню корупції і підвищенню якості та доступу до адміністративних послуг, у тому числі у досліджуваній сфері.

2. Деретуляція сфери ПД – цей напрямок державної політики спрямований на оптимізацію системи ліцензування, зменшення кількості перевірок для суб'єктів ПД, зменшення податкового тиску на бізнес та послаблення контрольно-наглядової функції відповідних суб'єктів публічної адміністрації, оптимізацію процедури державної реєстрації тощо.

Зазначимо, що за цим напрямком держава вже почала реалізувати державну політику у сфері ПД. Так, у червні 2023 року Кабінет Міністрів України спростив ведення ПД у сфері надання послуг. Зокрема, скасовується обов'язок суб'єктів ПД, що надають послуги населенню погоджувати з місцевими органами влади режим роботи. Це було реалізовано шляхом затвердження Кабінетом Міністрів України «Правил побутового обслуговування населення» [194]. Відповідну Постанову було затверджено на засіданні Кабінету Міністрів України 16 червня 2023 року. З цього приводу Перший віце-прем'єр–міністр України – Міністр економіки України Юлія Свириденко зазначила, що «Уряд продовжує проводити послідовну політику дерегуляції українського бізнес-середовища. Ми скасовуємо документи, які втратили актуальність, гальмують розвиток підприємництва та заважають інвестувати в українську економіку. Наша задача створити таке бізнес-середовище, в якому підприємці не будуть витрачати свою енергію та час на непотрібну дозвільну документацію, а займатимуться виключно розвитком своїх підприємств» [195].

Так, відповідно до Правил побутового обслуговування населення скасовується перелік застарілих регуляторних норм, які діяли ще з 1994 року, а також запроваджує деякі зміни щодо правил та умов ведення бізнесу, зокрема: «виключається норма щодо обов'язкової сертифікації послуг, адже державна система сертифікації припинила існування ще в 2018 році»; «встановлюються права та обов'язки виконавців та споживачів при наданні побутових послуг»; «надається право виконавцям самостійно встановлювати режим роботи об'єктів надання послуг, крім об'єктів, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад»; «надається можливість споживачам розраховуватись в безготівковій формі за надані послуги»; «встановлюється вимога обслуговувати споживачів державною мовою при наданні послуг, або на прохання споживача іншою мовою, прийнятною для сторін»; «визначаються деякі інші особливості надання окремих видів побутових послуг» [194].

Доцільно також зазначити, що державна політика, що реалізується за напрямком дерегуляції повністю співпадає з основною концепцією Національної економічної стратегії на період до 2030 року [53], що передбачає створення сприятливого середовища для розвитку сфери ПД: зокрема, оптимізація кількості дозвільних документів; скасування основної маси регуляторних актів, що ускладнюють ведення ПД; оптимізація кількості органів нагляду та контролю; цифровізація бізнесу; створення стимулюючих механізмів інвестиційної діяльності тощо. З урахуванням зазначеного, дерегуляція сфери ПД є пріоритетним напрямком зміни адміністративного законодавства, зокрема, у досліджуваній сфері.

3. Повна цифровізація адміністративних послуг в Україні – є процесом, що спрощує доступ та безпосередньо процедуру надання адміністративних послуг за допомогою цифрових технологій. Як зазначає О. М. Вінник, «головною метою цифровізації адміністративних послуг є полегшення комунікації з органами державної влади та місцевого самоврядування. Проте у процесі реалізації постала проблема так званої «цифрової нерівності». Автор

зазначає, що внаслідок низького рівня цифрової грамотності населення не усі мають доступ до нового способу отримання адміністративних послуг» [196, с. 216]. Дійсно, проблема низького рівня цифрової грамотності населення є актуальною. Тому зазначений напрямок реалізації державної політики має супроводжуватися розвитком відповідної інфраструктури для громадян, зокрема, і суб'єктів ПД, яка передбачає безкоштовне навчання для таких осіб засадам цифрової грамотності.

Загалом, цифровізація – є ключем до ефективності, адже відповідні особи можуть отримувати адміністративні послуги швидко, без черг і, навіть, не виходячи з дому. Це є великим кроком у майбутнє, адже цифровізація: оптимізує процес шляхом зменшення часу надання адміністративних послуг; підвищує прозорість надання адміністративних послуг; забезпечує безпеку та збереження даних в електронних реєстрах та базах, що є важливим, особливо, в умовах війни, коли паперові носії постійно перебувають під загрозою знищення; сприяє доступності громадян до чиновників на місцях; зменшує рівень корупції; підвищує якість надання послуг, зокрема, і для бізнесу.

4. Оптимізація та налагодження взаємодії органів виконавчої влади із інститутами громадянського суспільства – цей напрямок розвитку державної політики є дуже важливим, адже саме це свідчить про певний етап розвитку демократії в країні. Як вже було обґрунтовано у підрозділі 2.1 цієї дисертації, інституції громадянського суспільства входять до системи суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД. Щодо взаємодії влади із представниками громадянського суспільства К. А. Постол зазначає, що «сутність дієвої взаємодії держави та громадянського суспільства залежить від рівня демократичного розвитку держави, яка повинна відмовитися від своєї монопольної позиції та централізованого управління в процесі державо- та правотворення, а також інститутів громадськості, які, набуваючи правового статусу як суб'єкти управління та контролю, повинні мати рівень свідомості та культури, що відображає цінності людського розвитку» [197, с. 39]. Розділяємо зазначену точку зору та вважаємо, що взаємодія держави із

інституціями громадянського суспільства дає можливість залучити громадськість до формування державної політики, зокрема, у сфері ПД, що знижує прояви корупції та монополізації ринків, розширює можливості громадського контролю за рішеннями, що приймають органи публічного адміністрування, зокрема, у підприємницькій сфері. Принагідно відмітимо, що саме ті державні інститути, які мають широке громадське представництво, є найбільш розвиненими та демократичними.

5. Протидія рейдерству на законодавчому рівні. Протягом останніх кількох років рейдерство стало великою загрозою для суб'єктів ПД, тому держава має вжити невідкладні заходи щодо захисту права приватної власності та бізнесу, зокрема, відповідне нормативне врегулювання, на законодавчому рівні визначення рейдерства, як кримінального злочину, підвищення рівня кібербезпеки, боротьба з монополістами, розширення компетенції громадських дорадчих структур, співпраця із засобами масової інформації щодо протидії рейдерським атакам на бізнес, внесення змін до процесуальних законів щодо скорочених строків судового розгляду цієї категорії справ; залучення до співпраці провідних міжнародних фахівців, що спеціалізуються на протидії рейдерству тощо.

6. Лібералізація дозвільної системи, тобто продовження розробки заходів щодо підвищення рівня прозорості та ефективності дозвільної системи, зокрема через посилення контролю за професійною діяльністю відповідних дозвільних органів та їх посадових осіб, удосконалення роботи місцевих дозвільних органів, а саме спрощення процедур, а також скорочення термінів погодження відповідної документації документів дозвільного характеру для незначних об'єктів, створення уповноваженого органу, який би здійснював моніторинг дозвільної системи та професійної діяльності дозвільних органів; запровадження освітніх заходів для підприємців щодо підвищення рівня їх обізнаності стосовно прав і обов'язків відповідальних посадових осіб дозвільних органів.

Підсумовуючи проведене теоретико-правове дослідження, можемо зазначити, що процес реалізації державної політики у сфері ПД в Україні напряду залежить від стану державного управління, що обумовлює необхідність проведення ефективної адміністративної реформи, яка має бути не лише стратегічно спланована, а й повинна містити чіткі індикатори ефективності її реалізації.

Зазначене свідчить про те, що реформа у сфері державного управління має бути скоординована із програмно-стратегічними документами, що визначають перспективні напрямки реалізації державної політики у сфері ПД; по-друге, виявлено, що негативні тенденції, які спостерігаються у сфері ПД, носять як системний, так і організаційний характер. Так, системними перешкодами для розвитку ПД є: високий рівень податкового навантаження на бізнес; монополії на ринку; невисокий рівень захисту права власності, зокрема, через недосконалість судової системи та високий рівень корупції; високі ставки кредитування; корупція; недосконалість судової системи. Серед організаційних перешкод зазначено: незахищеність суб'єктів ПД від рейдерства; збитковість ПД, або невисокі фінансові результати її провадження; складність проходження дозвільних та погоджувальних процедур; велика кількість перевірок контролюючих органів; брак найманих співробітників; обмеженість доступу до ринків збуту; низький рівень інвестиційної активності; недосконалість адміністративного законодавства; неефективність концептуальних та організаційних засад реалізації державної політики у сфері ПД; по-третє, запропоновано такі перспективні напрямки удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує, зокрема, реалізацію державної політики у сфері ПД, зокрема: 1) децентралізація окремих функцій і повноважень органів виконавчої влади на місця; 2) дерегуляція сфери ПД, яка спрямована на оптимізацію ліцензування та сертифікації, зменшення кількості перевірок для суб'єктів ПД, зменшення податкового тиску на бізнес та послаблення контрольно-наглядової функції відповідних суб'єктів публічної адміністрації, оптимізація процедури

державної реєстрації тощо; 3) цифровізація адміністративних послуг; 4) оптимізація та налагодження взаємодії органів виконавчої влади із інститутами громадянського суспільства; 5) протидія рейдерству на законодавчому рівні; 6) лібералізація дозвільної системи, тобто продовження розробки заходів щодо підвищення рівня прозорості та ефективності дозвільної системи.

3.2. Зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та можливості його використання в Україні

Сучасна Україна стрімко розвивається в умовах формування глобального міжнародного співробітництва. Як і більшість держав наша країна знаходиться у постійній взаємодії з іншими зарубіжними державами та рядом міжнародних урядових організацій. Така взаємодія обумовлена, передусім, спільними політичними, економічними та культурними інтересами цих держав та міжнародних інституцій. З плином часу через воєнні дії у нашій державі та численні воєнні загострення на території інших країн, ми можемо спостерігати все тіснішу взаємодію України з окремими зарубіжними країнами, які у подальшому можуть обумовлювати створення міждержавних союзів, що об'єднані певним правовим полем, а також спільною метою на шляху до побудови демократичних, економічно незалежних, вільних держав.

Війна поставила перед Україною завдання збереження економіки та її успішне відновлення після перемоги. Вагомою складовою повного післявоєнного відновлення економіки України є також формування та реалізація адекватної та ефективної державної політики у сфері правового регулювання підприємницької діяльності, яке створювало надійне підґрунтя, яке б сприяло розвитку підприємництва, збільшенню кількості національних виробників, детінізацію бізнесу та привабливих умов для інвестицій капіталу в розвиток бізнесу [198].

Однією із «основних цілей такого міжнародного співробітництва є аналіз зарубіжного досвіду засад реалізації державної політики, а також державного регулювання у тій чи іншій соціально-важливій сфері, з метою оцінки можливостей його використання в Україні» [198].

Дослідженням окремих аспектів зарубіжного досвіду реалізації державної політики у тих чи інших сферах займалися такі вчені, зокрема: А. Г. Бобкова, О. М. Вінник, В. М. Гайворонський, В. А. Головенько, Л. М. Дорошенко, Л. Ф. Кривачук, С. М. Луценко, Ю. І. Остапенко, Н. М. Пархоменко, Н. О. Саніахметова, Ю. Ж. Шайгородський та багато інших. Проте сьогодні, на жаль, відсутні наукові наробітки, присвячені аналізу зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, що актуалізує обрану тему.

Україна проголосила інтеграцію до Європейського Союзу, це стало пріоритетним напрямом зовнішньополітичного курсу держави. У статті 18 Конституції України закріплено, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права» [27]. Згодом у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [81] як однією із засад зовнішньої політики України визначено – «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [81]. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [199] (Угода про асоціацію) є наймасштабнішим пакетом домовленостей, що свідчить про всебічну співпрацю між країнами. «Неодмінним елементом євроінтеграції України є узгодження національного українського законодавства із правовими нормами Європейського Союзу. Зважаючи на зазначене та на наукові завдання, які ми маємо вирішити у цьому підрозділі дисертації, перш за все, ми проаналізуємо

досвід реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності окремих країн Європейського Союзу та оцінимо можливості його використання в Україні» [198].

Беручи до уваги комплексний підхід, між соціально-економічним розвитком України та Республіки Польща є велика різниця, яка обумовлена певними причинами, зокрема: історичними, економічними, політичними та, безумовно, правовими. Адже для розвитку ринкової економіки, а також для створення належного правового підґрунтя для здійснення підприємницької діяльності повинна бути сформована належні законодавча база та запроваджена ефективна державна політика у цій сфері.

Передусім доцільно зазначити, що у Республіці Польща, як і в Україні право на вільне здійснення підприємницької діяльності гарантоване Конституцією. Так, у статті 20 Конституції Республіки Польща зазначено, що «соціальна ринкова економіка, яка заснована на свободі економічної діяльності, приватній власності та солідарності, а також діалозі та співпраці між соціальними партнерами, – є основою системи економіки Республіки Польща» [200]. Згідно зі статтею 22 Конституції Республіки Польща обмеження свободи економічної діяльності можуть бути встановлені лише законом і лише за умови виключної суспільної важливості застосування таких обмежень [200]. Принагідно слід підкреслити, що в Конституції Республіки Польща положення вказаної статті міститься у розділі, що стосується прав та свобод людини і громадянина, що також підкреслює суспільну важливість підприємницької діяльності, що закріплюють свободи на права особи та громадянина [196].

Фундаментом державної політики у сфері підприємницької діяльності Республіки Польща виступають такі стратегічні документи, як Вітчизняна програма реформ Республіки Польща на 2008–2011 роки [201]; Стратегія Національних стратегічних основ взаємодії у 2013 році; Напрями зростання інноваційності економіки на 2007–2013 роки, Збірник статистичних матеріалів про сприяння розвитку підприємництва; Напрями розвитку країни на

2020 роки [201]. Зазначені стратегічні документи Республіки Польща прямо чи опосередковано впливають на реалізацію державної політики цієї країни у сфері підприємницької діяльності. Державна політика завжди пов'язана зі створенням зрозумілої, чіткої стратегії, яка слугуватиме певним орієнтиром, передусім, для законодавчої влади, безпосередньо для суб'єктів певної сфери, зокрема, і суб'єктів підприємницької діяльності, та для держави загалом. Як справедливо зазначає А. А. Гриценко, «процес планування політики називається стратегічним, коли вирішуються стратегічно важливі політичні завдання» [203, с. 41], адже будь-який стратегічний документ містить програму на майбутнє на питаннях майбутнього, на забезпеченні якісних результатів у майбутньому від прийнятих рішень і вчинених заходів вже сьогодні.

30 грудня 2018 року в Польщі було запроваджено державну програму підтримки підприємницької діяльності під назвою *Konstytucja Biznesu* [204]. Цей документ містить пакет законів, які спрямовані на реформування та спрощення правил для сфери підприємницької діяльності. Зміни, запроваджені *Konstytucja Biznesu*, стосуються правовідносин, що складаються у сфері підприємництва, зокрема: - правовідносин суб'єктів підприємницької діяльності із суб'єктами, що вирішують питання страхування бізнесу; заснування бізнесу (реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності); - припинення діяльності суб'єктів підприємницької діяльності; - принципи економічного права; обов'язки суб'єктів підприємницької діяльності [204]. Найважливішим нормативно-правовим актом, що відноситься до державної програми *Konstytucja Biznesu*, є Закон про підприємців, який визначає найважливіші права підприємців та принципи провадження підприємницької діяльності. Перевагами *Konstytucja Biznesu* є: при заснуванні бізнесу підприємці отримують пільговий пакет, зокрема, підприємці-початківці можуть бути звільнені від сплати внесків соціального страхування за перші шість місяців підприємницької діяльності. Підприємці повинні ставати на облік по обов'язковому соціальному страхуванню

протягом 6 місяців з моменту започаткування власної справи, а не протягом 7 днів, як було раніше, тоді вони зможуть користуватися пільгами для підприємців протягом 2 років. Паралельно із зазначеним було запроваджено поняття «незареєстрована діяльність» (*firma na próbę*). Діяльність, що приносить дохід, не більше 50% від мінімальної заробітної плати (близько 260 євро на місяць), не підлягає державній реєстрації [204].

Щодо адміністративно-правових засад реалізації державної політики Республіки Польща у сфері ПД «можна відзначити запроваджений механізм зниження адміністративного навантаження, а саме: для підприємців, зокрема, для представників сектору малого бізнесу, було запроваджено принцип пропорційності адміністративного навантаження, тобто адміністративний вплив на підприємців вказаного сектору економіки має бути обмежений. Крім іншого запроваджені принципи запобігання надмірного застосування законодавства Європейського Союзу» [198].

Також були оптимізовані адміністративно-правові форми і методи регулювання підприємницької діяльності шляхом виокремлення з множинних лише трьох основних, зокрема: ліцензії, дозволи та реєстри регуляторної діяльності. До того ж було запроваджено принцип, відповідно до якого усі дозвільні документи не можуть носити виключно дискреційний характер і мають надаватися завжди, коли суб'єкт підприємницької діяльності повністю відповідає усім законодавчим вимогам [204].

Отже, враховуючи зазначене, слід акцентувати увагу на тому, що у 2018 році у Республіці Польща було запроваджено реформу у сфері підприємницької діяльності шляхом прийняття комплексної програми *Konstytucja Biznesu*, яка в собі містить ряд законів, що регулюють правовідносини у визначеній царині, чим було запущено механізм мінімізації адміністративного навантаження та державного впливу у сфері підприємницької діяльності. Зокрема, було запроваджено такі положення: 1) поняття «незареєстрована діяльність» – воно розповсюджується на сферу дрібних побутових правочинів, дрібної роздрібно торгівлі, надання разових

послуг. Для таких підприємців передбачено дозвіл проведення підприємницької діяльності без отримання відповідних дозволів, ліцензій, концесій тощо. Встановлено перелік пільг для таких підприємців – цей механізм дозволяє вивести із тіні підприємців, які фактично ведуть підприємницьку діяльність, отримують прибуток, але не сплачують відповідних внесків державі; 2) встановлено пільговий період протягом 6 місяців з моменту реєстрації підприємницької діяльності для сплати соціальних внесків (ZUS), а також аналогічний пільговий період для сплати внесків запроваджено для підприємців, що поновили власну підприємницьку діяльність (не менше 60 місяців з моменту припинення); 3) запроваджено поняття «відпустка для підприємницької діяльності» – таке припинення триває строком до 60 місяців для фізичних осіб-підприємців, і до 24 місяців – для юридичних осіб, відповідно. Ці терміни обчислюються з моменту направлення підприємцем відповідного повідомлення податковим органам; 4) була проведена цифровізація звітності, що стосується підприємницької сфери; 5) запроваджено закон щодо підтримки інвестиційної діяльності в Республіці Польща, зокрема, шляхом розширення спеціальних економічних зон і їх розповсюдження на всю територію країни.

Ще одним великим надбанням державної політики Республіки Польща у сфері підприємницької діяльності за останні 10 років стала інституційна підтримка підприємців. Так, було запроваджено інститут Речника малих і середніх підприємців, правовим підґрунтям якого став Закон Республіки Польща «Про Речника (Омбудсмена) малих і середніх підприємців» від 2018 року [205]. Згідно із Законом [205] основними завданнями цієї посадової особи, зокрема, є: а) надання правових висновків щодо законопроектів у сфері підприємницької діяльності, зокрема, стосовно врегулювання малого та середнього бізнесу; б) надає допомогу в налагодженні медіації між підприємцями і органами публічної влади; в) здійснює співпрацю з громадськими організаціями, метою діяльності яких є захист прав підприємців; г) здійснює співробітництво з громадськими рухами,

асоціаціями, як національними, так і міжнародними фондами, соціальними та професійними організаціями, діяльність яких спрямована на захист прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності; д) організовує освітні інформаційні заходи щодо питань, які стосуються підприємницької діяльності тощо [205]. Повноваження Речника (Бізнес-омбудсмена) Республіки Польща обмежуються здійсненням представництва виключно у справах між підприємцями та суб'єктами публічної адміністрації, а також органами місцевого самоврядування або іншими державними установами. Важливим є те, що така особа здійснює посередництво між суб'єктами підприємницької діяльності та адміністративними органами, фактично виконує роль медіатора для таких суб'єктів.

З точки зору польських науковців цей інститут був запроваджений для гарантування та захисту прав та законних інтересів представників малого та середнього підприємництва, а також з метою оцінки порушень і зловживань законодавства з боку представників публічної адміністрації у зазначеній сфері, та захисту у відповідний спосіб підприємців. Тобто Речник (Бізнес-омбудсмен) Республіки Польща є повністю незалежним у своїй професійній діяльності, зокрема, і від органів державної влади. Така свобода діяльності обумовлена тим, що Речник призначається на 6 років без права відкликання його з посади, не підпорядковується державному нагляду та контролю [206, с. 46, 67].

У контексті нашого дослідження справедливим буде зазначити, що у 2014 році в Україні також був запроваджений інститут Бізнес-омбудсмена. У 2022 році навіть був підписаний Меморандум про партнерство між «Радою бізнес-омбудсмена України (РБО) та Бюро Речника МСП Польщі (БРМСП). Керівники установ, Roman Waschuk та Adam Abramowicz домовилися спільно допомагати підприємцям, які працюють на території України та Польщі, обмінюватися інформацією про стан справ бізнесу та організаційно співпрацювати з інших питань у межах повноважень» цих двох інституцій [207]. Утім, досвід роботи офісу польського Речника (Бізнес-омбудсмена) є

більш успішний, ніж в Україні. Правовий статус і повноваження українського Бізнес-омбудсмена із його польським колегою – неспівмірні, зокрема, «у частині законодавчого забезпечення, повноваженнях, можливостях участі/представництва в відповідних судах» тощо [208]. Тому, на нашу думку, досвід Республіки Польща у питаннях діяльності Речника (Бізнес-омбудсмена) є вкрай важливим, а перейняття ефективних польських практик буде корисним для України.

Зазначене вище дає нам змогу дійти висновків, що державна політика Республіки Польща реалізується через стратегії, програми, плани, цілі тощо, які розраховані на 4–5 років. Досвід Республіки Польща щодо реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності – є більш успішним, ніж в Україні, адже запроваджено: 1) «комплексний підхід у державному регулюванні малого та середнього підприємництва»; 2) «ряд пільг для підприємців мікро-, малого та середнього бізнесу»; 3) «мінімізовано адміністративне навантаження та державний вплив у сфері підприємницької діяльності»; 4) «різноманітні форми фінансової підтримки підприємців (низько відсоткові кредити, субвенції, дотації, податкові пільги, залучення громадських коштів та коштів інвесторів, пільгові послуги у сфері бізнес-освіти та консалтингу)». Україна має «усі можливості для використання такого позитивного досвіду для удосконалення правових засад, зокрема, адміністративно-правових, реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні» [198].

Наступною європейською країною, яка має відповідний досвід реалізації державної політики у сфері ПД, є Чеська Республіка. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють окремі види ПД, а також умови ведення ПД у Чеській республіці є: 1) Закон № 89/2012 Сб. Цивільного кодексу (*občanský zákoník* ("NOZ")) [209], який визначає основні поняття, які відносяться до регулювання сфери ПД (фізична особа-підприємець, юридична особа, підприємець, бізнес, корпорація, договір, органи влади тощо). Цей Закон також регулює загальні питання, що стосуються сфери ПД, зокрема, регулює

основну діяльність підприємців; договірні відносини, юридичну відповідальність за порушення законодавства у підприємницькій сфері тощо. Цей Закон є загальним та застосовується у всіх випадках, крім тих відносин у сфері ПД, які врегульовані спеціальним законодавством [209]; 2) Закон № 90/2012 Сб. про комерційні компанії та кооперативи (*zákon o obchodních korporacích*, «ЗОК») [210] містить детальне регулювання окремих видів комерційних компаній; 3) Закон № 304/2013 Сб. про державні реєстри юридичних та фізичних осіб (*o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob*) [211], який регулює процедуру внесення інформації у реєстри, визначає осіб, які мають право реєструвати такі відомості, їх повноваження, умови діяльності, а також регулює процедури внесення записів у торговий реєстр, які здійснюються нотаріусами [211]; 4) Закон № 455/1991 про торгівлю (*živnostenský zákon*) [212], який визначає окремі види торгівлі, умови видачі та припинення дії торговельних ліцензій, права та обов'язки підприємців, які здійснюють ПД у сфері торгівлі [212]; 5) Закон № 262/2006 Сб. Про Трудовий кодекс Чеської Республіки (*Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce*) [212] регулює здійснення «залежної діяльності», тобто умови використання підприємцями праці найманих осіб для розвитку власної ПД, визначає підстави виникнення, зміни чи припинення трудових відносин, а також права та обов'язки працівників та роботодавців [213].

Законодавство Чеської Республіки визначає різні форми ПД, утім у контексті нашого дослідження, проаналізуємо засади ПД індивідуальних підприємців. Так, самозайнята особа являє собою найпростішу у адміністративному відношенні форму підприємницької діяльності у Чеській Республіці, оскільки для того, щоб фізична особа стала самозайнятою, вона має отримати відповідну ліцензію на ведення бізнесу. Тобто отримати статус самозайнятої особи можливо лише у разі повної її відповідності визначеним у законодавстві умовам для цього виду ПД. Велику групу самозайнятих осіб представляють особи, які зайняті ПД у сфері торгівлі.

До самозайнятих осіб за законодавством Чеської Республіки також відносять представників так званих «незалежних» професій, як-то: правозахисники, нотаріуси, аудитори, експерти, перекладачі, архітектори, лікарі, ветеринари і так далі, які реєструються відповідними професійними, а лікарі у Чеській медичній палаті. У цьому аспекті можна провести паралелі з українським законодавством, яке аналогічно врегульовує відповідні правовідносини [214]. Отже, у Чеській республіці достатньо широкий перелік видів підприємницької діяльності, які не підпадають під регулювання загального законодавства Закону про торгівлю [212], а їх ПД регулюється спеціальним законодавством. Доцільно зазначити, що вплив самозайнятих осіб на економіку у Чеській Республіці є найзначнішим.

Державна політики Чеської Республіки у сфері ПД також, як і у Республіці Польща, реалізується через відповідні концепції та стратегії, зокрема, Уряд Чеської Республіки затвердив Стратегію підтримки малого та середнього підприємництва в Чехії на період 2021–2027 років, яку підготувало Міністерство промисловості і торгівлі. Основна мета Стратегії – підвищення та конкурентоздатність чеського про шарку малого та середнього підприємництва, а також підсилити міжнародні позиції Чеської Республіки у сфері наукових досліджень, інновації та використання передових технологій. Цей документ заснований на рекомендаціях Світового банку та Європейської комісії, а також Асоціації підприємців Чеської Республіки. Основними напрямками реалізації державної політики у сфері ПД Чеської Республіки згідно з положеннями Стратегії є: бізнес-середовище; доступ до економічних ринків, робоча сила; навички та освіта; дослідження та розробки, а також інновації; ефективне використання ресурсів тощо. Усього у Стратегії міститься 107 амбіційних заходів, реалізація яких має досягти поставленої мети та призвести до усебічного розвитку малого та середнього підприємництва у Чеській Республіці [215].

Відповідальність за реалізацію визначених напрямків було покладено на відповідні державні органи та відомства, відповідно до направленості їх

діяльності. Для реалізації зазначеного Уряд провів перерозподіл функцій і повноважень відповідних органів [215], тобто можна дійти висновку, що сфера державного управління Чеської Республіки зазнала певного реформування, а отже, адміністративна реформа передувала запровадженню визначеної Стратегії. Щодо доцільності такої державної політики ми дійшли висновків у підрозділі 3.1. даної дисертації.

Принагідно зазначити, що вказана Стратегія містить у собі ключові стратегічні та концептуальні документи затверджені на європейському рівні. Стратегія заснована на висновках та рекомендаціях та аналізі поточного стану сфери ПД у Чеській Республіці, підготовлених Світовим банком у межах співробітництва із Міністерством внутрішніх справ та Європейським Союзом і у той же час Стратегія є продовженням Концепції підтримки малого та середнього підприємництва на період 2014–2020 років [215].

Як убачається з проведеного дослідження реалізації державної політики у сфері ПД у Чеській Республіці, засади правового регулювання у визначеній сфері схожі із українськими. Проте система законодавчих актів, що регулюють сферу ПД, є більш оптимізованою і не такою розпорошеною, як в Україні. Державна політика у сфері ПД реалізується згідно із положеннями національних стратегічних документів, які визначають як проблеми у досліджуваній сфері, так і шляхи їх вирішення за визначеними напрямками. Також треба відзначити ефективний вплив заздалегідь проведеної адміністративної реформи, що дозволить безперешкодно виконувати основні завдання, визначені у Стратегії підтримки малого та середнього підприємництва в Чехії на період 2021–2027 років, а тому і досягти основної її мети.

На противагу Польщі та Чехії, Угорщина, як країна Європейського Союзу, побудувала державну політику у сфері ПД на кредитно-грошовій підтримці відповідних суб'єктів. Такий позитивний досвід може бути корисним і для України. Так, у певний час кредитування середнього та малого бізнесу стало певною «рушійною силою» економіки Угорщини. Саме завдяки

розсудливій політиці кредитування угорцям вдалося твердо поставити приватний бізнес на ноги. Усі кредити, застосовувані в Угорщині з початку 1990-х рр., можна розділити на 3 категорії: спеціальні – для середнього та малого бізнесу; кредити за програмою для великого бізнесу, мікрокредити і кредити для проведення санації. Кредити за програмою для великого бізнесу доступні тим підприємствам, у статутному фонді яких частка держави менше 50%. Такі кредити використовуються для розширення діяльності, тобто на придбання основних фондів. Кредити для проведення санації надаються підприємцям, які бажають придбати майно підприємств, що ліквідуються. Система надання санаційних кредитів, введена в Угорщині на початку 1990-х років, мала на меті прискорити і спростити процес ліквідації банкрутів [216].

Отже, ми проаналізували напрями реалізації державної політики у сфері ПД трьох країн Європи – Республіки Польща, Чеської Республіки та Угорщини. Було встановлено, що важливим елементом реалізації державної політики у сфері ПД у зазначених європейських країнах є система державного прогнозування і стратегічного середньострокового планування. «Аналізуючи досвід відповідної державної політики у цій країні, необхідно зазначити, що у них є чітка та зрозуміло стратегія розвитку сфери ПД» [217, с. 153–154], тобто державна політика у сфері ПД Угорщини має чітку організаційну структуру.

Основними перевагами державної політики у сфері ПД, що провадиться у країнах Європи є: формування та створення розширеної інфраструктури підтримки і розвитку ПД; багаторівнева система пільг для підприємців та прозора система оподаткування; надання фінансово-кредитної підтримки для суб'єктів ПД; а також економічне співробітництво із суб'єктами ПД на різних державних рівнях тощо.

На противагу європейським моделям реалізації державної політики у сфері ПД проаналізуємо країну з іншою національною правовою системою – Сполучені Штати Америки (США). У США держава відіграє значну роль у регулюванні ПД. Взаємовідносини між державою та підприємцями за останні роки зазнали значної трансформації, від повного регулювання і контролю за

сферою ПД до її дерегулювання, коли відбулося значне зменшення ролі держави та державного впливу на зазначену сферу. Американські вчені доходять висновку, що сьогодні відносини держави зі сферою ПД є антагоністичними, тобто гостро конфліктними, за яких партнерство неможливе. Проте, як зазначає Я. А. Жаліло, що «хоча суб'єкти ПД більшість своїх рішень приймають самостійно, сфера їх діяльності скорочується, а, відповідно, сфера державного впливу збільшується. Така тенденція до збільшення участі держави в регулюванні підприємництва набуває поширення та, як підкреслюють аналітики, має висхідну траєкторію» [218, с. 30].

США також надає кредитно-фінансову підтримку суб'єктам ПД. Так, Асоціація малого бізнесу – SBA (спеціальний орган у США, створений при Президентові США, «покликаний надавати допомогу і підтримку малому бізнесу з метою збереження більшої конкуренції»). АМБ «виступає гарантом за виданими підприємцям позиками і забезпечує за рахунок своїх гарантійних фондів до 90% вартості застав» [219]. Окрім Асоціації малого бізнесу, у США функціонують різноманітні центри розвитку малого бізнесу, які консультують підприємців та надають послуги у сфері підготовки реальних і потенційних підприємців. «Служба центрів розвитку малого бізнесу розробляє національну політику й завдання відповідно до Закону про центри розвитку малого бізнесу від 1980 р. Вона встановлює стандарти, за якими створюються і діють такі центри; контролює дотримання застосовуваних циркулярів Адміністративно-бюджетного управління та законодавства; запроваджує нові підходи до поліпшення діяльності існуючих центрів. Служба відповідає за координацію програмних заходів з іншими видами діяльності управління, а також із діяльністю інших федеральних агентств та підтримує зв'язки з іншими федеральними агентствами, органами штатів і місцевими органами, а також з приватними організаціями, діяльність яких пов'язана з центрами розвитку малого бізнесу» [216]. Фінансова підтримка підприємництва у США реалізується, передусім, у вигляді надання дотацій, а також прямих і гарантованих позик. Так, «гарантовані позики надаються суб'єктам малого

підприємництва приватними кредиторами під гарантію держави компенсувати майже всю суму боргу у разі неплатоспроможності позичальника. Гарантія держави значно зменшує ризик операції для фінансово-кредитної установи, внаслідок чого є зацікавленість кредитора у здійсненні угоди і встановлюються нижчі відсоткові ставки для позичальника» [216].

Отже, серед основних напрямків реалізації державної політики у сфері ПД в США можна виокремити такі: 1) ефективне антимонопольне регулювання; 2) прогнозування та стратегічне планування у сфері ПД; 3) стимулювання передових технологій, фундаментальної науки та проведення інноваційної політики держави, яка має на меті об'єднання науково-технічної та інвестиційної політики; 4) кредитно-фінансова підтримка розвитку малих і середніх підприємств через гарантовані державною позики тощо [217, с. 30].

Варто зазначити, що державна політика у сфері ПД в Україні має недосконалу концепцію, а тому окремі її напрямки залишаються нереалізованими, також важливою проблемою є певні деформації у правовідносинах, що складаються між державою та підприємницькою сферою, а задекларовані у стратегічних документах заходи підтримки підприємців є формальними.

Для підтримки малого та середнього підприємництва в Україні також розроблено певний перелік нормативно-правових актів, ратифіковано міжнародні угоди і договори, основною метою запровадження яких є створення сприятливих умов для розвитку сфери ПД, зокрема: використання державних та запозичених ресурсів: фінансових, матеріально-технічних та інформаційних, науково-технічних розробок та інноваційних технологій, формування дієвої інфраструктури підтримки підприємницької сфери тощо.

Однак, масивна нормативно-правова база, що регулює сферу ПД ускладнює реалізацію державної політики у цій сфері, підприємництво розвивається повільно, зрідка масштабується, мало хто виходить на міжнародні ринки. Це можна пояснити лише тим, що уся сутність

національної державної політики зводиться лише до розробки нових законів, програм, стратегій, формування нових економічних цілей, утім ці нормативно-правові документи не здійснюють того впливу, на який було розраховано і у результаті держава не надає комплексної підтримки суб'єктам ПД у їх підприємницькій сфері. Це відбувається тому, що в Україні відсутній системний підхід до вирішення проблем, що виникають у сфері ПД. Проаналізувавши зарубіжний досвід, як європейських країн, так і США, можна стверджувати, що приєднання України до Світової організації торгівлі звісно розширює можливості розвитку ПД, адже забезпечує доступ до іноземних ринків збуту, чим спрощує проходження різноманітних зовнішньоекономічних процедур, тобто забезпечує низку переваг для підприємців і покращує це середовище. Утім, цього виявляється замало. Для налагодження процесу реалізації державної політики у сфері ПД, без усякого сумніву, необхідно звертатися до зарубіжного досвіду правового регулювання у визначеній сфері. Необхідно зважати також на те, що такий зарубіжний досвід не може бути просто «трансплантований» до національного законодавства, його потрібно для цього адаптувати, адже економіки зарубіжних країн мають свої особливості, що дуже відрізняються від наших. Тому необхідно застосовувати суб'єктивний підхід при пошуку рішення для цієї проблеми.

Аналіз зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері ПД дає змогу виокремити такі загальні риси, які з часом могли б бути використані і в нашій країні. Отже, з нашої точки зору до таких рис можна віднести: правильне розмежування функцій та повноважень між усіма суб'єктами, що реалізують державну політику у сфері ПД; зважені процеси формування та реалізації державної підтримки суб'єктів ПД, особливо представників малого та середнього бізнесу; застосування прямих заходів підтримки сфери малого бізнесу.

Аналіз зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері ПД свідчить про те, що розвинені держави віддають перевагу розвитку малого

бізнесу та реалізують свою державну політику саме у цьому напрямку, адже левова частка надходжень до відповідних бюджетів надходить саме від таких суб'єктів ПД, тобто забезпечують стабільність економіки країни, тому політика прямої державної підтримки застосовується саме до малого бізнесу. Для цього використовують такі інструменти: пільгове оподаткування для суб'єктів ПД, зокрема, новостворених (Республіка Польща); пільгові умови кредитування для суб'єктів ПД (Угорщина); гарантовані державою позики (США). Принагідно, слід акцентувати увагу, що окремий напрямок реалізації державної політики у сфері ПД спрямований на підтримку діяльності наукових і науково-дослідних суб'єктів ПД (Чеська Республіка), що проявляється у наданні пільг при оподаткуванні їх діяльності.

Тож, аналіз зарубіжного досвіду реалізації державної політики свідчить про те, що для її ефективності необхідно, по-перше, якісне правове поле, по-друге, сформувані дієву систему державної підтримки розвитку ПД країни.

З нашої точки зору, найбільш успішним зарубіжним досвідом реалізації державної політики у сфері ПД – є досвід Республіки Польща, який може бути запозичений Україною. Так, зокрема, Україна може запровадити наступне:

- 1) системний підхід до державного регулювання малого та середнього бізнесу;
- 2) встановити перелік пільг для підприємців мікро-, малого та середнього бізнесу, зокрема, пільгове оподаткування;
- 3) мінімізувати державний вплив на сферу ПД та адміністративне навантаження;
- 4) програми фінансової підтримки суб'єктів ПД (наприклад, низьковідсоткові кредити, дотації, субвенції, податкові пільги, пільгові послуги у сфері бізнес-консалтингу, залучення громадських коштів, а також коштів інвесторів).

Вважаємо, що Україна має можливості для використання такого успішного досвіду щодо удосконалення зокрема, адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері ПД в Україні.

3.3. Удосконалення організаційних засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності

Усе, що пов'язано з державною політикою, є результатом діяльності уповноважених державою суб'єктів, передусім, органів влади. Отже, реалізація державної політики є результатом діяльності відповідних суб'єктів – представників органів влади та відповідних інститутів громадянського суспільства. Основною ознакою суб'єкта державної політики є його повноваження приймати відповідні рішення та нормативно-правові акти загальнообов'язкового характеру. Принагідно усі закони та підзаконні нормативно-правові акти мають бути відповідні державній політиці у певній сфері та узгоджені із нею.

Процес реалізації державної політики, зокрема, у сфері ПД, має здійснюватися через відповідну підготовку Кабінетом Міністрів України законопроектів та їх схвалення Верховною Радою України, а також шляхом видання урядом, й іншими підконтрольними йому органами виконавчої влади, правових актів та вчинення відповідних організаційних заходів. Доцільно зазначити, що парламент та сформований ним Кабінет Міністрів України повинні дотримуватися єдиної лінії державної політики. Так, Кабінет Міністрів України має підтримувати проголошені засади державної політики, а Верховна Рада України має допомагати уряду в реалізації зазначеної політики, тому парламент, як і уряд виражають єдину державну політику єдиної держави [220].

Процес реалізації державної політики є важливим комплексним заходом, який проходить різні організовані етапи. Так, цей процес включає у себе окреслення і здійснення відповідних заходів, що на різних етапах передбачають наявність уповноважених суб'єктів, що їх реалізують, а також необхідним є створення відповідних умов для цього.

Перш ніж перейти безпосередньо до характеристик організаційних засад реалізації державної політики у сфері ПД, необхідно з'ясувати сутність

поняття «організаційні заходи». Адже досліджуване поняття є багатозначним, а тому може використовуватись з різним змістовним значенням. До змісту досліджуваного поняття можна віднести майже усі питання, що стосуються діяльності суб'єктів реалізації державної політики, зокрема, і у сфері ПД. Зазначена діяльність охоплює вирішення питань, що стосуються підготовки відповідних нормативно-правових актів, їх прийняття, набуття ними чинності та доведення їх до суспільства, зокрема, суб'єктів ПД, які мають виконувати ці нормативно-правові акти тощо, а також інші питання діяльності суб'єктів реалізації державної політики, що стосуються правозастосовної, контрольної, регуляторної діяльності тощо.

Загалом термін «організаційні засади» походить від поняття «організація». Науковці виокремлюють три основні випадки використання поняття «організація», як-то: 1) «державні, громадські, самоврядні органи, утворені для виконання будь-яких функцій державного або громадського характеру»; 2) «певна діяльність, що включає розподіл функцій, повноважень, обов'язків, налагодження сталих зв'язків, координацію, тощо»; 3) «явище, фактор, а відповідно, поняття і категорія, протилежні дезорганізації, неупорядкованості, невизначеності, хаосу» [221, с. 19]. Отже, розглядати організацію, як діяльність можна у двох аспектах: 1) діяльність у певній соціальній системі щодо взаємодії або співпраці заради досягнення єдиної мети; 2) діяльність щодо реалізації в життя управлінських рішень.

Другий аспект може бути охарактеризований як складова частина процесу державного управління. Тобто поняття «організація» здебільшого застосовується як рівнозначне терміну «управління». Це обумовлено передусім тим, що процес (організація) управлінського рішення є основною складовою управлінського циклу, саме тому, що управління саме по собі потребує організації. При цьому «слід розрізняти ці поняття, маючи на увазі, що управління є ширшим за друге і включає його до свого складу» [222, с. 248].

Передумовою реалізації державної політики у сфері ПД є відповідне організаційне забезпечення уповноважених суб'єктів. Так, під організаційною

функцією державного управління запропоновано розуміти «процес створення управлінської структури, яка дає можливість працівникам ефективно взаємодіяти для досягнення мети організації» [223, с. 163].

Якщо застосовувати комплексний підхід до процесу реалізації державної політики у сфері ПД, то вбачається, що організація цього процесу складається із взаємопов'язаних елементів. Ці взаємопов'язані між собою елементи складають цілу систему, вони «об'єднані єдиним процесом функціонування, та при взаємодії реалізують певну функцію чи операцію, що необхідні для досягнення поставленої перед системою мети» [224, с. 71]. Як зазначають О. Н. Євтушенко та В. І. Андріяш, «функція організації – це функція управління, призначенням якої з позиції системного підходу є впорядкування елементів, або процесів – із позиції процесного підходу, та створення умов для діяльності організації» [225]. До таких елементів Н. П. Тарнавська та Р. М. Пушкар відносять: «мету та завдання; групування завдань для визначення видів діяльності у відповідних підрозділах, згідно з метою організації; делегування повноважень, розподіл відповідальності та визначення кількості рівнів в ієрархії управління; створення організаційного клімату, який спонукає працівників активно працювати для досягнення мети організації, здатної забезпечити прийняття ефективних рішень, їх контроль і координацію; побудову єдиної організаційної системи, що забезпечує внутрішнє узгодження всіх елементів організації, адаптацію до змін зовнішнього середовища [226, с. 188].

Аналізуючи управлінський процес загалом, можна визначити основні організаційні засади його реалізації, а саме: 1) ініціювання ідеї, задуму, які втілюються у певне документальне оформлення; 2) поточна діяльність; 3) розпорядча діяльність, яка виявляється у сформованому рішенні.

Організаційні засади у будь-якій сфері є основою її ефективності та створюють умови для досягнення визначених результатів. Організаційні дії широко застосовуються для забезпечення ефективної та чіткої роботи органів публічного адміністрування.

Загалом поняття «організаційні засади» є досить розповсюдженим в юридичній науці, зокрема, адміністративно-правовій науці. Так, О. І. Ключко, досліджуючи організаційні засади діяльності органів прокуратури щодо протидії корупції, визначив цю правову категорію, «як систему визначених в нормах адміністративного законодавства та інших актах правового регулювання управлінських дій щодо упорядкування, координації та контролю за роботою органів прокуратури в сфері протидії корупції» [227, с. 170]. Аналізуючи зазначене поняття, вважаємо, неточною позицію автора щодо виключного закріплення організаційних засад у нормативно-правових актах. На нашу думку, більшість організаційних заходів у будь-якій сфері, хоч і не йдуть у розріз із законодавством, проте не усі такі заходи знаходять законодавче закріплення.

Проаналізувавши визначення надане автором, пропонуємо під організаційними засадами реалізації державної політики у сфері ПД розуміти систему заходів, що дозволяють скоординувати дії, рішення щодо нормотворчої, правозастосовної, регуляторної, контролюючої діяльності, а також упорядкувати порядок проведення відповідних заходів для забезпечення процесу реалізації відповідної державної політики.

Формування організаційних засад при реалізації державної політики у сфері ПД передбачає створення єдиного порядку проведення організаційної діяльності, які б забезпечували єдність та координацію дій між уповноваженими суб'єктами на всіх етапах процесу реалізації відповідної державної політики.

Загалом, дослідження організаційних засад реалізації державної політики у сфері ПД є актуальним, зважаючи на необхідність запровадження нових підходів до оптимізації організаційних засад діяльності уповноважених суб'єктів реалізації такої політики, а також для забезпечення координації їх діяльності на всіх етапах. Основною особливістю організаційних засад роботи у процесі реалізації державної політики у сфері ПД є те, що вони здебільшого регулюються нормами адміністративного права, що означає те, що за змістом

реалізація організаційних заходів забезпечена адміністративними рішеннями. Із зазначеного слідує, що суб'єкти, уповноважені на таку діяльність, є «носіями адміністративних повноважень щодо об'єктів, на які поширюється їхній вплив [228, с. 73].

Організаційні засади мають «субсидіарний, допоміжний характер, оскільки їх об'єктами є дії, поведінка людей, які не пов'язані із здійсненням їх основної функції» [229, с. 8].

У контексті розгляду організаційних засад реалізації державної політики у сфері ПД визначимо такі напрямки: 1) правозастосування; 2) нормотворча діяльність; 3) кадрове, фінансове, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення суб'єктів реалізації відповідної державної політики; 4) забезпечення експертної та науково-технічної діяльності у сфері ПД; 5) здійснення регуляторної діяльності; 6) організаційна (поточна) діяльність; 7) контрольна діяльність; 8) координація.

У кожному окремому із зазначених напрямів реалізації державної політики можна охарактеризувати характерні організаційні засади.

Так: 1) правозастосовна діяльність суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД передбачає, зокрема, «публічно-владну й організаційну діяльність посадових осіб суб'єктів владних повноважень, здійснювану в процедурно-процесуальній формі та звернену до конкретного адресата» [230, с. 125]; має владний характер і здійснюється відповідними державними органами чи службовими особами, а також має визначеного адресата, якому спрямовується зазначений правовий акт [231, с. 235]. Отже, вбачається, що правозастосування є комплексною формою діяльності суб'єктів публічного адміністрування.

Механізм правозастосування включає в себе наступне: 1) суб'єкти правозастосування – у контексті даного дослідження – суб'єкти реалізації державної політики у сфері ПД (підрозділ 2.1. дисертації); 2) безпосередньо діяльність уповноважених суб'єктів щодо здійснення ними повноважень; 3) діяльність, яка спрямована на взаємодію з іншими суб'єктами у

відповідному адміністративно-правовому механізмі, зокрема, одні суб'єкти реалізації державної політики у сфері ПД взаємодіють з іншими суб'єктами в межах реалізації відповідної форми організаційної діяльності; 4) інформування суб'єктів правозастосування щодо правильного застосування прав і виконання обов'язків, передбачених відповідною правовою формою.

Тож, доходимо висновку, що правозастосовна діяльність для суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД виявляється у: а) прийнятті рішення, що стосується сфери ПД, а також у вчиненні організаційних дій, що його забезпечують; б) здійсненні дозвільних та контрольних адміністративних процедур у сфері ПД та у результаті їх здійснення прийнятті відповідних актів; в) здійсненні визначених дій представниками інституцій громадянського суспільства у сфері ПД;

2) нормотворча діяльність суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД, у якій, зокрема, відбувається процес реалізації відповідної державної політики, що виявляється у процесі створення, зміни, або припинення нормативно-правових актів, що регулюють сферу ПД. Принагідно, слід зазначити, що нормотворча діяльність: а) є не лише формою реалізації державної політики, а й є діями, спрямованими на її формування. Тому система організаційних засад нормотворчої діяльності на цій стадії реалізації державної політики у сфері ПД є складною; б) результатом нормотворчої діяльності у сфері ПД є формування правових засад реалізації визначеної державної політики у межах відповідного адміністративно-правового механізму.

Щодо організаційних засад при здійсненні нормотворчої діяльності у процесі реалізації державної політики у сфері ПД можна навести такий приклад, що відповідно до Указу Президента України від 26 листопада 2003 року № 1348 «Про поліпшення організації законопроектної діяльності» [232] з метою вдосконалення організації формування і реалізації державної правової політики, порядку розроблення проектів законів України, визначено Міністерство юстиції України, як головного розробника проектів законів, «що

вносяться Президентом України та Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України, крім проектів, щодо яких законами України та актами Президента України встановлено інший порядок розроблення» та покладено на відповідне Міністерство зазначену функцію. Також, відповідно до Указу Президента України [232] проекти законів розробляються робочими групами, утвореними, відповідно, Міністерством юстиції України, до складу яких включаються також: експерти, науковці, представники інститутів громадянського суспільства, зацікавлені представники державних органів, представники організацій тощо [232]. Отже, на Міністерство Юстиції покладено функцію основного розробника законопроектів, які вносяться Президентом України або Кабінетом Міністрів України та передаються на розгляд Верховної Ради України. Утім, зважаючи на масивну законодавчу базу України, згодом вирішили підсилити Міністерство юстиції України відповідною правовою експертизою та іншими міністерствами Кабінету Міністрів України, а Міністерство юстиції у даному випадку є контролюючим органом виконавчої влади України;

3) кадрове, матеріально-технічне, фінансове та інформаційне забезпечення суб'єктів реалізації відповідної державної політики – є виключно організаційними засадами у процесі реалізації визначеної державної політики. Так, а) кадрове забезпечення передбачає організацію роботи щодо добору та розподілу кадрів, підготовку кадрів для органів публічного адміністрування, підвищення їх кваліфікації, що задіяні у процесі реалізації державної політики у сфері ПД. Крім зазначеного, слід зацентувати увагу на переведенні, через зміну умов праці (служби) та переміщенні, у разі зміни робочого місця службовця, відповідних кадрів для забезпечення оптимізації діяльності визначеного органу публічного адміністрування, або кар'єрного зростання службовців; б) матеріально-технічне та фінансове забезпечення діяльності відповідних органів публічного адміністрування або їх суб'єктів – є однією з найважливіших організаційних засад, адже забезпечує «втління в життя» відповідних рішень, що приймаються в процесі реалізації державної політики,

у тому числі, у сфері ПД. Так, матеріально-технічне та фінансове забезпечення включають в себе наступні організаційні засади, як-то: - «визначення потреб державних органів, які здійснюють реалізацію державної політики», що виражається у кількості матеріально-технічних ресурсів, для безперешкодного виконання державними органами покладених на них завдань; - «системне забезпечення державних органів, які здійснюють реалізацію державної політики» відповідними матеріально-технічними ресурсами; «управління базою матеріально-технічних ресурсів». Саме такі організаційні засади дозволяють планувати реалізацію державної політики, зокрема, у сфері ПД та виконувати відповідні цілі, або корегувати їх [233, с. 94–96].

4) інформаційне забезпечення суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД є важливою організаційною засадою, адже актуалізує інформацію про процеси та відносини у сфері ПД, що безпосередньо впливає на ефективність функціонування відповідного адміністративного механізму. Так, інформаційне забезпечення включає у себе такі організаційні заходи, зокрема: визначення джерел актуальної інформації; накопичення та використання інформації; взаємодія між суб'єктами щодо реалізації державної політики у сфері ПД; «організація реалізації інформаційних процесів»; «структурування інформації»; «організація діяльності структурних підрозділів державних органів, що відповідають за інформаційне забезпечення цих органів в частині інформації», зокрема, щодо сфери ПД.

4) забезпечення експертної та науково-технічної діяльності у сфері ПД – є важливою організаційною засадою, що забезпечує експертну та наукову обґрунтованість процесу реалізації державної політики у сфері ПД. Так, експертна та науково-технічна діяльність регламентована Законом України «Про наукову та науково-технічну експертизу» [234], відповідно до визначені «суспільні відносини у галузі організації та проведення наукової та науково-технічної експертизи з метою забезпечення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку», зокрема соціально-економічних програм і проектів, а також, результатів досліджень [234].

Серед основних завдань наукової експертизи є, зокрема, підготовка науково-обґрунтованих експертних висновків, а об'єктами такої діяльності виступають «проекти, програми, пропозиції різного рівня, щодо яких необхідно провести науково обґрунтований аналіз і дати висновок про доцільність їх прийняття, впровадження, подальшого використання тощо» [234]. Наукова експертиза є обов'язковою організаційною засадою при реалізації державної політики у сфері ПД, адже остання реалізується через відповідні нормативно-правові акти, а також регуляторні акти.

Наукова експертиза законопроектів «здійснюється переважно щодо найскладніших проектів, коли необхідний високий рівень професійних знань, особливо під час вирішення нових комплексних проблем». Науково-дослідницька діяльність у сфері проведення правової експертизи законопроектів та інших нормативно-правових актів, розроблення рекомендацій та пропозицій, «як форма упровадження результатів наукової діяльності» – є одним з напрямлень діяльності інститутів Національної академії правових наук, розроблення рекомендацій та пропозицій, що є також однією з форм упровадження результатів наукової діяльності [235, с. 217–238]. Основними організаційними етапами проведення наукових експертиз є: а) координація діяльності, як суб'єктів експертизи між собою, так і з замовником експертизи; б) ведення реєстру поданих документів; в) видача експертного висновку. Також, зокрема, здійснюється «експертиза регуляторних актів центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів», що покладається на уповноважений орган щодо здійснення державної регуляторної політики [47];

5) здійснення регуляторної діяльності полягає у «підготовці, прийнятті, відстеженні результативності та перегляді регуляторних актів» (ст. 1) [47]. Організаційні засади такої діяльності покладені, зокрема, на органи місцевого самоврядування. Так, відповідно до ст. 31 Закону [47] «сільські, селищні, міські, районні у містах, районні та обласні ради з метою реалізації покладених на них цим Законом повноважень у здійсненні державної регуляторної

політики можуть створювати у своєму складі постійні комісії з питань реалізації державної регуляторної політики або можуть покласти ці повноваження на одну з існуючих постійних комісій відповідної ради». У свою чергу «виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад з метою реалізації покладених на них цим Законом повноважень у здійсненні державної регуляторної політики створюють у своєму складі в межах граничної чисельності структурні підрозділи з питань реалізації державної регуляторної політики або покладають реалізацію цих повноважень на один з існуючих структурних підрозділів чи окремих посадових осіб відповідного виконавчого органу ради» [47]. Організаційне забезпечення здійснення державної регуляторної політики в органах місцевого самоврядування здійснює відповідальний структурний підрозділ [47].

б) організаційна (поточна) діяльність – є обов’язковою організаційною засадою державної політики у будь-якій сфері, у тому числі, і у сфері ПД. Складовими організаційної діяльності суб’єктів реалізації у сфері ПД є: проведення консультацій, нарад, колегіальних обговорень; проведення відповідних контрольних перевірок, розробка проектів законів та інших нормативно-правових актів, прогнозів, програм, стратегій, методичних рекомендацій; а також здійснення заходів щодо підвищення якості та управлінської діяльності;

7) контрольна діяльність суб’єктів реалізації державної політики у сфері ПД здійснюється до визначених видів підприємництва та складається із таких організаційних засад, як «система послідовних змін дій, процедур, етапів стадій, самих стадій і проваджень» [236].

З точки зору В. М. Гаращук до організаційних засад здійснення контролю належать: «прийняття рішення про його здійснення», що включає: «вибір об’єкта контролю»; «визначення завдань та цілей контролю»; «визначення форм та методів контролю»; «підбір кадрів контролерів відповідної кваліфікації»; «технічне та фінансове оснащення суб’єкта контролю»; «визначення оптимальних строків проведення контрольно-

наглядних дій»; «прогнозування очікуваної ефективності роботи контролерів»; «визначення (за наявності підстав) порядку взаємодії різних контролюючих правоохоронних органів» [237, с. 326–327].

До контрольних заходів, що мають організаційний характер, можна віднести наступні: 1) визначення об'єкту контролю; 2) розроблення плану заходів, що мають бути вчинені у процесі здійснення контрольної функції; 3) направлення попередження та плану, за яким буде здійснено контроль; 4) видання наказу про проведення контролю державним органом, що здійснює функцію контролю відповідно до наданих йому повноважень; 5) проведення контрольного заходу. А також організаційними заходами при здійсненні контролю є розгляд та підготовка документів, необхідних для проведення контрольних заходів, а також взаємодія із об'єктом (суб'єктом) контролю та іншими зацікавленими особами.

Слід зазначити, що на період дії воєнного стану в Україні припинено проведення планових, а також позапланових заходів державного нагляду (контролю). Виключенням є здійснення позапланових заходів державного контролю в окремих сферах (соціально чутливих), зокрема: стосовно «запобігання неконтрольованому зростанню цін на товари, які мають істотну соціальну значущість, виключно на підставі рішення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері, за наявності загрози, що має значний негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави» [150].

8) вважаємо за доцільне серед організаційних засад реалізації державної політики у сфері ПД окремо розглянути координацію. Слід зазначити, що у більшості суб'єктів органів публічного адміністрування, у тому числі і у суб'єктів реалізації державної політики службова діяльність є скоординованою та має свою спрямованість, яку визначає відповідна соціально-важлива сфера. Сутність координації діяльності суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД, полягає, зокрема, у «забезпеченні

злагоджених дій відповідних владних структур, що мають спеціальні повноваження у цій сфері, в інтересах досягнення спільної мети» [238, с.86].

Отже, організаційні засади реалізації державної політики у сфері ПД відносно налагоджені на відповідному рівні – регламентовано засади правозастосування, нормотворчої діяльності, кадрового забезпечення, матеріально-технічного, фінансового, інформаційного забезпечення, контролю та координації в діяльності відповідних суб'єктів в означеній сфері.

В той же час адміністративно-правове регулювання окремих аспектів організаційного забезпечення потребує удосконалення. Так, за результатами проведеного дослідження можна дійти висновків щодо причин, які призводять до зниження ефективності організаційних засад реалізації державної політики у сфері ПД, зокрема: 1) недостатня фінансова забезпечення діяльності органів публічного адміністрування, особливо, ця проблема є актуальною на місцях; 2) безсистемність правового регулювання відповідних організаційних засад та застарілість законодавчих норм, що регламентують ці засади; 3) недосконалість кадрового забезпечення, яке потребує більш якісних кадрів; 4) недосконалість організаційних засад у забезпеченні відповідних державних органів результатами правової експертизи, яка полягає у розпорошеності адміністративного законодавства у цій площині.

У контексті удосконалення організаційних засад реалізації державної політики у сфері ПД пропонуємо: 1) забезпечити гідну та конкурентоздатну оплату праці для службових осіб органів публічного адміністрування. Адже для того, щоб службовець ефективно виконував покладені на нього функції, він має бути мотивований, передусім, матеріально. Тобто мати гідний рівень оплати праці для того, щоб на психологічному рівні цінувати власну посаду, яку обіймає, поважати та пишатися органом державного управління, у якому він працює. Саме від зазначеного аспекту залежить сумлінне, відповідальне, чесне виконання службовцем своїх посадових/службових обов'язків. Отже, необхідно застосовувати стимулюючі методи в організації праці посадових/службових осіб для підвищення ефективності служби у сфері

державного управління; 2) систематизувати розпорошене законодавство, що регламентує організаційні засади реалізації державної політики у сфері ПД та оновити застарілі норми правового регулювання; 3) підвищити якість кадрів органів публічного управління за рахунок їх постійного навчання (у тому числі за кордоном) та самовдосконалення, 4) застосовуючи метод стимулювання ефективної та продуктивної праці ввести одну із нових методик фінансового стимулювання – запровадити фінансову оцінку – ключові показники ефективності, що дозволить оцінювати ефективність та продуктивність діяльності окремих службовців, або цілих структурних підрозділів. За результатами проведеної такої оцінки можливою є фінансова оцінка службової діяльності визначеної особи; 5) створити та запровадити інституцію, до структури якої входили б окремі представники громадських інституцій, яка мала б незалежний статус для проведення громадської експертизи нормативно-правових актів, зокрема у сфері ПД, щодо наявних у них корупційних ризиків, ознак монополізації ринків тощо.

Висновки до Розділу 3

Обґрунтовано, що процес реалізації державної політики у сфері ПД в Україні напряду залежить від стану державного управління, що обумовлює необхідність проведення ефективної адміністративної реформи, яка має бути не лише стратегічно спланована, а й повинна містити чіткі індикатори ефективності її реалізації.

Встановлено, що реформа у сфері державного управління має бути скоординована із програмно-стратегічними документами, що визначають перспективні напрямки реалізації державної політики у сфері ПД.

Доведено, що негативні тенденції, які спостерігаються у сфері ПД носять як системний, так і організаційний характер.

Встановлено, що системними перешкодами для розвитку ПД є: високий рівень податкового навантаження на бізнес; монополії на ринку; невисокий

рівень захисту права власності, зокрема, через недосконалість судової системи та високий рівень корупції; високі ставки кредитування; корупція; недосконалість судової системи.

Виокремлено організаційні перешкоди для розвитку сфери ПД, як-то: незахищеність суб'єктів ПД від рейдерства; збитковість ПД, або невисокі фінансові результати її провадження; складність проходження дозвільних та погоджувальних процедур; велика кількість перевірок контролюючих органів; брак найманих співробітників; обмеженість доступу до ринків збуту; низький рівень інвестиційної активності; недосконалість адміністративного законодавства; неефективність концептуальних та організаційних засад реалізації державної політики у сфері ПД.

Запропоновано перспективні напрямки удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує, зокрема, реалізацію державної політики у сфері ПД, зокрема: 1) децентралізація окремих функцій і повноважень органів виконавчої влади на місця; 2) дерегуляція сфери ПД, яка спрямована на оптимізацію ліцензування та сертифікації, зменшення кількості перевірок для суб'єктів ПД, зменшення податкового тиску на бізнес та послаблення контрольно-наглядової функції відповідних суб'єктів публічної адміністрації, оптимізація процедури державної реєстрації тощо; 3) цифровізація адміністративних послуг; 4) оптимізація та налагодження взаємодії органів виконавчої влади із інститутами громадянського суспільства; 5) протидія рейдерству на законодавчому рівні; 6) лібералізація дозвільної системи, тобто продовження розробки заходів щодо підвищення рівня прозорості та ефективності дозвільної системи.

Встановлено, що важливим елементом реалізації державної політики країн Європи у сфері ПД – є система державного прогнозування і стратегічного середньострокового планування.

Аргументовано, що основними перевагами державної політики у сфері ПД, що провадиться у країнах Європи є: формування та створення розширеної інфраструктури підтримки і розвитку ПД; багаторівнева система пільг для

підприємців та прозора система оподаткування; надання фінансово-кредитної підтримки для суб'єктів ПД; економічне співробітництво із суб'єктами ПД на різних державних рівнях тощо.

Констатовано, для налагодження процесу реалізації державної політики у сфері ПД необхідно звертатися до зарубіжного досвіду правового регулювання у визначеній сфері. Утім, необхідно зважати на те, що такий зарубіжний досвід не може бути просто «трансплантований» до національного законодавства, його потрібно для цього адаптувати, адже економіки зарубіжних країн мають свої особливості, що дуже відрізняються від наших. Тому необхідно застосовувати суб'єктивний підхід при пошуку рішення даної проблеми.

Виокремлено загальні риси зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері ПД, які згодом можуть бути використані і в нашій країні, зокрема: а) правильне розмежування функцій та повноважень між усіма суб'єктами, що реалізують державну політику у сфері ПД; б) зважені процеси формування та реалізації державної підтримки суб'єктів ПД, особливо представників малого та середнього бізнесу; в) застосування прямих заходів підтримки сфери малого бізнесу.

Констатовано, що розвинені держави віддають перевагу розвитку малого бізнесу та реалізують свою державну політику саме у цьому напрямку, адже лєвова частка надходжень до відповідних бюджетів надходить саме від таких суб'єктів ПД, тобто забезпечують стабільність економіки країни, тому політика прямої державної підтримки застосовується саме до малого бізнесу. Для чого використовують такі інструменти: 1) пільгове оподаткування для суб'єктів ПД, зокрема, новостворених (Республіка Польща); 2) пільгові умови кредитування для суб'єктів ПД (Угорщина); 3) гарантовані державою позики (США).

Висловлено точку зору, що найбільш успішним зарубіжним досвідом реалізації державної політики у сфері ПД – є досвід Республіки Польща, який може бути запозичений Україною.

Запропоновано Україні запозичити успішний польський досвід реалізації державної політики у сфері ПД, а саме: 1) системний підхід до державного регулювання малого та середнього бізнесу; 2) встановити перелік пільг для підприємців мікро-, малого та середнього бізнесу, зокрема, пільгове оподаткування; 3) мінімізувати державний вплив на сферу ПД та адміністративне навантаження; 4) програми фінансової підтримки суб'єктів ПД (наприклад, низько відсоткові кредити, дотації, субвенції, податкові пільги, пільгові послуги у сфері бізнес- консалтингу, залучення громадських коштів, а також коштів інвесторів). Вважаємо, що Україна має можливості для використання такого успішного досвіду щодо удосконалення зокрема, адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері ПД в Україні.

Визначено організаційні засади реалізації державної політики у сфері ПД, як систему заходів, що дозволяють скоординувати дії, рішення щодо нормотворчої, правозастосовної, регуляторної, контролюючої діяльності, а також упорядкувати порядок проведення відповідних заходів для забезпечення процесу реалізації відповідної державної політики.

Констатовано, що формування організаційних засад при реалізації державної політики у сфері ПД передбачає створення єдиного порядку проведення організаційної діяльності, який би забезпечував єдність та координацію дій між уповноваженими суб'єктами на всіх етапах процесу реалізації відповідної державної політики.

Підкреслено необхідність запровадження нових підходів до оптимізації організаційних засад діяльності уповноважених суб'єктів реалізації такої політики, а також для забезпечення координації їх діяльності на всіх етапах.

Резюмовано, що основною особливістю організаційних засад роботи у процесі реалізації державної політики у сфері ПД є те, що вони здебільшого регулюються нормами адміністративного права, що означає те, що за змістом реалізація організаційних заходів забезпечена адміністративними рішеннями.

Класифіковано організаційні засади реалізації державної політики у сфері ПД за наступними напрямками: 1) правозастосування; 2) нормотворча діяльність; 3) кадрове, фінансове, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення суб'єктів реалізації відповідної державної політики; 4) забезпечення експертної та науково-технічної діяльності у сфері ПД; 5) здійснення регуляторної діяльності; 6) організаційна (поточна) діяльність; 7) контрольна діяльність; 8) координація.

Визначено причини, які призводять до зниження ефективності організаційних засад реалізації державної політики у сфері ПД, зокрема: 1) недостатня фінансова забезпечення діяльності органів публічного адміністрування, особливо, ця проблема є актуальною на місцях; 2) безсистемність правового регулювання відповідних організаційних засад та застарілість законодавчих норм, що регламентують ці засади; 3) недосконалість кадрового забезпечення, яке потребує більш якісних кадрів; 4) недосконалість організаційних засад у забезпеченні відповідних державних органів результатами правової експертизи, яка полягає у розпорошеності адміністративного законодавства у цій площині.

Запропоновано удосконалити організаційні засади реалізації державної політики у сфері ПД, зокрема: 1) забезпечити гідну та конкурентоздатну оплату праці для службових осіб органів публічного адміністрування. Адже для того, щоб службовець ефективно виконував покладені на нього функції, він має бути мотивований, передусім, матеріально (застосовувати стимулюючі методи в організації праці посадових/службових осіб для підвищення ефективності роботи сфері державного управління); 2) систематизувати розпорошене законодавство, що регламентує організаційні засади реалізації державної політики у сфері ПД та оновити застарілі норми правового регулювання; 3) підвищити якість кадрів органів публічного управління за рахунок їх постійного навчання (у тому числі за кордоном) та самовдосконалення; 4) застосовуючи метод стимулювання ефективної та продуктивної праці, ввести одну із нових методик фінансового стимулювання

– запровадити фінансову оцінку ефективності роботи працівників – ключові показники ефективності, що дозволить оцінювати ефективність та продуктивність діяльності окремих службовців, або цілих структурних підрозділів; 5) створити та запровадити інституцію, до структури якої входили б окремі представники громадських інституцій, яка мала б незалежний статус для проведення громадської експертизи нормативно-правових актів, зокрема у сфері ПД, щодо наявних у них корупційних ризиків, ознак монополізації ринків тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні, розробленні пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення норм чинного адміністративного законодавства у зазначеній сфері. В результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. Аргументовано, що особливістю підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання є те, що таке регулювання забезпечується з боку держави через чотири ключові сфери: 1) легалізацію як процес створення суб'єкта підприємницької діяльності та його реєстрації у законодавчо встановленій процедурі та отримання відповідних документів дозвільного характеру; 2) через відносини між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами публічного адміністрування; 3) через взаємодію суб'єктів підприємницької діяльності між собою (партнерські, економічні, правові відносини) та споживачами послуг; 4) через забезпечення можливості використання суб'єктами підприємницької діяльності адміністративно-правових засобів захисту від незаконних рішень, дій або бездіяльності з боку суб'єктів публічного адміністрування.

2. Доведено, що державна політика у сфері підприємницької діяльності здійснюється за такими напрямками: 1) розробка відповідних загальнодержавних, регіональних та місцевих програм підтримки суб'єктів підприємництва; 2) формування механізмів підтримки і розвитку малого підприємництва; 3) створення пільгових умов використання суб'єктами господарювання, зокрема підприємцями державних програм, які сприяють залученню нових осіб, що бажають здійснювати підприємницьку діяльність; 4) встановлення спрощеного порядку реєстрації та припинення діяльності, особливо для фізичних осіб-підприємців; 5) розробка програм підготовки,

перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу у сфері підприємства; пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері підприємницької діяльності.

Узагальнено, що сутністю державної політики у сфері підприємницької діяльності є такі її складові як: мета державної політики у зазначеній сфері; її основні завдання; принципи; функції; адміністративно-правовий механізм реалізації у цій сфері; напрямки її реалізації.

Зазначається, що зміст державної політики у сфері підприємницької діяльності складають: сукупність цілей, програм, стратегій, законодавчих ініціатив суб'єктів публічного адміністрування, до чиїх повноважень входить реалізація державної політики у зазначеній сфері, а також мета, завдання та принципи такої політики.

3. Визначено правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності як систему правових норм, що знаходять своє вираження у положеннях чинного законодавства, зокрема у програмних, концептуальних та стратегічних державних документах, які визначають мету, завдання, систему суб'єктів, методи та форми реалізації відповідної державної політики щодо формування та забезпечення розвитку суспільних відносин у сфері підприємницької діяльності.

Обґрунтовано, що адміністративно-правове регулювання складає основу реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, оскільки адміністративно-правові норми визначають засади, завдання, функції, гарантії діяльності, юридичну відповідальність, повноваження та компетенцію відповідних суб'єктів публічного адміністрування, які здійснюють регулюючий вплив на відносини, що складаються у сфері підприємницької діяльності.

4. Визначено, що система суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності представляє собою цілісну, взаємозалежну сукупність суб'єктів, які реалізують повноваження та здійснюють відповідні функції щодо реалізації відповідної державної політики.

Констатовано, що систему суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, передусім, складають суб'єкти публічного адміністрування, а також інші суб'єкти, які здійснюють регулюючий, охоронний, контролюючий чи інший адміністративно-правовий вплив на процес реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності.

Суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності класифіковано на державних та недержавних. З'ясовано, що державних суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності можна диференціювати за характером компетенції на загальних та спеціальних. Так, до загальних суб'єктів належать: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; міністерства; Національний банк України; місцеві органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; інститути громадянського суспільства.

Запропоновано до спеціальних суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності відносити: а) Державну регуляторну службу України, до компетенції якої входить: реалізація державної регуляторної політики, зокрема у сфері підприємницької діяльності; узагальнення практики застосування спеціального законодавства з питань, які перебувають у віданні цього державного органу; розробка відповідних законопроектів, а також відповідних регуляторних актів, які нею розробляються; б) Офіс з розвитку підприємництва та експорту.

До недержавних суб'єктів реалізації державної політики у сфері ПД належать інститути громадянського суспільства: фізичні особи та юридичні особи, громадські об'єднання, наукові установи та консультативно-дорадчі органи, медіа тощо.

5. Встановлено, що публічно-правові відносини як предмет реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності можна інтерпретувати як підвид публічно-правових відносин між визначеними суб'єктами, які взаємодіють між собою шляхом реалізації наданих їм прав та кореспондуючих їм обов'язків у процесі реалізації державної політики у підприємницькій сфері

задля досягнення юридично значущого результату.

Межі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні визначено як гранично-можливі прояви адміністративно-правового впливу суб'єктів публічного адміністрування, які визначаються законодавчими обмеженнями, а також суб'єктивним осягненням суспільства і держави існуючих публічно-правових відносин, що виникають у процесі такої реалізації.

Виокремлено характерні ознаки меж реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, зокрема вони: 1) є тим засобом, за допомогою якого надається можливість визначити гранично-можливі рівні реалізації державної політики; 2) проявляються у чітко регламентованому законодавчому закріпленні функцій та повноважень відповідних суб'єктів при реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності; 3) підкреслюють цілеспрямованість державної політики відповідно до її напрямів; 4) визначаються на підставі положень законодавства, але з урахуванням суб'єктивного ставлення (осягнення) при виборі можливої поведінки; 5) передбачають як діяльність держави, так і окремих її інститутів при реалізації державної політики у зазначеній сфері; 6) визначають вид та міру можливого впливу органів публічного адміністрування при реалізації відповідної державної політики.

Диференційовано межі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності за рівнем їх визначеності на: 1) ті, що визначені абсолютно; 2) ті, що відносно визначені; 3) ті, що є невизначеними, які на практиці визначаються ситуативно.

6. Адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності визначено як зовнішнє вираження дій суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених на здійснення в межах їх повноважень державної політики у зазначеній сфері, яке спрямоване на досягнення певних цілей та виконання завдань, реалізація яких може спричиняти або не спричиняти настання юридичних наслідків.

Класифіковано адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності:

– за правовою сутністю на: 1) правові форми, які виявляються у таких видах діяльності суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємництва як: правозастосовна; установча; контрольна; наглядова; 2) організаційні форми, які характеризують окремі процедури сфери діяльності суб'єктів реалізації державної політики у зазначеній сфері (інформаційне, матеріально-технічне, кадрове, наукове та інше організаційне забезпечення відповідних суб'єктів, за допомогою якого вони здійснюють реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності);

– за реалізацією норм права на такі види: 1) дотримання принципів реалізації державної політики у відповідній сфері; 2) неухильне виконання правових норм, що складають засади адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва; 3) використання положень нормативно-правової основи відповідного адміністративно-правового механізму; 4) застосування правових норм, що складають підґрунтя відповідного адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері підприємництва.

Виокремлено характерні риси методів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, зокрема: 1) їх системний характер; 2) вольовий спосіб досягнення мети реалізації відповідного адміністративно-правового механізму; 3) відображають публічно-правову важливість відповідної сфери; 4) їх дія поширюється на усіх можливих суб'єктів відповідного адміністративно-правового механізму; 5) є інтегрованими за своєю сутністю.

Класифіковано адміністративно-правові методи реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності за ступенем використання на: основні (імперативні та диспозитивні) та додаткові (спеціальні програмні методи (прогнозування; аналізу) та організаційно-розпорядчі методи (організаційний метод – метод нормативного регламентування; розпорядчий

метод – метод формалізації завдань та способів їх виконання).

7. Виокремлено перспективні напрямки удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності: 1) децентралізація окремих функцій і повноважень органів виконавчої влади; 2) дерегуляція сфери підприємницької діяльності, яка спрямована на оптимізацію ліцензування та сертифікації, зменшення кількості перевірок для суб'єктів підприємницької діяльності, зменшення податкового тиску на бізнес та послаблення контрольно-наглядової функції відповідних суб'єктів публічної адміністрації, оптимізація процедури державної реєстрації тощо; 3) цифровізація адміністративних послуг; 4) оптимізація та налагодження взаємодії органів виконавчої влади із інститутами громадянського суспільства; 5) протидія рейдерству; 6) лібералізація дозвільної системи, тобто продовження розробки заходів щодо підвищення рівня її прозорості та ефективності.

8. До загальних рис зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, які згодом можуть бути використані і в нашій країні, віднесено: а) оптимальне розмежування функцій та повноважень між усіма суб'єктами, що реалізують державну політику у сфері підприємницької діяльності; б) зважені процеси формування та реалізації державної підтримки відповідних суб'єктів, особливо представників малого та середнього бізнесу; в) застосування прямих заходів підтримки сфери малого бізнесу.

Аргументовано, що основними перевагами державної політики у сфері підприємницької діяльності, що провадиться у країнах Європи, є: формування та створення розширеної інфраструктури підтримки і розвитку підприємницької діяльності; багаторівнева система пільг для підприємців та прозора система оподаткування; надання фінансово-кредитної підтримки для відповідних суб'єктів; а також економічне співробітництво із зазначеними суб'єктами на різних державних рівнях.

Запропоновано для України запозичити успішний польський досвід

реалізації державної політики у підприємницькій сфері, а саме: 1) запровадити системний підхід до державного регулювання малого та середнього бізнесу; 2) встановити перелік пільг для підприємців мікро-, малого та середнього бізнесу, зокрема пільгове оподаткування; 3) мінімізувати державний вплив на підприємницьку сферу та адміністративне навантаження; 4) розробити і здійснити програми фінансової підтримки суб'єктів підприємницької діяльності (наприклад, низьковідсоткові кредити, дотації, субвенції, податкові пільги, пільгові послуги у сфері бізнес-консалтингу, залучення громадських коштів, а також коштів інвесторів).

9. Визначено організаційні засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності як систему заходів, що дозволяють скоординувати дії, рішення щодо нормотворчої, правозастосовної, регуляторної, контролюючої діяльності, а також упорядкувати порядок проведення відповідних заходів для забезпечення процесу реалізації відповідної державної політики.

Організаційні засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності класифіковано за такими напрямками: 1) правозастосування; 2) кадрове, фінансове, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення суб'єктів реалізації відповідної державної політики; 3) забезпечення експертної та науково-технічної діяльності у сфері ПД; 4) здійснення регуляторної діяльності; 5) організаційна (поточна) діяльність; 6) контрольна діяльність; 7) координація.

Підкреслено необхідність запровадження нових підходів до оптимізації організаційних засад діяльності уповноважених суб'єктів реалізації такої політики, а також для забезпечення координації їх діяльності на всіх етапах.

Запропоновано шляхи удосконалення організаційних засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, зокрема:

1) забезпечити гідну та конкурентоздатну оплату праці для посадових осіб суб'єктів публічного адміністрування;

2) систематизувати розпорошене законодавство, що регламентує

організаційні засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, та оновити його застарілі норми;

3) підвищити якість кадрів суб'єктів публічного адміністрування за рахунок їх постійного навчання (у тому числі за кордоном) та самовдосконалення;

4) застосовуючи метод стимулювання ефективної та продуктивної праці, запровадити одну із нових методик фінансового стимулювання – фінансову оцінку ефективності роботи працівників – ключові показники ефективності, що дозволить оцінювати ефективність та продуктивність діяльності окремих службовців або цілих структурних підрозділів;

5) створити та запровадити інституцію, до структури якої входили б окремі представники громадських інституцій, яка мала б незалежний статус для проведення громадської експертизи нормативно-правових актів, зокрема у сфері підприємницької діяльності, щодо наявних у них корупційних ризиків, ознак монополізації ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Димидюк К. Д. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Верховенство Права*. 2017. № 4. С. 227–231. URL: <http://sd-vp.info/wp-content/uploads/archive/2017/vp-2017-4.pdf>
2. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 т. Т. 8. 1977. URL: <http://sum.in.ua/s/reghuljuvaty#:~:text>
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
4. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Бандурки; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князєв та ін.; МВС України. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с.
5. Макаренко Л. О. Теоретичні закономірності дії правових приписів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ: НАН України, 2004. 191 с.
6. Гетьманцева Н., Митрицька Г. Правові засоби в механізмі правового регулювання суспільних відносин у сфері найманої праці. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. Вип. 3. С. 132–140. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/21.pdf>
7. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та інші; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків: Право, 2010. 624 с.
8. Теорія держави і права: навчальний посібник / упоряд. В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа; за заг. ред. В. К. Шкарупи. Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2007. С. 280.
9. Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2012. № 1 (35). С. 50–54.

10. Литовченко П. В. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері комунального господарства. *Митна справа*. 2012. № 2 (80). Ч. 2. Кн. 2. 130 с.
11. Городецька І. А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60–66.
12. Остапенко О. І., Ковалів М. В., Єсімов С. С. Адміністративне право України: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.
13. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EE%E1%27%BA%EA%F2>
14. Корж І. Ф. Об'єкт і предмет наукового дослідження в інформаційній сфері. *Інформація і право*. 2017. № 3 (22). С. 22–29.
15. Димидюк К. Д. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 09 червня 2023 р.)*. С. 35–37. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20230609/article/view/dymydiuk
16. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
17. Шульженко Ф. П. Соціально-правова держава: сутність, проблеми політичної модернізації: дис. ... д-ра юрид. наук: 23.00.02. Київ, 2009. 412 с.
18. Смолин Г. В. Господарське право України. Загальна частина: навчальний посібник. 2-ге вид. доповн. і переробл. Львів: ЗУКЦ, 2011. 428 с.
19. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 3-є вид. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 524 с.
20. Сизоненко В. О. Сучасне підприємництво: навчальний посібник. Київ: Знання-Прес, 2008. 440 с.
21. Селіванов В. М. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України. *Право України*. 1995. № 2. С. 3–11.

22. Коваленко О. В. Підприємництво та його організаційно-правові засади: навчальний посібник для студ. II та III курсів економ. спец. денної та заочної форми навчання / Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 400 с.

23. Рибницький Г. В. Форми підприємницької діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. Вип. 10–1(1). С. 209–211.

24. Мадзігон В. М., Вачевський М. В. Підприємництво: причини виникнення і форми існування, підготовка молоді до підприємницької діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 7 (109). С. 3–12.

25. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-XII (втратив чинність 01.01.2004, крім ст. 4). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>

26. Про підприємства в Україні: Закон України від 27.03.1991 № 887-XII (втратив чинність 01.01.2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-12#Text>

27. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

28. Болгар О. В. Сутність державної реєстрації як форми публічного адміністрування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 336–340. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2021/81.pdf

29. Ионова Ж. А. Правовые проблемы легитимации предпринимательства. *Государство и право*. 1997. № 5. С. 46–50.

30. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

31. Баженова А. А. Ліцензування господарської діяльності: соціально-економічне значення, цілі, принципи і функції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 27. Т. 2. С. 105–108.

32. Димидюк К. Д. Сутність державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні. *Європейські перспективи*. 2018. № 4. С. 201–206. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2018-4/EP_2018_4.pdf
33. Лаврук О. В. Сутність поняття державної політики. *Університетські наукові записки*. 2018. № 67–68. С. 254–263. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1803.pdf>
34. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_6
35. Державна політика: підручник / ред. кол. Ю. В. Ковбасюк (гол.), К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. Київ: НАДУ, 2014. 448 с.
36. Шульга Н. Д. Характеристика базових понять феномена державна освітня політика. *Теорія та практика державного управління*. 2015. № 2. С. 150–157.
37. Валевський О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: монографія. Київ: НІСД, 2001. 242 с.
38. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади: навчальний посібник / за заг. ред. проф. Н. Р. Нижник. Київ: Вид-во УАДУ, 2002. 164 с.
39. Державне управління: словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ: Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
40. Димидюк К. Д. Адміністративно-правова природа державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави*: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 червня 2019 р.). С. 183–186. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20190614/article/view/dymydiuk
41. Валевський О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження. Київ: НІСД, 2001. 242 с.

42. Куценко Т. Ф. Забезпечення інформаційної безпеки малого підприємництва. Львів: ІКР Краван, 2008. 116 с.
43. Коршунова Н. В. Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2018. 240 с.
44. Кошиков Д. О. Поняття та класифікація функцій державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Право і безпека*. 2020. № 1 (76). С. 67–73. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f213cbad-61f3-42ea-8909-63b77927ccda/content>
45. Бородін І. Л. Функції публічного управління. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. Т. 3 (32). С. 24–29.
46. Прокопець Л. В. Механізм державного регулювання підприємницької діяльності. *Науково-виробничий журнал «бізнес-навігатор»*. С. 162–166. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/44_1_2018/35.pdf
47. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 9. Ст. 79.
48. Погрібняк М. А. Механізм державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Запоріжжя, 2008. 20 с.
49. Балабенко О. В. Удосконалення механізму реалізації регуляторної політики держави: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Донецьк, 2008. 20 с.
50. Про схвалення Стратегії подолання бідності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03. 2016 № 161-р. *Офіційний вісник України* 2016. № 23. Ст. 923.
51. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 № 504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text>

52. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

53. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179. *Урядовий кур'єр*. 06.03.2021. № 45.

54. Лебьодкін К. С. Державна підтримка суб'єктів господарювання малого бізнесу. *Економічна теорія та право*. 2016. № 2 (25). С. 183–194.

55. Димидюк К. Д. Стратегія як основа реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.)*. С. 74–76. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/dymydiuk

56. Цегелик Г. Г., Квит М. Я. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 1. Т. 2. С. 84–89.

57. Інформація про реформу розвитку підприємництва / Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva>

58. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/91/mode/1up>

59. Козюбра М. І., Погребняк С. П., Цельєв О. В., Матвеєва Ю. І. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

60. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с.

61. Якимець О. І. Правові засади використання науково-технічних засобів у цивільному процесі. *Науковий вісник НАВС*. 2002. № 2. С. 15–18.
62. Шевченко Е. Системність закріплення адміністративно-правових засад діяльності адміністративних судів як чинник ефективності діяльності цього органу держави. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2010. № 4. С. 166–168.
63. Кошиков Д. О. Сутність правових засад реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1. С. 164–175.
64. Андрусів Л. Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 128–131.
65. Паризька конвенція про охорону промислової власності: Конвенція; Міжнародний документ від 20.03.1883 (дата набрання чинності для України – 25.12.1991). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text
66. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: Пакт; Міжнародний документ ООН від 16.12.1966 (дата набрання чинності для України – 03.01.1976). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
67. Керівні принципи для захисту інтересів споживачів: Резолюція Генасамблеї ООН від 09.04.1985. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_903
68. Європейська конвенція про деякі міжнародні аспекти банкрутства: Конвенція Ради Європи від 05.06.1990. URL: https://www.zakon.cc/law/document/read/994_540
69. Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією: Конвенція; Міжнародний документ від 04.11.1999 (Ратифікація Україною від 16.03.2005). *Офіційний вісник України*. 2006. Ст. 592. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text
70. Європейська хартія малих підприємств: Хартія ЄС від 19.06.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_860#Text

71. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: Конвенція; Міжнародний документ від 16.05.2005 (дата набрання чинності для України 01.06.2005). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text

72. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.

73. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

74. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.

75. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.

76. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50, № 50-51. Ст. 572.

77. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 3. Ст. 23.

78. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682.

79. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31. Ст. 263.

80. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 21.12.2000 № 2157-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 7. Ст. 35.

81. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.

82. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 90.

83. Про державне прогнозування та і розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 № 1602-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 25. Ст. 195.

84. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164.

85. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.

86. Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва: Указ Президента України від 12.05.2005 № 779/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/779/2005#Text>

87. Про деякі заходи щодо вдосконалення регулювання підприємницької діяльності: Указ Президента України від 28.04.2007 № 363/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363/2007#Text>

88. Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності: Указ Президента України від 03.09.2007 № 816/2007. *Офіційний вісник України*. 14.09.2007. № 66. Ст. 2540.

89. Про невідкладні заходи щодо вдосконалення державного регулювання господарської діяльності: Указ Президента України від 09.08.2008 № 698/2008. *Урядовий кур'єр*. 14.08.2008. № 149.

90. Питання Національної ради з питань антикорупційної політики: Указ Президента України від 01.06.2020 № 207/2020. *Урядовий кур'єр*. 03.06.2020. № 104.

91. Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитування проектів малого та середнього бізнесу, зокрема таких, що впливають на підвищення рівня зайнятості населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2009 № 449. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP090449?an=2>

92. Деякі питання надання суб'єктам малого та середнього підприємництва кредитно-гарантійної підтримки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 № 68. *Урядовий кур'єр*. 06.02.2010. № 23.

93. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 № 795. *Урядовий кур'єр*. 30.07.2011. № 138.

94. Деякі питання управління державними інвестиціями: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2015 № 571. *Урядовий кур'єр*. 12.08.2015. № 146.

95. Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 609. *Урядовий кур'єр*. 26.08.2015. № 155.

96. Про затвердження Порядку формування і ведення ліцензійного реєстру: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 № 755. *Урядовий кур'єр*. 29.08.2020. № 167.

97. Про затвердження плану заходів з підтримання експортної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.05.2009 № 569-р. *Урядовий кур'єр*. 01.07.2009. № 115.

98. Про забезпечення здійснення державного нагляду (контролю) сфері господарської діяльності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.09.2010 № 1850-р. *Урядовий кур'єр*. 25.09.2010. № 178.

99. Про затвердження плану заходів з виконання у 2013 році Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.02.2013 № 64-р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KR130064?ed=2013_02_13

100. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. В. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

101. Санжарук Т. О. Поняття «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин» питання розмежування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 21. С. 91–95.
102. Дараганова Н. В. Дискусійні питання класифікації суб'єктів адміністративного права. *Вісник НТУУ «КПІ». Серія: Політологія. Соціологія. Право*. 2010. № 4 (8). С. 206–210.
103. Загальне адміністративне право: підручник / І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 518 с.
104. Адміністративне право України: повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
105. Словник української мови: в 11-ти т. / за ред. І. К. Білодіда; Інститут мовознавства. Київ: Наукова думка, 1970–1980. URL: http://ukrlit.org/slovnky/slovnky_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
106. Колпаков В. К. Адміністративне право України. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 544 с.
107. Гуржій Т. О. Державна політика безпеки дорожнього руху: теоретико-правові та організаційні засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 553 с.
108. Рішення Конституційного Суду України (щодо офіційного тлумачення статей 75, 82, 84, 91 Конституції України) у справі № 17-рп/2002 від 17.10.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-02#Text>
109. Левенець А. В. Реалізація представницької функції Верховної Ради України в умовах сучасної виборчої системи. С. 23–26. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/24365/1/23-26.pdf>
110. Юринець Ю. Л., Іванчук Г. М. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України. *Achievement of High School* 2018: матеріали 472 XIV Междунар. науч.-практ. конф. (Софія, 17–25 листопада 2018 г.). Софія: Бял ГРАД-БГ ОДД, 2018. Ч. 5. С. 31–34.

111. Берназюк І. М. Визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики як напрям стратегічної правотворчості Верховної ради України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 178–182.

112. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 № 19-IX. URL: <https://web.archive.org/web/20190904063157/https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20>

113. Комітет Верховної Ради України з питань економічного розвитку. URL: <https://komprompol.rada.gov.ua/>

114. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

115. Положення про Міністерство фінансів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text>

116. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>

117. Офіційний веб-портал Дія.Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/>

118. Уряд створив Міжвідомчу робочу групу з питань прискореного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності / Урядовий портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України: 13.01.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-stvoryv-mizhvidomchurobochu-hrupu-z-pytan-pryskorenoho-perehliadu-instrumentiv-derzhavnoho-rehuliuvannia-hospodarskoi-diialnosti>

119. Інформація про Реформу розвитку підприємництва / Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva>

120. Деякі питання надання грантів бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 № 738. *Урядовий кур'єр*. 01.07.2022. № 144.

121. Офіційний веб-портал Дія Бізнес: Програма ЄС «Єдиний ринок». URL: <https://business.diia.gov.ua/single-market>

122. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 / Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

123. Положення про Державну регуляторну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 № 724. URL: <https://www.drs.gov.ua/polozhennya-pro-sluzhbu/>

124. Положення про Державну регуляторну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 № 724. URL: <https://www.drs.gov.ua/polozhennya-pro-sluzhbu/>

125. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

126. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства / Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33565

127. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: затв. указом Президента України від 27.09.2021 № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>

128. Тодыка Ю. М. Конституция Украины – основной закон государства и общества: учебное пособие. Харьков: Факт, 2001. 382 с.

129. Бакуменко В. В. Системно-ситуаційне зображення процесів управління в соціальних системах. *Вісник УАДУ*. 1999. № 3. С. 312–318.

130. Бутирська Т. О. Державне будівництво: стан, суперечності, перспективи розвитку в Україні: монографія. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 484 с.

131. Правознавство: підручник / ред. В. В. Копейчиков. 7-ме вид., стер. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 736 с.
132. Гончарук С. Т. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ, 2000. 240 с.
133. Ковалів М. В., Єсімов С. С. Адміністративно-правові відносини, що виникають у сфері закупівель товарів, робіт, послуг для забезпечення потреб Національної поліції. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2018. Т. 20. С. 160–166.
134. Бевзенко В. М. Значення правовідносин у механізмі державного управління. *Право і Безпека*. 2005. № 4. С. 11–13.
135. Сухицька Н. В. Правові відносини у сфері соціального забезпечення населення. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. № 4. Ч. 2. С. 202–207.
136. Савенко В. Правовідносини як форма відображення юридичної природи суспільних відносин в державі. *EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE*. 2015. Vol. 2. Iss. 2. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2015/2015-2-2/24.pdf>
137. Насипайко Д. С., Резніченко О. О. Проблеми розвитку трудових правовідносин. *Людина і праця в економіці регіону: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Кропивницький, 31 жовтня 2016 р.). Кропивницький, 2016. Ч. 1. С. 125–127.
138. Харитонов О. Поняття і ознаки публічних правовідносин. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 1 (28). С. 36–46. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4650/2/Xaritonova_36.pdf
139. Елистратов А.И. Основные начала административного права / Вступительное слово д.ю.н. В. В. Коноплева. Симферополь: Изд-во «Оригинал М», Крымский юридический институт Харьковского национального университета внутренних дел, 2007. 512 с.

140. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права: навчальний посібник / В. Б. Авер'янов, Н. В. Александрова, О. А. Банчук; за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіна. Київ, 2006. 256 с.

141. Соловйова О. М. Організаційно-правові засади формування і діяльності відділів та управлінь місцевої державної адміністрації: монографія. Харків: Право, 2006. 164 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2011/SOLOVYOVA_2006.pdf

142. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: навчальний посібник / 2-ге вид., змін. і доп. Київ, 2004. 278 с.

143. Хлібороб Н. Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2012. 20 с.

144. Колесник В. А. Процесуальні аспекти участі суб'єктів владних повноважень у публічно-правових спорах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 4. С. 122–127.

145. Осятинський С. О. До питання про поняття і сутність публічноправових спорів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (59). Ч. 2. С. 202–208.

146. Адміністративне право України: навчальний посібник / В. В. Галунько, В. І. Курило, С. О. Короєд, О. Ю. Дрозд та ін. за заг. ред. В. В. Галунка. Херсон: Грінь Д.С., 2015. Т. 1. Заг. адмін. право. 272 с.

147. Карманюк О. П. Суб'єктивні права і юридичні обов'язки в контексті утвердження законності в українському суспільстві. *Часопис Київського університету права*. 2012/3. С. 48–52. URL: https://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_3/48.pdf

148. Політологія / за заг ред. О. Семківа. Львів: Світ, 1993. 576 с.

149. Гусев С. С., Тульчинский Г. Л. Проблема понимания в философии: философско-гносеологический анализ. Москва, 1985. 317 с.

150. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

151. Димидюк К. Д. Адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Право.UA*. 2020. № 1. С. 243–248. URL: <http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2020-1/Pravo-ua-2020-1-38.pdf>

152. Словник іншомовних слів: онлайн словник. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D4%EE%F0%EC%E0>

153. Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентеції. Львів: Магнолія 2006, 2011. 352 с.

154. Адміністративне право України: підручник / за ред. Ю.П. Битяка. Харків: Право. 2000. 520 с.

155. Олійник І. Л. Організаційно-правові засади взаємодії міліції (поліції) країн-учасниць СНД у боротьбі з правопорушеннями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Донецьк. 2005. 236 с.

156. Рябченко О. П. Держава й економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин: монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. 299 с.

157. Маліков В. В. Адміністративно-правові форми забезпечення громадського порядку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Т. 2. С. 144–147.

158. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України: підручник. Вид. 2-ге, змін. і допов. Київ: Істина. 2012. 528 с.

159. Коструба А. В. Коносамент як цінний папір: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2004. 15 с.

160. Петров В. Г. Форми адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів. *Наукові праці НУ Одеської юридичної академії*. 2015. С. 442–447.

161. Зубко Г. Ю. Маргінальна поведінка як вид правомірної поведінки особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2012. 209 с.
162. Донченко О. І. Особливості правозастосування як форми реалізації норм права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11. Т. 1. С. 40–42.
163. Чуприна Ю. Ю. Адміністративно-правові методи правового регулювання: сутність і зміст: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 216 с.
164. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ: Кондор, 2006. 477 с.
165. Димидюк К. Д., Музичук О. М. Адміністративно-правові методи реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Наше право*. 2022. № 2. С. 243–249. http://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/NP-2022-2/NP_2022_2_243.pdf
166. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
167. Лившиц Р. З. Теория права: учебник. 2-е изд. Москва: БЕК, 2001. 224 с.
168. Бортник В. А. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ. «Видавничий дім «Персонал», 2012. 222 с.
169. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
170. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с.
171. Юровська В. В. Система методів адміністративного права: визначення мети, компонентів і структури. *Прикарпатський юридичний*

вісник. 2017. Вип. 5 (20). С. 183–187. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v5_2017/45.pdf

172. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. 2-ге вид. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.

173. Коломоець Т. О. Адміністративне право. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

174. Юровська В. В. Класифікація методів адміністративного права: критерії та види. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. № 29. Т. 1. С. 59–63. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc29/part_1/17.pdf

175. Муравйов К. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 440 с.

176. Битяк Ю. П. Переконавання і примус у державному управлінні. Адміністративна відповідальність: конспект лекцій. Харків: Укр. юрид. акад., 1994. 44 с.

177. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання: монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

178. Адміністративне право: навчальний посібник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй та ін.; за заг. ред. В. М. Гаращука. Харків: Право, 2017. 174 с.

179. Ківалов С. В. Контроль як напрям діяльності суб'єктів публічного адміністрування. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.: у 3 т. (м. Одеса, 15 травня 2020 р.). Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 3–6.

180. Димидюк К. Д. Контроль як метод реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Людина, суспільство, держава: актуальні*

питання правового регулювання взаємодії: тези доп. учасників. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). С. 79–81.

181. Мозгова В. А. Поняття та рівні координації діяльності правоохоронних органів із протидії злочинності та корупції. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 290–294.

182. Гошовський В. С. Удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності інших центральних органів виконавчої влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 198–204.

183. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>

184. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядження, Стратегія Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 № 504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text>

185. Гладун З. С. Проблеми адміністративної реформи в Україні: наукова доповідь. URL: http://www.library.tane.edu.ua/files/EVD/admin_reforma.pdf

186. Малиновський В. Я. Стан і перспективи адміністративної реформи в Україні. *Наукові праці: політологія*. 2013. № 200. С. 18–22.

187. Сохань О. М. Реформування системи державного управління в Україні як чинник запобігання конфліктності в суспільстві. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Я. Мудрого»*. 2013. № 1(15). С. 170–180.

188. Авер'янов В. Б. Адміністративна реформа: науково-практичне забезпечення. *Віче*. 2002. № 3. С. 19–23.

189. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу»:

Постанова Верховної Ради України від 13.04.2016 № 1090-VIII. *Голос України*. 14.05.2016. № 88.

190. Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Указ Президента України від 12.03.2013 № 128/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/128/2013#Text>

191. Doing Business-2021: Україна може піднятися на 10–20 сходинок у новому рейтингу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/doing-business-2021-ukrayina-mozhe-pidnyatisya-na-10-20-shodinok-u-novomu-rejtingu>

192. Романенко О. Р. Фінанси. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 312 с.

193. Бутурлакiна Т. О., Мiнкович В. Т. Фiнансова децентралiзацiя як фактор економiчного зростання рeгiонiв. *Науковий вiсник Ужгородського нацiонального унiверситету. Серiя: «Економiка»*. 2010. № 31. С. 237–243.

194. Про затвердження Правил побутового обслуговування населення: Постанова Кабiнету Мiнiстрiв України вiд 16.06.2023 № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2023-%D0%BF#Text>

195. Офiцiйний веб-сайт Мiнiстерства економiки України: Дерегуляцiя бiзнесу: Уряд скасував необхiднiсть погодження графiку роботи пiдприємств сфери обслуговування. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=789506a4-3179-4c12-800c-0b77fa3ea1f6&title=DereguliatsiiaBiznesu-Uriad>

196. Вiнник О. М. Проблеми цифровiзацiї: правовий аспект. *Реформування правової системи в контекстi євроiнтеграцiйних процесiв. Матерiали IV мiжнародної науково-практичної конференцiї*. 2020. С. 215–221. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/78995/1/Vinnyk_digitalization.pdf.

197. Постол К. А. Правові механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2016. 238 с.

198. Dymydiuk Kateryna. Experience of the republic of Poland in implementing the state policy in the field of entrepreneurship activities. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 7. P. 9-12. https://lesp.hu/wp-content/uploads/2023/12/2-Dymydiuk_7_2022_p-9-12.pdf

199. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода, Міжнародний документ від 27.06.2014. *Офіційний вісник України*. 26.09.2014. № 75. Т. 1. Ст. 2125.

200. The Constitution of the Republic of Poland on 2nd April, 1997. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>

201. Riabczuk M. Wladza i reguly. *Nowa Europa Wschodnia*. nr 6 (VIII) 2009. S. 49–53.

202. Бей О., Томсон Г. Зарубіжні практики розробки стратегій розвитку малого підприємництва на регіональному рівні. Київ: К.І.С., 2013. 48 с.

203. Гриценко А. А. Стратегічне планування зовнішньої політики як складова система національної безпеки. *Науковий журнал «Політикус»*. 2022. Вип. 1. С. 39–43.

204. Konstytucja Biznesu. Serwis informacyjno-usługowy dla przedsiębiorcy. URL: <https://www.biznes.gov.pl/pl/ulatwienia-dla-biznesu/konstytucja-biznesu>

205. O Rzeczniku Małych i Średnich Przedsiębiorców: Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 2018. poz. 648. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000648>

206. Macudziński M. Działalność gospodarcza i ochrona praw przedsiębiorców w świetle regulacji Konstytucji Biznesu. *Studia Administracji i Bezpieczeństwa*. 2020. № 8. P. 23–49.

207. Меморандум про співпрацю, підписаний 7 квітня 2022 року у Варшаві / Офіційний веб-сайт Ради Бізнес-омбудсмена. URL: <https://boi.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/memorandum-z-rechnikom-msb-polcshi-1.pdf>

208. Дубіш О. Польський досвід діяльності Речника (Омбудсмена) малих і середніх підприємців на фоні COVID-19 і протестів українських ФОПів / Українсько-польська медіаплатформа. URL: https://upmp.news/post_blog/polskij-dosvid-diyalnosti-rechnika-ombudsmena-malih-i-serednih-pidpriyemtsiv-na-foni-covid-19-i-protestiv-ukrayinskih-fopiv/
209. Občanský zákoník («NOZ»). URL: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/MS_brozura_obecna_cast.pdf
210. Zákon o obchodních korporacích, «ZOK». URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-90>
211. Zákon č. 304/2013 o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-304>
212. Zákon č. 455/1991 Sb. Zákon o živnostenském podnikání (živnostenský zákon). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-455>
213. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>
214. Právní předpisy v podnikání, pojmy podnikání a podnikatel, jednotlivé formy podnikatelské činnosti 1.3.2022, Mgr. Markéta Káninská, Zdroj: Verlag Dashöfer. URL: <https://www.zacatek-podnikani.cz/onb/33/pravni-predpisy-v-podnikani-pojmy-podnikani-a-podnikatel-jednotlive-formy-podnikatelske-cinnosti-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4Enim7vAz0m95X82X64dl-xFXsM13NTYMBg/>
215. Vláda schválila Strategii na podporu malých a středních podniků do roku 2027. CzechInvest. 12.03.2021. URL: <https://www.czechinvest.org/cz/Homepage/Novinky/Brezen-2021/Vlada-schvalila-Strategii-na-podporu-malych-a-strednich-podniku-do-roku-2027>
216. Квасниця О. Особливості державної підтримки малого бізнесу у зарубіжних країнах. *Світ фінансів*. 2012. № 2. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/641/649>

217. Самойлова І. А. Особенности становления и развития предпринимательства в условиях трансформационной экономики: дис. ... канд. экон. наук: 08.01.01. Харьков, 2001. 196 с.
218. Жаліло Я. А. Регулювання ринкової економіки: сучасний досвід розвинених країн. Київ: НІСД, 1996. 86 с.
219. Алексєєв А. Кредити для малого бізнесу: усе-таки реальність. *Дзеркало тижня*. Україна. 2011. № 13.
220. Система розробки і здійснення публічних політик в Україні / під заг. ред. О. П. Дем'янчука. Київ: Факт, 2004. 224 с. (розділ за авторством Ігоря Коліушка та Андрія Кірмача, у колективній монографії). URL: <https://pravo.org.ua/organizatsijno-pravovi-aspekty-formuvannya-derzhavnoyi-polityky/>
221. Коваль Л. Адміністративне право України: курс лекцій (Загальна частина). Київ: Основи, 1994. 154 с.
222. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 702 с.
223. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека. Вид. 2-ге, доп. і переробл. Київ: «Текст», 2008. 400 с.
224. Важинський С. Е., Щербак Г. І. Методика та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
225. Євтушенко О. Н., Андріяш В. І. Державне управління: навчальний посібник: у 3-х ч. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 248 с.
226. Тарнавська Н. П., Пушкар Р. М. Менеджмент: теорія та практика. Тернопіль: Карт-бланш, 1997. 456 с.
227. Клочко О. І. Організаційні засади діяльності прокуратури щодо протидії корупції. *Форум права*. 2017. № 5. С. 169–174. URL: <https://www.forumprava.pp.ua/files/169-174-2017-5-----26-.pdf>
228. Запорожець М. П. Система органів організаційного забезпечення діяльності судів України. *Право України*. 2004. № 2. С. 72–75.

229. Запорожец М. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 20 с.

230. Общая теория права и государства: учебник / под ред. В. В. Лазарева. Москва: Юристъ, 1996. 472 с.

231. Донченко О. І. Особливості правозастосування як форми реалізації норм права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. № 11. Т. 1. С. 40–42.

232. Про поліпшення організації законопроектної діяльності: Указ Президента України від 26.11.2003 № 1348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1348/2003#Text>

233. Шумейко Т. А. Загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та організації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9 (111). С. 92–98. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/495/468>

234. Про наукову та науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 28.02.1995. № 9. Ст. 56.

235. Звіт про наукову діяльність Національної академії правових наук України у 2015 році / упоряд.: Д. В. Лук'янов, Л. І. Летнянчин, Є. А. Гетьман. Харків: Право, 2016. 278 с.

236. Бортник Н. П., Єсімов С. С. Процесуальна діяльність Національної поліції при реалізації контрольно-наглядової функції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. Т. 7. № 4 (28). С. 177–184.

237. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2003. 413 с.

238. Кальман О. Г., Гладун О. З. Координація діяльності правоохоронних органів із запобігання і протидії корупції: вимоги нового законодавства. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 85–90.

ДОДАТКИ

Додаток А

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного
інституту публічної політики і
соціальних наук
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

М. В. Завальний

2023 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Димидюк Катерини Дмитрівни «Адміністративно-правові засади
реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в
Україні», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес;
фінансове право; інформаційне право у правотворчу діяльність
Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук**

Комісія у складі:

голова - директор Науково-дослідного інституту публічної політики і
соціальних наук, доктор юридичних наук, старший науковий
співробітник Завальний Михайло Володимирович;

члени комісії:

- заступник директора Науково-дослідного інституту публічної
політики і соціальних наук, кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник Голубов Артем Євгенович;
- вчений секретар Науково-дослідного інституту публічної
політики і соціальних наук, доктор юридичних наук, професор
Кухарев Олександр Євгенович,

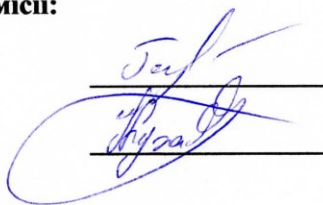
Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертації
Димидюк Катерини Дмитрівни «Адміністративно-правові засади реалізації
державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні», поданої
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності
12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне
право спрямовані на: з'ясування сутності та змісту державної політики у
сфері підприємницької діяльності в Україні; визначення системи суб'єктів
реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та
характеристику їх адміністративних повноважень; встановлення предмету та
меж реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності;
характеристику адміністративно-правових форм та методів реалізації

державної політики у сфері підприємницької діяльності та інші використовуються Науково-дослідним інститутом публічної політики і соціальних наук під час розробки пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства.

Пропозиції Димидюк Катерини Дмитрівни щодо удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні взято за основу для підготовки відповідних пропозицій та зауважень до національного законодавства.

Результати дисертаційного дослідження Димидюк Катерини Дмитрівни «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості національного законодавства.

Члени комісії:

А. Є. Голубов

О. Є. Кухарєв

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Олександр МУЗИЧУК

«11» липня 2023 р.

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження Димидюк Катерини Дмитрівни «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право у науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ

Комісія в складі:

1. Невядовського В.О. – доктора юридичних наук, доцента, ученого секретаря секретаріату Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ (голова).
2. Шатрави С.О. – доктора юридичних наук, професора, завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ.
3. Абламського С.С. – кандидата юридичних наук, доцента, начальника відділу організації наукової діяльності та захисту інтелектуальної власності Харківського національного університету внутрішніх справ.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Димидюк Катерини Дмитрівни «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право,

використовуються у наукових дослідженнях Харківського національного університету внутрішніх справ.

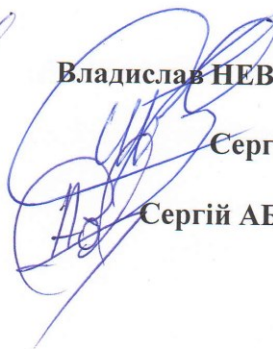
Зокрема при: 1) характеристиці правових засад реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та місця серед них адміністративно-правового регулювання; 2) встановленні системи суб'єктів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності та характеристики їх адміністративних повноважень; 3) визначенні предмету та меж реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності; 4) узагальненні адміністративно-правових форм та методів реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності 5) розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства яке регламентує підприємницьку діяльність.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Димидюк Катерини Дмитрівни «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні» в науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ забезпечило розширення науково-методичного інструментарію дослідження нормативно-правових актів та їх проектів з питань публічного адміністрування підприємницької діяльності в Україні.

Члени комісії

Владислав НЕВЯДОВСЬКИЙ

Сергій ШАТРАВА

Сергій АБЛАМСЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Михайло БУРДІН

«20» липня 2023 р.

**АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Комісія у складі:

декан факультету № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент **Віктор Василенко** (голова);

завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем наукового забезпечення правоохоронної діяльності та якості підготовки кадрів Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент **Костянтин Бугайчук**;

начальник навчально-методичного відділу Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Ірина Рязанцева**

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Димидюк Катерини Дмитрівни «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються в освітньому процесі Харківського національного університету внутрішніх справ при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Основи адміністративно-юрисдикційної діяльності» та інших дисциплін адміністративно-правового характеру. Внесені автором до зазначених лекційних матеріалів доповнення підготовлені на достатньому теоретичному та методичному рівні та ґрунтуються на результатах проведеного

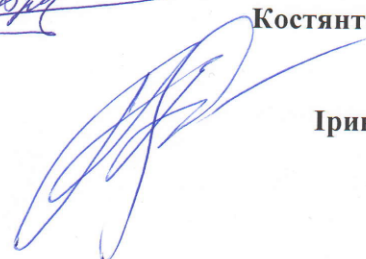
автором глибокого дослідження чинного законодавства, практики реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні, у зв'язку з чим можуть бути впроваджені в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ.

Члени комісії:

Віктор ВАСИЛЕНКО

Костянтин БУГАЙЧУК

Ірина РЯЗАНЦЕВА

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати:

1. Димидюк К. Д. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Верховенство права*. 2017. № 4. С. 227–231. URL: <http://sd-vp.info/wp-content/uploads/archive/2017/vp-2017-4.pdf>
2. Димидюк К. Д. Сутність державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні. *Європейські перспективи*. 2018. № 4. С. 201–206. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2018-4/EP_2018_4.pdf
3. Димидюк К. Д. Адміністративно-правові форми реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Право.ua*. 2020. № 1. С. 243–248. URL: <http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2020-1/Pravo-ua-2020-1-38.pdf>
4. Димидюк К. Д., Музичук О.М. Адміністративно-правові методи реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Наше право*. 2022. № 2. С. 243–249. URL: http://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/NP-2022-2/NP_2022_2_243.pdf
5. Dymydiuk K. Experience of the republic of Poland in implementing the state policy in the field of entrepreneurship activities. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 7. Pp. 9-12. URL: https://lesp.hu/wp-content/uploads/2023/12/2-Dymydiuk_7_2022_p-9-12.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Димидюк К. Д. Адміністративно-правова природа державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Правові механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави*: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 червня 2019 р.).

С. 183–186. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20190614/article/view/dymydiuk

7. Димидюк К. Д. Контроль як метод реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії*: тези доп. учасників. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). С. 79–81. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201210a/article/view/dymydiuk

8. Димидюк К. Д. Стратегія як основа реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.). С. 74–76. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/dymydiuk

9. Димидюк К.Д. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 09 червня 2023 р.). С. 35–37. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20230609/article/view/dymydiuk